BAPTISTÆ MANTUANI CARMELITÆ ADOLESCENTIA, SEU BUCOLICA,

Brevibus *Jod. Badii* commentariis illustrata.

His accesserunt *J. Murmelii* in singulas Eclogas argumentum, cum annotatiunculis ejusdem in loca aliquot obscuriora.

Accessit & Index, non ille vetus & indigestus, sed novus omnino, ac locupletior multò,

Operâ *Barth. Laurentii.*

LONDINI:

Excudebat *E. F.* pro Societate Stationariorum. MDCLXXII.

BAPTISTA MANTUANUS CARMELITA,

PARIDI CÆRESARIO S. P. D.

AUdi, ô Pari, ænigma perplexum, quod Oedipus ipse non solveret. Ego quinquagenarius, & jam consenescens, adolescentiam meam reperi; & habeo adolescentiam simul & senectam. Sed nè longâ ambage te teneam, nodum hunc dissolvo. Anno præterito, cùm Florentiâ rediens, Bononiam pervenissem, intellexi apud quendam literatum virum esse quendam libellum meum, quem olim ante religionem, cum in gymnasio Paduano philosophari inciperem, lu-ens excuderam, & ab illâ ætate *adolescentiam* vocave-rim. Carmen est Bucolicum, in octo Eclogas divisum, quod jamdiu tanquam abortivum putabam abolitum. Ubi id rescivi, Saturninâ fame repentè sum percitus, & cogitavi quonam pacto possem proli meæ inferre perniciem. Juvantibus ergò amicis, libellum mihi vendicavi, ut perderem, quem suspicabar erratis non posse non scatere: at ubi intellexi, & alia quædam exemplaria superesse, visum est præstare, hoc quod vendicâram emendare, emendatúmque edere, ut ejus editione, cætera, quæ continent multa nimis juvenilia, deleantur. Hoc igitur sic castigatum, duabus aliis eclogis, quas in religione luci, in

 calce

calce subjunctis, tibi, ô Pari, juvenis antiquæ nobilitati & studiorum, ac omnium bonarum artium amantissim nostræque urbis decus egregium, libentissimè dono; u quando tetricis illis philosophiæ ac theologiæ lucubratio nibus, quibus assiduè vacas, fatigatus fueris, habeas ju cundulam hanc lectiunculam, quâ tanquam ludo qu dam blandulo, sed liberali, lassum legendo reparetur in genium. Omnes autem penès quos immatura illa su exemplaria, quæ dixi, rogatos volo, ut si quid unqua fuit eis dulce meum, confestim exurant, nec ullo pac superesse permittant. Accipe ergò, Pari suavissime, lib lum & autorem; & ambobus, tanquam rebus tuis, tu deinceps utaris arbitrio. Vale.

Calend. Septem. Ann. MCCCCXCVII

Annotatiunculæ aliquot in subsequentem librum; ex epistola quadam *J. Murmelii*, ad *Paulum Ruremundensem*.

SED ut (inquit) *ex ordine à te quæsitis respondeam, hæc accipe: in tertia Ecloga, quòd Thracius Hebrus Orphea flevisse dicitur, rectè ais, id tibi ex quarto Georgicôn Virgilii non constare; cùm ibi non Orphea, sed ejus uxorem Eurydicen Hebrus flevisse dicatur. Adducendum itaque fuit testimonium Ovidii ità scribentis;*

Te mœstæ volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidi silices, tua carmina sæpe secutæ
Fleverunt sylvæ, positis te frondibus arbos
Tonsa comas luxit, lacrymis quoque flumina dicunt
Increvisse suis.

Hìc enim per flumina, *Thraciæ fluvii, & cum primis Hebrus (quod sequentia indicant) significatur.*

Venio ad patinam Æsopi, cujus mentio fit in quinta Ecloga. Qualis autem ea fuerit, docet Plinius in decimo naturalis historiæ, cap. 51. his verbis; Maximè tamen insignis est in hac memoria, Clodii Æsopi tragici histrionis patina, sexcentis sextertiis taxata: in qua posuit aves cantu aliquo, aut humano sermone vocales, nummis sex singulas coëmptas, nullâ aliâ inductus suavitate, nisi ut in iis imitationem hominis manderet, nè quæstus quidem suos reveritus, illos opimos & voce meritos: dignus prorsus filio, à quo diximus devoratas margaritas. Non sit tamen (ut verum fatear) facile inter duos judicium turpitudinis, nisi quòd minus est, summas rerum naturæ opes, quàm hominum linguas cœnâsse. *Hactenus Plinius. Tertio loco quæsitum est, super illud sextæ Eclogæ,* Nec nemus Ægeriæ sonipes, nec vir bonus urbem. *cur Ægeriæ nemus, quod ab Aricia non procul abest, equi defugiant. Hujus rei causam apud Græcos Callimachus (teste Servio) tradidit, apud nostros verò Ovidius in 3. Fastorum inquit;*

Vallis Aricinæ sylvâ præcinctus opacâ
Est locus antiquâ relligione sacer.

Hic latet Hippolytus loris distractus equorum,
Unde nemus nullis illud aditur equis.

Et ante Ovidium, Maro in septimo Æneidos;

Unde etiam templo Triviæ, lucisque sacratis
Cornipedes arcentur equi, quòd littore currum
Et juvenem monstris pavidi effudêre marinis.

Præterea cognoscere cupis quem accipiendum censeam p[...] Nursinum senem *in octava Ecloga, cujus fato juga* incly[...] *dicuntur. Senex hic, divus pater Benedictus intelligendus e[...] qui in Nursia, vel civitate Piceni, vel Provincia ortus, m[...] nasterium condidit primum in monte aliquo regionis illius [...] deinde cum religionis fratribus in Cassenium montem migr[...] vit, ibique Apollinis fano in divi Joan. Baptistæ sacellum com[...] mutato, virtutibus, miraculisque claruit; & tandem vitâ d[...] functus, ibique in sacello prædicto sepultus, juga illa montan[...] immortali nominis sui memoriâ illustravit. Postremò rog[...] quonam modo defendatur Latinitas orationis illius in Eclog[...] nona;* Hæc armenta quibus caput à tellure levatur A[...] tius, & cui sunt longa internodia crurum. *Miraris eni[...] antecedenti pluralis numeri subjectum alterum pluralis num[...] ri, alterum singularis relativum. Scito igitur figuratam e[...] poetæ locutionem. Teste namque Prisciano, lib.* 17. *diversi i[...] terdum numeri construuntur. Salust. in Catalinario.* Inter[...] servitia repudiabat, cujus initio ad eum magnæ copi[...] concurrebant. *Cujus enim singulari, ad rem retulit,* id e[...] *cujus res, viz. servitiorum. Tibullus;* Vos quoque abesse pr[...] cul jubeo, discedite ab aris Cui tulit hesternâ gaudia n[...] cte Venus. *Cui subintellige* turbæ, *vel* multitudini. *Ita* [...] *hic, Cui gregi armentorum, vel armento. Hactem. Murmeli[...]*

ADELON.

Totum hoc poëma constat dramatico genere. Nam au[...] nusquam loquitur, nisi pastorali personâ assumptâ, quam, [...] inquit Badius, interdum sub Candidi *nomine assumit,* [...] *Contendit idem Badius, pastorale decorum sermonisque B[...] colici tenuitatem hic magis anxiè observatam, quam in M[...] rone. Qualitas carminis, hexametra Bucolica; stylus g[...] cilis, Bucolicæ congruens; personæ ferè argumenti nom[...] sortiuntur.*

BAPTIST

BAPTISTÆ MANTUANI, CARMELITÆ THEOLOGI, ADOLESCENTIA,

In decem Eclogas divisa.

Ad PARID. CÆRESARIUM.

ECLOGA I.

De honesto amore, & felici ejus exitu, inscripta FAUSTUS.

JOAN. MURMELII argumentum.

Antiquos repeti vult Fortunatus amores,
Obsequitur Faustus, referens connubia læta.

COLLOCUTORES, Fortunatus & Faustus.

FAuste, precor, gelida quando pecus omne sub umbra
Ruminat, antiquos paulum recitemus amores;
Nè, si fortè sopor nos occupet; ulla ferarum,
Quæ modò per segetes tacitè insidiantur adultas,
Sæviat in pecudes, Melior vigilantia somno.

Fauste, precor, &c.] Hæc prima Ecloga *De honesto amore & felici ejus exitu* inscribitur, non sine ratione. Nam licet nondum religionem professus, hæc veluti ingenii sui præludia composuerat, ad poësim haud dubiè natus autor, tamen quia nè tunc quidem quidquam inhonestum, aut concipere, aut edere voluisset, nunc cum recognosceret, si offendisset, nimirum rejicisset. Proinde, nè si de amoribus titulum quispiam severus religiosus lectitans aufugeret, inscripsit de amore honesto, quo revera nihil est homine dignius. Hic autem amor honestus describitur, quia affectione matrimoniali initus. Additur autem, *& felici ejus exitu,* ut eos qui amare volent, ad honestum amorem invitet; quippe cujus felix est exitus. Nam de lu-

bricis & inhonestis ferè dicitur à compatriota ejus, in consimili opere,—*Et quisquis amores Aut metuit dulces, aut experietur amaros.* Personæ, ut in præambulis diximus, etiam hic ab officio & rebus denominantur, Faustus, & Fortunatus. Nam utrumque in bonum sonat: ut, *Fortunate senex, &c.* Et, *O fortunatos nimium bona si sua nôrint, Agricolas!* Et rursus, *O fortunati, quorum jam mœnia surgunt!* Præterea, *Fortunatus & ille, deos qui novit agrestes.* Faustus autem, si ad vocem alludere lubet, videtur quasi fautus, aut favore auctus, aut favore stans. Ordo, quem non ubique (quia opus non erit) repetemus, hic est: ô *Fauste, quando*] id est, quandoquidem, *omne pecus ruminat*] id est, remandit priùs in ventrem immissa, *sub umbra gelida*] id est, temperie frigidâ (Persius autem dicit, *Et patulâ pecus omne sub ulmo est*) *precor recitemus amores antiquos*] id est, honestos, quales erant antiquis. Unde Phavorinus apud Gel. lib. 1. cap. 10. ad juvenem nimis antiquè loquentem, *Sed antiquitatem tibi placere ais, quòd honesta, bona, sobria, & modesta sit: Vive ergò moribus præteritis, loquere verbis præsentibus.* Antiquum etiam solet accipi pro *charo*, quòd amici, & vina, & cætera id genus, ut quæque veterrima, ità charissima nobis esse soleant. Macrob. in 1. Saturn. *Hinc est quòd mihi quoque institutione tuâ nihil antiquius æstimatur, &c.* Veruntamen hîc potiùs accepero pro *honestis*, & *antiquis Congruentibus*. Id autem epitheton decenter additur, quòd sine eo Servius velit amores lubricos dici. Nam qui honestatis & Religionis est, numero unitatis efferri solet. Veruntamen amores etiam honestos dici testatur Cicero in Offic. sic dicens, *Faciem honesti vides, quæ si oculis cerneretur, mirabiles amores (ut ait Plato) excitaret sapientiæ.* Recitemus ergò amores antiquos. Nè *si forte sopor*] id est, profundus somnus, *nos occupet*] videlicet oscitantes, *Ulla*] id est, quævis ferarum, quæ insidiantur modò tacitè per segetes *adultas*] id est, immaturas, *sæviat in pecudes*] quod docet Maro in Culice. *Vigilantia scilicet est melior somno*] Generale Adagium, quod sententiam confirmat.

Antiquum.

Faust. *Hic locus, hæc eadem sub qua requiescimus arbor,*
Scit quibus ingemui curis, quibus ignibus arsi,
Ante duos, vel (ni memini malè) quattuor annos.
Sed tibi, quando vacat, quando est jucunda relatu,
Historiam, prima repetens ab origine, pandam:
Hic ego dum sequerer primis armenta sub annis,
Veste solo stratâ, sedi, jacuique supinus,
Cum gemitu & lacrymis mea tristia fata revolvens:
Nulla quies mihi dulcis erat, nullus labor, ægro
Pectore: sensus iners, & mens torpore sepulta,
Ut stomachus languentis erat, quem nulla ciborum
Blandimenta movent, quem nulla invitat orexis.
Carminis occiderat studium: Non nulla sonabat
Fistula disparibus calamis; odiosus & arcus,
Funda odiosa, canes odiosi, odiosa volucrum
Præda, nucum calices cultro enucleare molestum,
Texere fiscellam junco, vel vimine piscem
Fallere, scrutari nidos, certare palæstrâ,
Sortiri digitis, res injucunda, voluptas
Magna priùs, tanti dum mens erat inscia morbi.
Colligere agrestes uvas, & fraga perosus.

Hic locus] Sermo est, ut dixi, merè pastoralis, & ità aptus ac proprius. *Scit quibus ingemui curis*] Testimonio rem firmat, & ad tela Cupidinis alludit, qui alterâ manu tela, alterâ gestat flammas. Unde Maro Mantuanus, *At regina gravi jamdudum saucia curâ, Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.* Nam vulnus telo fit: unde *saucia curis* dicta. Nam cura secundùm Servium dicitur, quòd cor urat. Quocirca hîc bene dicit, *Ingemui*] id est, intus & in præcordiis, vel multùm ingemui curis; quia *Res est solliciti plena timoris amor.* *Quibus ignibus*] Quasi dicat, flagrantissimis aut cæcis: ut ille, *Et cæco carpitur igni.* Ignis autem aliquando *amor* dicitur: ut, *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habes laudes.* Aliquando *amatus*: ut, *At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas.* *Vel, ni memini malè*] quod factum non censet, quia meminerunt omnia amantes. *Quando*] id est, quandoquidem.

Cura. Ingemere. Ignis. Quando.

Jucunda relatu] id est, dum refertur, & recensetur, vel ut referatur. Est autem posterius supinum, quod eo modo cum omnibus adjectivis construi docet Valla. *Prima repetens ab origine*] Maronianum est. *Sub primis annis*] quia primus furor amorum gravissimus est, cùm inexperta exerceat pectora. *Veste solo*] id est, per terram.

Stratus. *Stratâ*] id est, extensâ. Dicitur etiam solum sterni floribus. *Sedi*] id est, resedi defessus. *Dum sequerer*] id est, sequi deberem. *Jacuique supinus*] quod amantis est. *Sen-

Iners. sus iners*] id est sine arte & industriâ. *Mens torpore sepulta*] id est, hebetata torpore ex languore orto. *Ut stomachus languentis erat Quem*] scilicet stomachum, *Nulla invitat orexis*] id est, nullus appetitus, aut nullus vomitus, sive ructatio. *Orexis* enim Græcum est, & idem est quod

Orexis. *appetitus*. Ex vomitu autem appetitus nascitur: unde etiam apud Plinium in Epistola pro *vomitu* accipitur. Errant autem qui Latinè *oris exitum* interpretantur. Nam *os oris* primam producit: hoc autem corripitur, ut hic, & à Juvenal. Stat. 6. *Rabidam facturus orexim:* & Stat. 1. *Hinc surgit orexis, Hinc stomacho bilis. Carminis occiderat studium.*] Commemorat ferè quæ pastorem oblectare solent, & primùm fistulam: de qua Æneid. 3. de Polyphemo loquens, ait Maro, *Solamenque mali de collo fistula pendet. Disparibus calamis*] Emphaticôs quidem dicit: nec etiam artificiosissima, ut est disparibus calamis compacta; ut in Bucol. Maro, *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula*, Et alibi, *Aut unquam tibi fistula cerâ juncta fuit?* Nam ut alibi dicit, *Pan primus calamos cerâ conjungere plures Instituit. Odiosus & arcus*] Plus est quàm si ejus studium occideret. Id autem pastorale studium est, &, ut illud, *& figere servos*, etiam de ve[...]tu intelligi potest. *Funda odiosâ*] quâ se pubes [...]

Calices. ad futuram militiam exercere solebat. *Nucum* [...]

Enucleare. id est, testas. *Enucleare*] id est, nucleis evacuare, [...] eos extrahere; sicut exossare. *Texere fiscellam* [...] vas vimineum. Maro in Alexi; *Quin tu ali[...] quorum nunc indiget usus, Viminibus molliqu[...] texere junco.* Et in fine Bucolicorum,

& gracili fiscellam texit hibisco. Est autem diminutivum à fiscina, de qua Georg. 1. *Nunc facili rubeâ texatur fiscina virgâ. Vel vimine*] id est, tenui perticâ, seu virgâ. *Scrutari nidos*] Maro; *Parta meæ Veneri sunt munera; namque notavi Ipse locum, aëriæ quo congessêre palumbes. Certare palæstrâ*] cursu & luctâ. *Sortiri digitis*] id est, micare, qui Italorum est ludus. Erigit autem micantium uterque quot vult digitos, & divinat, quot sint ambobus erecti; & qui prior nunciat, depositum sortitur. *Agrestes uvas, &c.*] labruscas, & fraga humi nascentia. Virgil. *Qui legitis flores, & humi nascentia fraga.* Vimen. Sortiri digitis.

Mærebam, ut pastu rediens Philomela, cibúmque
Ore ferens natis, vacuo sua pignora nido
Cùm sublata videt, rostro cadit esca remisso,
Cor stupet, & contra nidos super arboris alta
Fronde sedet, plorans infelices hymenæos:
Seu veluti amisso partu formosa juvenca,
Quæ postquam latos altis mugitibus agros
Complevit, residens pallenti sola sub umbra,
Gramina non carpit, nec fluminis attrahit undam.
Sed quid circuitu pario tibi tædia longo?
Dum sequor ambages, & verba & tempora perdo;
Summa hæc, vitales auras invitus agebam.
Quòd si fortè volens cognoscere singula, dicas,
Fauste, quis in Syrtes Auster te impegerat istas?
Me mea (verum etenim tibi, Fortunate, fatebor)
Me mea Galla suo sic circumvenerat ore,
Ut captam pedicis circundat aranea muscam.
Namque erat ore rubens & pleno turgida vultu;
Et quamvis oculo penè esset inutilis uno,
Cum tamen illius faciem mirabar, & annos,
Dicebam Triviæ formam nihil esse Dianæ.

Mærebam, &c.] Similitudinem affert, qua res sit clarior, sed rusticam non impertinentem. *Pastu*] nomen est, ut sit, [illegible] pastu seu pasturâ; Nam posteriora supina non ponuntur [illegible] de loco, quod tamen imperitorum præ[illegible] *Ore ferens*] Virg. de apibus. Pastu.

Ore

Ore ferunt dulcem natis immitibus escam.

Philomela] dicitur luscinia; ea autem querula fingitur propter amissam linguam, ut in Bucol. Virg. dici solet, *Quas illi Philomela dapes.* Legunt autem alii Philomella, non simplici l, quia melos primam corripit; ut sit amatrix dulcis cantûs. Nihil enim artificiosius canit, ut autor est Plinius, dicens, *Est lusciniis diebus atque noctibus continuis quindecim cantus, densante se frondium germine. Mira profectò res est quòd tanta vox in tantulo corpusculo sit, tam pertinax spiritus, & Musica perfectæ modulatus sonus. Certant inter se: & victa morte quiescit, priùs vitâ quàm cantu deficiens. Audit disciplinam attentè & corrigit: propter hæc paria illis, ac servis pretia erunt. In ore Stesichori poëtæ adhùc infantis cecinit,* &c. Alii verò Philomena per n legunt.
ostrum. *Rostro remisso*] id est, non ampliùs escam tenente. Negant autem rostrum dici nisi sit incurvum. *Super arboris altæ fronde*] antiquè, ut Maro, *Fronde super viridi, & gemina super arbore sidunt.* Nam nunc, *super frondem*, dicimus.
per. Volunt præterea, *super* dici, ut res contingitur;
pra. *supra*, ubi distantia est. *Plorans*] id est, conquerens.
menæus. *Hymenæos*] id est, nuptias in quibus Hymenæus à Græcis invocari solet, ut Thalassio à Latinis; quòd in Epithalamiis, id est, carminibus nuptialibus videre est: ut autem docent Donatus & Servius, Hymenæum quidem Liberi & Veneris filium dicunt esse, qui primùs certas nuptias instituerit, ideóque per laudem cantari in virginalibus nuptiis ob hujusmodi meritum. Alii virum fortem Atticum, qui raptas prædonibus virgines, oppressis latronibus, patriæ restituerit. Hinc etiam, inquit Servius; apud Romanos Thalassio invocatur. Cùm enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcherrimam duceret; nè ei auferretur ab aliis, Thalassionis cujusdam nobilis esse simulavit, cujus nomine fuit puellæ tuta virginitas. De qua re Liv. lib. 1. decadis primæ est autor. Plura tamen, & quædam his diversa, apud Plutarchum legas: Alii inquit
men. Donatus, quòd Hymen dicatur membrana quædam, quâ est munita virginitas, quæ primo disrumpitur coitu, Hymenæum

menæum dictum putant. Alii hymnum vocari virginalium nuptiarum. Ergò sic accipe Hymenæum in nuptiis, quemadmodum in funere vel in sacris hymnum. Ter. in Adelph. *Verùm hæc mihi mora est, tibicina, & hymenæum qui cantent.* Hæc ille. Hic autem accipitur pro conjunctione quasi nuptiali. *Seu veluti*] alia similitudo rusticis congrua. *Gramina non carpit*] Sic Maro, *Ulla neque amnem Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam. Dum sequor ambages*] id est, dubios & longos verborum circuitus & involucra: ab *ambigo*, quod est, *circumago*. Maro, *Non hic te carmine ficto, Sive per ambages, aut longa exorsa tenebo. Vitales auras*] Sic Æneid 1. *Si vescitur aurâ Ætheriâ, nec adhuc crudelibus occubat umbris. Quis auster?*] quivis ventus importunus. Maro, *dare classibus austros.* Est autem meridionalis, tepore corrumpens: unde amoribus quadrat. Maro, *Eheu! quid volui misero mihi? perditus austrum Floribus, & liquidis immisi fontibus apros.* Corrumpentem opsonia, docet Juvenalis. *Et properat, velut urgeat auster. Syrtes*] sunt loca arenosa, habentia vada brevia; in quæ si inciderint naves, evelli nequeunt: de quibus Maro Æneid. 1. *In brevia & Syrtes urget.* Sunt autem in Getulia. Æneid. 6. *Hunc ego Getulis agerem si Syrtibus exul.* Hinc metaphoricôs aut allegoricôs pro inextricabilibus amorum nexibus Nam qui amant quod obtinere nequeunt, lupum auribus tenent; cùm neque tenere, neque dimittere compotes sint. *Impegerat*] ab impingo, nam pango etiam pegi facit. *Istas*] tuas, & viles. Pertinet enim iste ad secundam personam, & ad contemptum. Maro, *Aut quid petis istis? Me mea Galla*] in Juvenale etiam tenuis clientis uxor. *Galla mea est*, inquit; *Profer Galla caput. &c. Suo ore*] formositate oris. *Pedicis*] laqueis & vinculis pedum, sicut manicæ sunt manûm vincula. Georgic. 1. *Tum gruibus pedicas, & retia ponere cervis: Auritósque sequi lepores, tum figere damas.* Et Æneid. 2. *manicas atq; arcta levari Vincla jubet Priamus.* Est etiam manica, manuum & brachiorum tegumentum. Idem. *Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ. Et pleno turgida vultu*] Ter. *succi plena*, sed id urbanius: Nam

Ambages. *Auster.* *Syrtes.* *Iste.* *Pedica.* *Turgidus.*

Nam turgida, id est, inflata non suo pingui, non nisi rusticis placet; ut & lusca] id est, altero oculo capta. Sed dicit penè, ut non merè luscam, sed putam, id est, tremulis oculis putes. Nam sic Venus puta dicitur. *Diana Tri-via*] id est, tres vias habentis; in cœlo, ubi Luna dicitur; in silvis, ubi Diana venatrix; & apud inferos, ubi Proserpina. Quod fingitur, quia Lunæ lumen nunc superis, nunc inferis, nunc nobis conspicitur. Legi posset *Dicebam*] id est, judicabam in animo meo, *nihil esse*] videlicet ad hanc nostram.

For. *Ludit amor sensus, oculos præstringit, & aufert*
Libertatem animi, & mirâ nos fascinat arte.
Credo, aliquis dæmon subiens præcordia flammam
Concitet, & raptam tollat de cardine mentem;
Nec Deus (ut perhibent) amor est; sed amaror, & error.

Ludit amor sensus] Interloquitur Fortunatus, nè durior sit perpetuus tenor unius. *Ludit*] id est eludit. *Oculos præstringit*] Unde præstigiæ & præstigiatores, qui Mercurium principem habent. *Fascinat*] id est, illigat quasi fasce, quodam incantamento. Maro; *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.* *Aliquis dæmon*] id est, vafer spiritus. *Præcordia*] id est, membranulas cor cingentes, in quibus sunt affectiones, seu passiones animorum. *Concitet*] à concito frequentativo, id est, provocet aut commoveat. *De cardine*] de stabilitate & firmitudine sua. *Nec Deus*] Maro; *Nunc scio quid sit Amor, duris in cotibus illum Ismarus, aut Rhodope aut extremi Garamantes: Nec nostri generis puerum, nec sanguinis edunt.* *Amaror*] id est, amarities, amaritas, seu amaritudo: ab amaro dicitur.

Faust. *Adde, quod optatis nec spes erat ulla potiri,*
Quamvis illa meo miserata faveret amori,
Monstraretque suos oculis ac nutibus ignes.
Nam quocunquè isset, semper comes aspera, [illegible]
Nupta sequebatur soror, & durissima [illegible]
Sicque repugnabant votis contraria [illegible]
Non secus ac muri oätis: ille invadere [illegible]
Nititur, hæc rimas oculis observat [illegible]

Adde, &c.] Docet quomodo in Syrtes incidisse probetur. *Non secus*] id est, non aliter. *Ac*] id est, quàm, scilicet repugnat. *Catus*] id est, felis, animal revera *Cautum*, id est, *Catus*: vafrum & callidum; & corripe catus primam; unde per *t* simplex scribitur. Horatius 1. carminum, *Voce formasti catus* [illegible] *decore.* Veruntamen multi, quando accipitur pro animali, per *tt* duplex scribendum putant. *Perna*] *Perna* [illegible] dicitur secundum Varronem, quasi sit pes porcinarum carne: præcipuè priores pernas vocant, posteriores verò petasones. *Rimas*] id est, fissuras, è quibus *Petasonus* exiliat.

For. *Qui satur est, pleno laudat jejunia ventre:*
Et quem nulla premit sitis, est sitientibus asper.

Interum interloquitur Fortunatus, cujus dictum si ad durissimam matrem respicit, sensus est, matrem jam saturatam amoribus, non ignoscere filiæ amare incipienti: Si ad catum, illum invidere muri, aut sorici famelico, cùm satur sit; quia tunc præcipuè venatui intendit, cùm contrà faciat canis.

Faust. *Tempus erat curvâ segetes incidere falce,*
Et latè albebant flaventibus hordea culmis:
Affuit (ut mos est) natis comitata duabus,
Collectura parens, quæ præterit hordea messor.
Ignorabat enim vel dissimulabat amorem.
Dissimulâsse puto, quoniam data munera natæ
Noverat, exiguum leporem geminásque palumbes.
For. *Pauperies inimica bonis est moribus, omne*
Labitur in vitium, culpæ scelerúmque ministra est.
Faust. *Farra legens ibat mea per vestigia virgo,*
[illegible] pedem, discincta sinum, spoliata lacertos,
[illegible] æstatem, quæ solibus ardet iniquis:
[illegible] fronde intorta, quia sole perusta
[illegible] voto facies non servit amantum.
[illegible] mea latérque propinqua,
[illegible] manu frumenta legebat.
[illegible] vincere [illegible].

[illegible] ferre potest; tantum levitatis in illa est.
[illegible] anni, levis est; nec fœmina sola, sed ipsa
[illegible], & præstare aliis mortalibus aiunt;
[illegible] ipsos latus fulgenti murice clavus;
[illegible] vidi elatos regali incedere passu.
[illegible] quoque sic affectus eras, dementior illa,
[illegible] & levior: virgo data farra legebat,
At tu farra dabas; dic, quæ dementia major?
Perge, opus est verbis aliquando arcere soporem.

Tempus erat curvâ segetes incidere] Græcè & durite[illegible] ut rustico competit. Nam Latinè dicas, tempus incide[illegible] auctoribus Servio & Vallâ. Virgil[illegible] tamen Æneid. [illegible] *Sed si tantus amor casus cognoscere nostros. Collectu*[illegible] [illegible]*cens*] Hic locus videtur sumptus ex Ruth. *Pauperie*[illegible] [illegible] *est moribus*] ità rusticis visum est, quibu[illegible] [illegible]tellecta deorum munera, aut quia indigentes[illegible] [illegible] bene operari, aut revera, quia per pauperta[illegible] [illegible] mulierculæ munera accipere, quæ divi[illegible] [illegible] respuenda. *Omne labitur in vitium*] Sic Comi[illegible] [illegible] *inopiâ, & cognatorum negligentiâ coacta.* Et pòs[illegible] [illegible] *ingenium est omnium hominum proclive à labore a*[illegible] [illegible]. Est quidem hæc sententia rustico digna. Na[illegible] [illegible] paupertas vitium est, neque in vitium impellit, [illegible] noverimus, quin munus deorum à [illegible] [illegible] sed nondum intellectum. Verùm quia procli[illegible] [illegible] ad libidinem, nostro, non paupertatis vi[illegible] [illegible] peccamus: unde Prov. 30. *Aut egestate compul*[illegible] *& perjurem nomen Domini.* Et tamen idem [illegible] *& honestas à Deo sunt.* Dicimus ergò pau[illegible] [illegible] spiritu, sanctam, sed difficilem ejus usum [illegible] propriè accipitur pro damno, ut si quad[illegible] [illegible] pauperiem fecisse dicatur. *Nuda pedem*] G[illegible] [illegible] sunt. Maro Æneid. 1. *Nuda* [illegible] *collecta fluentes*: sunt autem ora[illegible] [illegible]] Sic & Booz ipsi Ruth fieri præ[illegible] [illegible] Senatorum Romanorum. *Murice*] [illegible] est, è cujus sanguine fit purpura [illegible] [illegible]] in prosa potiùs dixero, utr[illegible]

cietur hic, *Semel insanivimus omnes.* Quod Maro in Georgic. lib. 4. sic dicit. *Omne adeò genus in terris hominumque ferarumque, Et genus aequoreum, pecudes, pictaeque volucres, In furias ignemque ruunt: amor omnibus idem.* [illegible] *hic*] id est, ex hinc te dixit. *Lymphaticum*] id est, *Lymphatico* furore percitus ut hi qui lymphas, id est, nymphas [illegible] diffe in aquis creduntur. Errant autem, qui [illegible] ticum dicunt pro diluto. *Amens*] id est, [illegible] tens. Nam *haec incepit* [illegible] *Fronte* [illegible] *videre*] Proverbialiter [illegible] coeperunt homines dissimulare, dicit Junius. *Frons* [illegible] des. Ea dicta sequitur verecundia atque pudor. [illegible] Sunt ergo index & similia, communia. [illegible] *idem. Ut pater advertit*] i. [illegible] annotavit animadvertendo. *Mitem se praebuit* [illegible] standum docet Mitio. Terent. Adel. *Libera* [illegible]] i. praeter consuetudinem; quia solent patres [illegible] in mores filiorum: unde Menedemus Terent. in Heaut. *Coepi non humaniter, neque ut decuit, animum* [illegible] *adolescentuli tractare; sed vi, & via pervulgata patrum. Quotidie accusabam, &c.* Causam autem quare pater [illegible] it, addit, *quod & ipse fuit expertus, &c.*] Unde & [illegible] Petrum sibi contigit, ut fieret ignoscens. *Dic mihi,* [illegible] *deat*] ex loco Topico. *Ab* [illegible] *in natis, &c.*] [illegible] ut vero simile sit quod ille dixerat. *Agmen*] id est, [illegible] *Despondere*] id est, desponderunt mihi puellam. [illegible] *sine testibus*] id est, arbitris, & praesentibus. *Ille*] id est, [illegible] illa. *Congrediebar*] id est, licet mihi esset desponsa, [illegible] non licebat convenire eam, nec cum ea [illegible] esset; quae custoditam ejus [illegible] locutio Virgiliana. Nam Virgilius [illegible] pertinentia, cum dativo construit, [illegible] mediante cum, ut, *placidone etiam* [illegible] cum amore. *Certe tibi*] id est, [illegible] *congressus debilis*] id est, [illegible] *fuimus in amore.* [illegible]] id est [illegible] primo [illegible] *Florentiae.* Quia [illegible]

[illegible]

deorum secreta revelavit, aut quia Pelopem filium d
epulandum apposuit, hâc pœnâ apud inferos damna
dicitur, ut mento tenus, imò labiorum tenus, habeat d
cissima flumina, quibus dum sitim restinguere conat
delabuntur: & naso tenus fragrantia poma,] itide
dum apprehendere conatur, subterfugiunt. Signan
autem avari, ut autor est Horatius, subdens ibide
Quid rides? mutato nomine, de te Fabula narratur; c
gesta undique saccis Indormis inhians, & tanquam parce
sacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. V
aedibus] id est, domibus privatis, scilicet paternis. *V*
culis] scilicet patre, matre, sorore, & reliquis f
miliaribus. *Esset sola*] scilicet domi. *Ibam*] scilic
ad eam.

Omnia tentabar, stivam, dentale, jugúmque,
Lora jugi, rullam; deerant quaecunque petebam
A socero bene; sola tamen deerat mihi virgo.
Non deerant mihi; piscator, venator, & anceps
Factus eram, & solers studia intermissa resumpsi.
Quicquid erat praedae, quicquid fortuna tulisset,
Ad soceros ibat, gener officiosus habebar.
Nocte semel mediâ subeuntem limina furtim,
(Sic etenim pactus fueram cum virgine) furem
Esse rati invasêre canes: ego protinus altam
Transiliens sepem, vix ora latrantia fugi.
His tandem studiis hyemem transegimus illam.
Ver rediit, jam sylva viret, jam vinea frondet,
Jam spicata Ceres, jam cogitat hordea messor,
Et [illegible] jam nocte volant lampyrides alis:
Illa dies genialis adest, mihi ducitur uxor.
[illegible] multis! nox expectata duobus
[illegible] portum vento ratis acta secundo est.
[illegible] gemina convivia luce
[illegible] instructis celebravimus arbore [illegible]
[illegible] Omophilus, multóque solutus Iaccho
[illegible] toto spectacula vico.
[illegible] Tonius cui tibia buxo,
[illegible] post epulas & pocula, multi[illegible]

Ventriculum sumpsit, buccasque inflare rubentes
Incipiens, oculos aperit, ciliisque levatis,
Multotiesque altis flatu à pulmonibus hausto,
Utrem implet, cubito vocem dat tibia presso:
Nunc huc, nunc illuc, digito saliente, vocando
Pinguibus à mensis juvenes ad compita cantu
Saltidico, dulcique diem certamine clausit.
Et jam tres hyemes abière, & proximat æstas
Quarta: dies rapidis siqua est bona, præterit horis;
Siqua placent, abeunt; inimica tenaciùs hærent.
Fort. *Fauste viden'? vicinæ pecus vineta subintrat.*
Jam, nè fortè gravi mulctâ taxemur, eundum est.

Omnia causabar] Pergit quò cœperat, [illegible] llum amorum suorum exitum optatis videlicet [illegible] *Omnia causabar*] scilicet excusabam, seu accusabam, [illegible] n excusationem intermissæ operæ adducebam, ut [illegible] Mœri, *Causando nostros in longum ducis amores.* *Stivam*] [illegible] d est, manicam aratri, quâ regitur. *Dentale*] id est [illegible] gnum ad quod inducitur vomer, ut dicit Servius, ad llud 2. Georg. *Duplici aptantur dentalia dorso.*] [illegible] am] id est, partem, à ruendo dictum. *E lare*] id est [illegible] mo. *Soceri*] scilicet futuri, quia desponsatione facta [illegible] *Deeram mihi*] id est, officio meo, aut utilitati [illegible] *dia intermisse*] scilicet tempore languoris, ut prius [illegible] *Gener*] est conjux filiæ, & dicitur ad socerum & socrum [illegible] correlativè. *Jam Ceres*] id est, seges, aut frumentum [illegible] *Spicata*] id est, spicas habens. *Lampyrides*] sunt papiliones [illegible] quidam, qui Nitedulæ & Cicindulæ dicuntur, de [illegible] pontinus sic; *Cicindula à Græcis Lampyris dicitur* [illegible] *Noctilucam, quòd noctu luceat,* Nitedulámque vocant, [illegible] pabula, aut post defessa [illegible] [illegible] hiatu refulgens, nunc compressis [illegible] [illegible] animalis stellantes volatus [illegible] [illegible] rusticis præbent, mirâ benignitate naturæ. [illegible] pensilis, quem vulgò lampadem [illegible] [illegible], quæ nocte totâ servatur accensa, [illegible] instar lucet. Mart. de Cicindula, *Ancillam* [illegible], *Totas quæ simul exigat tenebras.* Scri-

bitur

biter autem Græcè λαμπρύνεις ἰδ@ sed pro υ, etiam y scribi à nobis solet. Quia ergò hordei maturitatem denotant, bene dicit, *Jam cogitat hordea messor: Splendidulis*, &c. *Dies genialis*] id est, in quo gignendis liberis in genitali toro opera detur. *Ratis acta*] id est, res de qua parùm sperabatur, optatum sortita est exitum. *Geminâ luce*] solis, & tædarum. *Sub patula*] id est, semper patente.

Patulus. Oenophil. Oenophorum.

Oenophilus] id est, vini amator. Oenophorum autem vas magnum in quo vinum affertur. Juvenal. *Totum cenophorum sitiens*. Οἶν@ Græcè dicitur vinum. *Iaccho* id est, Baccho; hoc est, vino solutus; solvit enim curas: unde

Lyæus. Tonius. Ventriculus.

Lyæus à λύω, id est, solvo, dicitur Liber Pater. *Tonius*] tonando dictus, cantor. *Cui tibia buxo*] Ex buxo enim ferè fiunt nunc fistulæ, olim ex tibiis gruum; unde & tibiæ dictæ. *Multicolorem utriculum*] id est, folliculum quem inflare solent, variis panniculis tectum, vulgò musam cornutam vocant, eò quòd obcurvam fistulam annexam habet. *Baccas rubentes*] ex vino. *Multoties*] satis humile adverbium, quo idonei abstineri dicuntur. *Utrem*] id est, saccum illum ex corio. *Pinguibus à mensis juvenes ad compita*] id est, loca, quæ plures petere solent, in quibus rustici choreas & cæteros ludos exercent. *Cantu fatidico*] id est, saltandi formam dictante.

Proximare.

Proximat] id est, proximè appropinquat, aut instat. *Æstas quarta*] quia æstatem pro messe dixerat. *Dies rapidi*, *&c.*] *Si qua*] id est, aliqua, *dies*] i. tempestas, *bona*] id est, læta, prospera; *præterit horis rapidis*] id est, velociter transeuntibus: id enim videtur lætis. *Inimica tenacius hærent*] Generalis sententia, quâ finem facit, plura tamen videtur dicturus, sed à Fortunato ad coenam pecoris avocatur. *Viden'*] id est, vidésne? *Pecus vicina subintrat vineta*] id est, loca vitibus consita vicina.

Vineta.

Eundum est] id est, ite nos oportet ad custodiam pecoris. *Ne taxemur*] id est, damnemur, *gravi mulcta*] id est, pœnâ pro delicto dandâ.

De insania amoris, inscripta FORTUNATUS.

JOAN. MURMELII argumentum.

Quæ Padus exundans tulerit dispendia primùm:
Insanum memorat mox Fortunatus Amyntam.

Faustus, & Fortunatus.

C*Ur tam serus ades? quid te (jam septima lux est)*
Detinuit? gregibúsne nocent hæc pascua vestris?
Fort. *Fauste, Padus nostros qui præterlabitur agros*
Creverat, & tumidis ripas æquaverat undis.
Nos, curâ gregis obmissâ, privata coëgit
Publicáque utilitas, ripam munire diurnis
Nocturnisque operis, fluviúmve arcere furentem.
Faust. *Fert Padus exundans mala sæpius omnia, noster*
Tityrus est autor, qui pascua dixit, & arva.
Fort. *Forsitan id verum, quando extra tempora, & ultra*
Mensuram atque modum subito concreverit æstu:
Nunc autem id poscit tempus: nam ii quibus altis
Nix hiberna jugis, implent cava flumina, montes
Se exonerant, fluviósq; onerant; sic flumina, rursum
Se exonerant, pelagúsq; onerant; hominum quoq; mos est,
Quæ nos cunque premunt, alieno imponere tergo.

Cur tam serus ades?] In hac ecloga damnabitur amoris insania, quâ Amyntam pastorem deperisse memorabit Fortunatus. Non enim nomini congruet, ut Fortunatus amores experiretur amaros. Amyntas à Marone inducitur pastor æmulus, unde dicit, *invidit stultus Amyntas.* Amynticus autem dicitur vindicativus. Talis autem pro[illegible] [illegible]imus est ad furorem & insaniam, cùm coeptis desistere cogitur. Utrumque deduci videtur ab *ἀμύνομαι*, quod est ulciscor, punio, repugno. Principium colloquutionis est de inundatione Padi, quam Faustus accusat, quòd minùs affuerit illis diebus cum pecore. *Cur tam serus*] id est, tardus; sed utrumque sic accipio, ut ad tempus [illegible]. Virgilius, *Tardi venêre subulci.* Nam [illegible], piger, oscitans, etiam manè venit: serus autem vespere duntaxat, etiamsi celer & præceps.

Amyntikus.

Serus.

præceps. *Jam septima lux*] septimus dies. Prima tamen lux, & primus dies, differunt, autore Vallâ. Nam prima luce facio quod in prima parte diei: primo die, quod toto ipso die qui primus est. *Gregibusve nocent*] Quasi dicat minimè, cùm ager Mantuanus sit optimus. Unde Maro,

Padus. *Et quæ em infelix amisit Mantua campum. Padus*] fluvius est maximus Italiæ, in quem juxta Mantuam influit Mincius, unde de utroque dicit Maro in Tityro, *H... inter flumina nota, Et fontes sacros frigus captabis op... cum. Nostros ergò agros*] id est, Mantuanos. *Nos, cu... gregis obmissâ*] aut omissâ vulgatiùs: Horatium secuti deposito b, dicimus omissâ & omisi, primâ brevi. *Noctu...*

Opera. *nisque operis*] id est, operationibus aut operariis: nam utrumque significat hæc opera. *Fert Padus exundans mal... sæpius omina*] id est, portenta, aut indicia futuræ calamitatis.

Omina. Noster. Tityrus. *Noster*] id est, nostras, ut compatriota noster. *Tityrus*] id est, Maro, qui in primo Bucolicorum per Tityrum intelligitur. *Est autor*] in fine primi Georgicorum post cædem Cæsaris, quam tot mala secuta sunt, *Qu... Fluviorum Rex Eridanus, camposque per omnes Cum stabul... armenta tulit*. Idem enim est Padus, & Eridamus ab Eridano, seu Phaëthonte filio Solis, qui in eo submersus dicitur, denominatus. Idem dicit Horat. 1. Carmin. de Tiberi. *Vidimus flavum Tiberim, retortis Littore Hetrusco vi... lenter undis, Ire dejectum monumenta regis. Templaque Vestæ. Qui pascua dixit, & arva*] id est, Bucolica, & Georgica. Prudenter Æneida tacet, ut cujus lectio ad rusticum non spectat. Horatius autem in sermonibus reticet, quia tunc nondum erat emissa. *Forsitan*] Bene forsitan, ... portentis fidem priscorum adhibere censeatur: quæ ... intempestivè fiunt, nihil portendere videntur præter ...

Liquitur. *Nam liquitur*] id est, liquescit, & defluit. Virgil. Georgicorum primo, *Vere novo gelidus canis cùm montibus humor Liquitur. Montes*] Nominativus est, ... implent cava flumina, id est, alveos fluminum ... *...*] videlicet montes, & onerant flumina, ... sua onus suum in mare demittunt: Nam ... *...rant mare, & mare non redundat.* ...

Pelagúsque onerant. *Quæ nos cunque*] Tmesis, id est, incisio est, pro *quæcunque nos*, Dicitur autem Tmesis, non Temesis. *Alieno imponere tergo*] unde de Pharisæis Salvator, Matth. 23. *Alligant autem onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea movere.*

Fort. *Sed jam contractum revocat suus alveus amnem.*

Faust. *Decrescente Pado (dictu mirabile) noster,*
Fortunate, lacus majoribus æstuat undis.
Urbs natat, obscuræ fiunt cellaria fossæ.
Lintre cados adeunt, labens ad vina minister
Ridet, & ex imis fertur gravis obba lacunis.
Multa, licèt nati fuerint melioribus horis,
Multa & magna ferunt aliquando incommoda cives.

Fort. *Commoditas omnis sua fert incommoda secum.*
Et forti appendix est illætabilis omni.

Faust. *Hactenus Eridanus: nostros repetamus amores;*
Quandoquidem nunc alma Venus movet omnia, cœlum
Luce repet nitidâ, tellus viret, arva volucres
Cantibus exhilarant vernis, nunc omnia fœtant.

Fort. *Tu tua lusisti, sed nos aliena sequamur.*
Namque tibi noti referam pastoris amores,
Ut doceam Veneris nihil esse potentius igne.
Pauper & infesto sub sydere natus Amyntas,
Sex vitulos totidémque pares ætate juvencas,
Armentique patrem ducens in pascua taurum,
Venerat ad Coitum, nitidis ubi Mincius undis
Alluit herbosos fugiens perniciter agros.
Arx nova propter aquas pinnatis ardua muris
Est Doitus, campo moles fundata palustri.
Hic igitur recubans, vitrei prope fluminis undam,
Vitis ubi amplectens longis dumeta lacertis,
[illegible] curvatâ ripe supereminet umbrâ,
Piscibus insidias tendebat arundine, & hamo.
[illegible], solis rapidi violentia adustos
[illegible] campos: finem Philomela canendi
[illegible] neque lux passim morientibus herbis
[illegible], neque non humore cicadæ.

Denique

Dùmque incumbit aquis, studióque intendit inani,
Taurus (ut auditum est) primùm vexatus ab æstro,
Mox canibus, denium furaci à milite, sylvis
Abditus, ex toto confestim evanuit agro.

Sed jam contractum] Non interrogativè, sed indicativè legatur. *Suus alveus*] id est, proprius, aut debitus: aut hypallage, id est, suum amnem. *Mirabile dictu*] id est, ut dicatur, vel dum dicatur. *Noster lacus*] vicinus urbi nostræ Mantuæ, scilicet Benacus; Mincius enim ex Benaco fluit. Linter. Obba. *Lintre*] id est, schaphâ, aut aliâ naviculâ. *Gravis obba*] id est, lagena: Persius sessilem vocat, eo quòd lato fundo quasi sedeat, dicen. Satyr. 5. *Exhalat vapidâ læsum pice sessilis obba. Melioribus horis*] unde Juven. *Distat enim quæ Sydera te excipiant, modò primos incipientem Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem.* Sed id Ethnicis quàm Christianis consonantius. Verùm si non trahimur, aut compellimur inviti; ducimur tamen zelo, & invitamur. *Appendix Illætabilis*] quia in hoc mundo non sunt solida, nec plena gaudia, quæ nihil habeant amaroris. Nam extremum gaudii luctus occupat. ppendix llatabilis. *Appendix* dicitur quod appenditur. *Illætabilis*] De qua non est lætandum. Sic Æneid. 4. *Hinc Drepani me portus & illætabilis ora.* Multa sunt proverbialiter dicta, notatúque *digna*. Boëtius dicit se didicisse, in foribus Jovis esse duo dolia, alterum boni, alterum mali; neminémque nasci qui non aliquando ex utroque bibat. *Hactenus Eridanus*] scilicet dictus est, id est, innundatio Padi. *Nostros repetamus amores, Quandoquidem nunc*] scilicet in vere, præcipuè dum nix liquitur. Tunc enim Veneri potissima datur opera: unde Vernæ dicti quod ferè verno tempore erna. lma. gignuntur. *Alma*] quia diva creatrix, ab alendo dicta. Nam propagatione conservat genus nostrum. *Arva volucres*] Maro, *Hinc volucrum concentus in arvis Exhila-* ilarare. *rant*] Ἱλαρὸς Græcè, unde hilarem Terent. dixit: facie hilaro verbum, quod est, hilarem & lætum facio. *Nunc omnia fœtant*] id est, fœtus producunt, *Tu tua lusisti*] i. etare. udere. tuos amores feliciter cecinisti. Est enim ludere, res non graves canere. Unde Virg. in Bucol. *Et ipsum Ludere quæ vellem*

vellem calamo permisit agresti. Et Ovid. *Ille ego qui fueram tenerorum lusor amorum, Ingenio perii Naso poëta meo.* Ità Maro in Cul. *Lusimus Octavi gracili modulante Thalia. Atq; ut araneoli tenuem formavimus orsum.* *Sed nos aliena sequamur*] Non enim Fortunato, ut dixi, infortunia amorum congruunt. Ea enim dicturus est. *Veneris nihil esse potentius igne*] Mar. *Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.* Et ideo de tempore quo amant belluæ dicit, Georg. 3. *Tempore non alio, catulorum oblita leæna*

Sævior erravit campis, nec funera vulgo
Tam multa informes ursi, stragémque dedêre
Per sylvas. tum sævus aper, tum pessima tigris.
(Heu !) malè tum Libyæ solis erratur in oris.

Et infesto sub sydere] i. molesto, & inferente quasi vim ; quod plus est, quàm si *infausto* legendum sit. *Ad Coitum*] id est, ad arcem sic dictam, quòd esset ad fluentum Padi, & Mincii ex Benaco, ut dixi, nascentis. *Perniciter*] velociter. *Arx nova*] castellum notat. *Propter aquas*] i. juxta Virg. Georg. 3. *Et viridi in campo templum de marmore ponam : Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat Mincius, & tenerâ prætexit arundine ripas.* Sed quæram, cùm ille in laudem Mincii dixit, *tardis flexibus* (Est enim sic utilior navigantibus, adverso præsertim flumine) cur hic dicat, *fugiens perniciter.* Sed dicemus id ad inundationem pertinere quâ flumina tarda aliàs, pernicia fiunt. *Longis lacertis*] id est, brachiis, quia labruscæ non putantur, nec resecantur. *Arundine & hamo*] id est, hamatâ arundine, i. virgâ tenui. *Sciderat*] mutavit quispiam, fecitq; *Prosciderat* : Nam scindo scidi priorem corripit : Æn. 3. *Hesperium Siculo latus abscidit, arváq; & urbes.* Ubi Servius tamen videtur sentire, debere produci. Nam *metri*, inquit, *causa (sci) syllabam corripuit : Verùm non legitur correpta, cùm contrà sæpe reperiatur.* Hor. 1. Car. *Nequicquam deus abscidit*, &c. Posset fortè legi, *Solverat*, aut quid simile. *Neq; lux*] id est, diurnum tempus. *Neq; nox humore*] id est, rore. Virg. *Dúmq; thymo pascentur apes, dum rore cicadæ. Studióq; intendit inani*] i. piscandi hamo, unde parùm utilitatis consequitur, præsertim prætermissa custodia

Coitus.

custodiâ armentorum. *Ab œstro*] Vespæ genus est, Græcè à sono dictum. *Mox*] id est, paulò pòst, vexatus canibus. *Demum*] id est, tandem, aut ultimò. *Abditus*] id est, absconditus. *A milite*] id est, viro belligero humilis conditionis, unde *furaci* addit. Non enim militem dicimus equitem auratum, sed millesimum quemque, id est, quemlibet è numero millenario, etiam vilissimum. Unde milites Romani potissimùm pedites vocabant.

iles.

Quod puer ut novit, tumulum conscendit, & altâ
Voce bovem clamans, longo rura omnia visu
Prospicit. Ut frustra niti se comperit, arcum
Corripit & pharetram, sequitùrque per invia taurum,
Illum per caulas, & per stabula omnia quærens,
Per colles, Benace, tuos, per consita olivis
Jugera, per virides ficis & vitibus agros.
Venerat ad sublime jugum, quod Sulphuris arcem
Sustinet, & longis aperit prospectibus illinc
Benacum, hinc campos longè latéque patentes.
Lux ea sacra fuit Petro, frondente sub ulmo
Mixta erat ex omni pubes post prandia vico,
Ducebâtque leves buxo resonante choreas
Rustica gens, nullâ genus arte domabile, semper
Irrequietum animal gaudet sudore, peracto
Mane sacro, festâ (quando omnibus otia) luce
Ipsa siti ac famis impatiens epulatur, & implet
Ingluviem, audito properat tibicine ad ulmum;
Hic furit, hic saltu fertur bovis instar ad auras;
Quam rastris versare nefas, & vomere, terram
Calcibus obduris & inerti mole fatigat,
Ac ferit, & totâ Baccho facit orgia luce,
Vociferans, ridens, saliens, & pocula siccans.

Faust. *Stulte, quid hæc faris? solatia rustica damnas,*
Rusticus ipse? & tuis malus es, tibi pessimus ipsi.

Fort. *Dicta joco fuerint, nostrum repetamus Amyntam.*

Quod puer] Prosequitur historiam aut argumentum propositum. *Prospicit*] porrò aspicit. Æneidos 1. *Navem in conspectu nullam, tres littore cervos Prospicit* ... *Ut*] i. postquam. *Per caulas, & per stabula* ...

spicere.

rens, *Per colles, Benace, tuos*] Non longè ergò distat, ità ut de eo intelligi posset, quod dixit, *Noster lacus, &c.* *Sulphuris arcem*] à sulphure denominatam. *Benacum*] qui ut Latius ex Alpibus augetur. *Sacra fuit petro*] ad vincula, ut videtur, calendis Augusti. *Buxo*] id est, fistulâ ex Buxo. Maro, *Tympana vos buxúsque vocant Berecynthia.* *Ipsa otî ac*] Sic Maro in fine Georg. *Ignobilis otî*, pro otii dixit. Nam ut hîc *otii* scribas versus non patitur. *Bovis instar*] .i. in morem, quod Valla, ut dixi, improbat. *Quem rastris*] scilicet in cœmeterio, aut alio loco sacro; aut areâ publicâ. *Facit Orgia Baccho*] id est, celebrat Bacchanalia. Orgia autem generaliter dicuntur omnia festa. *Calcibus*] à nominativo calces. Sic enim scribendum præcipiunt, éstque incerti generis. Virg. *Ferratâ calce fatigat.* Alibi mascul. leges. *Inerti mole*] in pondere corporis inertis. *Tibi pessimus ipsi*] confessus enim fuerat suos amores; unde posset in eum dici illud Horat. Orgia. Calces.

Quàm temerè in nosmet legem sancimus iniquam!

Continuit gressum, baculóque innixus acerno,
Intermisit iter, donec mitesceret æstus.
Ah puer infelix! æstus te major in umbra
Corripiet. Nudam videas nè in fonte Dianam,
Claude oculos; blandis neu des Sirenibus aurem.
Sors tua Narcissô similis. Narcissus in undis
Dum sedare sitim properat, sitit ampliùs: at tu
Exteriorem æstum fugiens, intrinsecus ardes.
Quàm melius fuerat, (nisi te sic fata tulissent)
Ad reliquum rediisse pecus, servâsse juvencos,
Amissi bovis æquo animo dispendia ferre.
Quàm, dum conaris nil perdere, perdere te ipsum!

[illegible] *Sed post jacturam quis non sapit? utile non est.*
Consilium post facta dari, quod oportuit antè.
Consilium post facta, imber post tempora frugum.

[illegible] *gressum*] reliqua prosequitur. *Baculo acerno*] ex [illegible]. Acer enim primâ brevi, hujus aceris, secun[illegible] facit unde acernus, a, um. *Intermisit iter*] [illegible] inquirendum taurum. *Ah puer infelix*] [illegible] Sic ille, *Ah virgo infelix! Quæ te*

dementia Acernus.

dementia cepit? Nudam videas ne in fonte Dianam, Cla[illegible] oculos] i. averte oculos ne videas [illegible]. Sed [illegible] fabulam alludit. Actæon enim, quia Dianam impru[illegible] nudam vidit, à canibus discerptus est. *Blanda* [illegible]

Sirenes. *Sirenibus aurem*] nam *Sirenas*, ut aiunt, *surdâ aure* [illegible] *fire oportet*, ut inquit divus Hieronym. *Fuerunt autem* [illegible] tore Serv. in fine 3. Æn. *tres in parte virgines, & in p*[illegible] *volucres, Acheloi fluminis & Calliopes Musæ filiæ.* [illegible] *rum una voce, altera tibiis, tertia lyrâ canebat. Et* [illegible] *mo juxta Pelorum in Capreis insulis habitaverunt,* [illegible] *illectos suo cantu in naufragia deducebant. Secun*[illegible] *veritatem meretrices fuerunt, quæ transeuntes quoni*[illegible] *deducebant ad egestatem, his fictæ sunt inferre naufra*[illegible] *Has Ulysses contemnendo deduxit ad mortem.* Hæc [illegible] Harum nomina dicuntur Parthenope, à qua quæ nu[illegible] Neapolis, i. nova urbs dicitur, olim fuit denomin[illegible] Leucosia & Legia. Dicuntur autem ab eo quod [illegible] quod significat connectere, & retinere; & aspiratio c[illegible] vertitur in S. Harum cantum ad Ulyssem transtulit C[illegible] ro in carmine, cujus principium est, *O decus Argolic*[illegible]

Narcissus. *quin puppim flectis Ulysse*, &c. *Sors tua Narcisso fi*[illegible] [illegible] Is enim secundùm Ovid. Met. 4. cùm superbiâ [illegible] [illegible], cæteros contemneret, amore sui in fonte [illegible] [illegible], & cùm sui compos esse non posset, in marg[illegible] [illegible] tandem in sui nominis florem converti meru[illegible] *Dum sedare sitim properat*] in fonte videlicet, *Sitis* [illegible] [illegible] amore sui illic visi. *Intrinsecus ardes*] æstu amo[illegible] *Quàm melius*] i. quantò. Sic Virg. in 7. *Tum magis* [illegible] *tremens & tristibus effera flammis. Quàm magis*, &c. [illegible] *te sic fata tulissent*] imputat fatis, sed tamen immer[illegible] ut legitur apud Aul. Gel. lib. 6. cap. 2. *Hei mihi!* [illegible] *damnant mortales numina cœli? Esse aiunt* [illegible] *mala, cùm tamen ipsis Vecordi præter fatum* [illegible] *dolores.* Multi ergò fatis imputant. Juven. [illegible] [illegible]. Et alibi. *Fata regunt homines.* Et [illegible] [illegible] *& vitam hominum suspendit ab astris* [illegible] [illegible] *venit per singula fatum.* Verùm [illegible] [illegible] tamen accipiatur, dic[illegible] [illegible]

arbitrio nostro necessitatem, etiam si fata viam invenient. Consilium post [illegible], inquit, imber post tempora frugum] bene ad [illegible] institutum convertit, nè non rusticus putetur. Ut autem Maro inquit, Dulce satis humor.

Fort. Una puellares inter pulcherrima turmas
Virgo erat, alba comas, aliis procerior, annos
Nata quaterquinos, vel circiter, ore nitenti,
Urbanis certare potens, & vincere, nymphis,
Aureolis radians guttis: ad tempora limbus
Ibat, & ad pectus clausum velamen aheno
Claviculo, medium fulgenti fibula ferro
Stringit in angustum, nova candida instita lapsu
Linea rugoso, pedibúsque allabitur imis.
Hanc puer ut vidit, periit, flammásque vorando
Hausit, & in pectus cæcos absorbuit ignes;
Ignes, qui nec aquis perimi potuêre, nec imbre
Diminui, neque graminibus, magicisve susurris.
Oblitúsque greges, & damna domestica, totus
Uritur, & noctes in luctum expendit amaras.
Sæpe gravescentem verbis compescere flammam
Nisus, & insanum juvenis cohibere furorem,
Dicebam, Miserande puer, quis te Deus istas
Misit in ambages? sed non Deus, imò Satanum
[illegible] ex illis, quos noctibus atque diebus
Ter tribus in terras fama est ex æthere lapsos.

Una puellares] Non attendens ad interlocutorem Faustinam, pergit Fortunatus, describens puellam, cujus amore exarsit. Nata quaterquinos] id est, viginti, quam [illegible] rustici uxorem ad laborem [illegible] quam urbano junior placeat, ut in Eunuc. Anni sedecim, Flos ipse, &c. Urbanis nymphis] id est, [illegible], aut puellis pro nymphis habendis; est autem [illegible] more Virgiliano, Moribus in nostris [illegible] [illegible] id est, tecum; & cum nymphis; sed [illegible] [illegible], cùm sequatur nymphis [illegible] [illegible]] id est, parum [illegible] [illegible] Lymbus] id est, [illegible] [illegible]. Claviculo] id est, [illegible]

Fibula

fulgenti ferro] ex usu aut artificio, aut ex eo quòd alb ferrum vocant. *Stringit in angustum*] ut gracilior hab atur; nam *si qua est habitior paulò, pugilem esse ai* *Nova instita linea*] id est, fascia annexa stolæ. Sunt tem duo epitheta quæ Latina lingua refugit, nisi di construantur; sed tamen hæc tolerantur, quia perind ac si dicat, instita nova ex lino, quæ rusticis conven Nam instita lanea, & serica stolæ matronali congr *Allabitur imis pedibus*] id est, ad imos pedes defluit. H ratius sermonum 1. *Nil medium est, sunt qui nolint te gisse nisi illas, Quarum subsutâ talos tegat instita veste* est autem instita tenuissima fasciola, quæ Prætexta dic tur, ut inquit Acron ad dictum locum. *Lapsu rugoso*] est, in plicas contractio. *Hanc puer ut vidit, periit*] Maro *Ut vidi, ut perii! ut me malus abstulit error! Flammásq tuendo*] id est, inspiciendo: hic activè accipitur. *Igne ignes*] Bona & artificiosa repetitio. *Qui nec aquis*] Un adjectum apud Gel. lib. 19. cap. 9.

Quid faculam præfers phillros, quæ nil opus nobis?
Ibimus, hoc lucet pectore flamma satis.
Istam non potis est vis sæva extinguere venti,
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, nisi si Venus ipsa,
Nulla est quæ possit vis alia opprimere, &c.

Neque graminibus] id conqueritur Apollo apud Naso nem: *Hei mihi! quòd nullis amor est medicabilis herb* *Magicisve susurris*] id est, incantationibus, quæ obscu remordente conscientiâ proferuntur. *Quis te Deum*] veteri consuetudine interrogandi. Nam hodie, cùm unu credimus Deum, ineptum esset, nisi abusivè, ut dixi, poetico more inferos dicamus Deos, & amorem, aut vi tutes, & vitia. *In istas ambages*] id est, in... cunctores. *Sed non Deum*] Corrigit ergò quòd di... *Imo*, inquit, *Satanûm pessimus*] à nominativo ... Satanos, sicut Titan Titanos, Pæan Pæan... ergò qui etiam Satanas Satanæ, mediâ bre... *Ter tribus*] id est, novem noctibus, & to... novem choris Angelorum.

Dic, agè, si nôsti quenquam; reminiscere, si quem
Videris hoc pacto ditescere, surgere in altum,
Dilatare domum, majoribus horrea acervis
Complere, his studiis extendere latius agros,
Multiplicare greges, acquirere pascua bobus.
Inter tot populos, quot habet latissima tellus,
Sunt qui nostra ferant mensis epulanda cruentis
Corpora, & humanos absumant dentibus artus:
Sunt, inquam, quos tanta malis tot vexat Erinnys:
Sed nullum est tam immane genus, tam barbara nusquam
Gens, quæ fœmineos non execretur amores.
Hinc veniunt rixæ, veniunt & jurgia & arma,
Sæpe etiam diræ multo cum sanguine mortes.
Hinc quoque deletis eversæ mœnibus urbes.
Ipsæ etiam leges, rubrisque volumina loris
Clausa vetant scelus hoc, & detestantur amores.
Ut leges audivit, ad hæc respondet Amyntas:
(Civis enim fuerat puer, & versatus in urbe)
His monitis prudens & circumspectius haberi
Niteris, & sensu Tetricos anteire Catones.
Error hic, hæc passim sapiens dementia regnat.
Ipse sibi blanditur homo, solérsque putari
Vult animal; tamen incautus sibi multa tetendit
Retia, & in foveam cecidit, quam fecerat ante.
Liber erat, servile jugum sibi condidit ipse:
Pondus id est legum (vidi ipse volumina) quas nec
Antiqui potuêre patres nec possumus ipsi,
Nec servare ætas poterit ventura nepotum.
Aspice quàm stulta est hominum prudentia: cœlum
Sperat, & esse sibi sedem inter sydera credit.
Forsitan in volucrem moriens transibit, & altum
Spiritus [illegible] tranabit ad æthera pennis.
Tun[illegible] Quid latras? legum Deus autor, & ipsis
[illegible] fecit magnam nimis impietatem.
[illegible] de magnis hæc sunt certamina rebus.
[illegible] veris? quamvis pannosus, & asper
[illegible] tunc vi, tunc ore valebam:
[illegible] poteras componere pastor.

Faust. *Nunc quoque si rectus vultu gradiare supino,*
Alter eris Marius, raso ore videbere Carbo.
Fort. *Talia respondit sic objurgatus Amyntas:*
Facto homini Deus invidit. Concessa voluptas
Visa bonum nimis excellens, & vota repressit
Legibus inventis, ut equi ligat ora capistro,
Nè quocunque libet flectat vestigia, sessor.
Quæ mea sit, me cogit amor, sententia fari,
Liberáque ora facit: Qui non communicat usum
Conjugis, invidus est: livorem excusat honestas
Introducta usu longi livoris iniquo.
Nam dum quisque sibi retinet sua gaudia, nec vult
Publica, communis mos ac longævus honestus
Factus, & hunc morem facit dementia legem.
Invida res amor est, res invidiosa voluptas.
Tunc ego non audens hominem contendere contra
Amplius, insano rediens ab amante, recessi.
Faust. *Cernis ut hic malus affectus sic lumina mentis*
Claudat, in errores ut sponte ferantur apertos?
Fort. *Cernis, ut à summo liventia nubila Baldo*
Se agglomerant? oritur grando: nè forte vagantes
Tempestas deprendat oves, discedere tempus.

Dic age] Progreditur in detestationem amorum, quò illum avertat: facitque id quasi satyricè, docens nullum ex amoribus emolumentum, nullúmque per eos ditescere. *Sunt qui nostra ferant*] Tyranni, qui sanguinem & sudorem pauperum absumunt: aut ad Cyclopas & Læstrygonas respexit, aut ad Ægyptios à Juvenale damnatos: sed veriùs ad avaros, qui quicquid pauperes sudore pariunt devorant. *Eversæ urbes*] ut Troja & aliæ (ut Hor. & Ser. sentit) multæ.

Nam fuit ante Helenam cunnus, teterrima belli
Causa: sed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos venerem incertam rapientes more ferarum
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.

[Te]tricus. *Tetricos*] severos & rigidos, à Tetricis montibus [illegible]
[An]teire. *Anteire*] collisio est, sicut in *deinde, proinde,* [illegible]
[Ca]tones. solet. *Catones*] duo nominati sunt severissimi, major [illegible]

Censorius, & minor Uticensis, *Ipse etiam leges*] ut lex divina, *Non mœchaberis*: lex humana, ut lex Julia in adulteros. De qua Juvenalis, *Lex Julia dormit &c.* *Quas nec Antiqui potuêre patres*] Sic beatus Petrus, Act. 15. *Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?* *Sapiens dementia*] bona implicatio, sicut apud Juven. *Inter Socraticos notissima fossa cinædos*: cùm nihil sit magis repugnans, quàm Socraticum & cinædum esse: sed ut in Prol. Andr. dicitur, Multi *Faciunt ne intelligendo, ut nihil intelligant.* Videntur ergò sibi sapientes, cùm sint dementes, iniquam in se ferentes legem. Hor. *Quàm temere in nosmet legem sancimus iniquam?* *Quam fecerat antè*] Sic David, *Incidit in foveam quam fecit.* *Forsitan in volucrem*] tanta est amantibus insania, ut etiam quæ fidei sunt irrideant. Graphicè ergo docet, quàm nō sit sui compos quisquis amat. *Grandia de magnis*] nè decori personarum immēor videatur poëta, (videtur enim altior hæc disputatio, quàm ut rusticis conveniat) inducit alterum interloquentem quasi minus habeat fidei: unde Fortunatus, more senum qui se laudant, & sua tempora, (ut Nestor apud Homerum; unde Flaccus in arte, *Laudator temporis acti, Se puero*) dicit se in adolescentia fuisse præstanti ingenio, & prudentiâ magnâ præditum. *Quid fuerim reris*] id est, arbitraris. *Quamvis pannosus*] id est veste multis panniculis consutâ, & crasso panno. *Et asper* Reris. Pannosus.
Sim modò] id est, *pannis annisque obsitus*, ut inquit Comicus. *Nunc quoque si rectus vultu gradiare supino, Alter eris Marius*] Qui procerus erat, &, ut Appianus docet, vultu severo; qui ex vultûs diritate, cùm nihil loqueretur, [illegible]tis proferre visus quàm ingentem machinaretur cædem. Papirius autem *Carbo*, illâ tempestate, quâ cum juniori Gracco conspirabat, adhuc juvenis, seu imberbis erat: unde ait, *rasu ore videbere Carbo*] alludens, ni fallor ad carbonem, quo nihil nigrius. *Ut equi ligat ora capi*[illegible] [illegible] est, qui insidet equo. *Me cogit amor*] non [illegible] liberum se fatetur, sed amore co[illegible] [illegible] *communicat usum Conjugis, invidus est*] Carbo.

 vult

vult errore & hæresi Nicolaitarum, etiam conjuges deb
communes esse, & per invidiam suam cuique datam, &
gem Juliam in adulteros latã. Quæ res quia honesta vi
livorem excusat honestas. Honestatem autem introdu
longus, sed iniquus, iniquir, usus: quæ omnia sunt ab
sano & demente amatore dicta. Unde quam vidit, n
maritali affectione amavit. *Invida res amor est*] id est,
videre faciens, quia nec regna parem, nec ferre Venus p
test. *Liventia*] subnigra & densa à livore, qui est mac
plumbei coloris, ex compressu facta. Tibull. *Tum suc
herbasq; dedi, queis livor abiret, Quem facit impresso m
tua dente Venus.* Et quia talem invidi contrahunt colore
ideo lividi dicuntur, & livor, invidia. *Baldo*] i. à monte
cino. Est autem futuræ Eclogæ parasceue, i. preparati

ECLOGA III.

De insani amoris exitu infelici, inscripta

AMYNTAS.

JOAN. MURMELII Argumentum.

Agricola duram sortem, miserique furores
Fortunatus & exitium deplorat Amyntæ.

Faustus & Fortunatus.

ILla hesterna ruens Baldi de vertice grando,
Fortunate, fuit nobis innoxia, divis
Gratia, nostrarum quibus est custodia frugum.
Sed, veluti ex illis veniens ait Harculus oris,
Veronensem agrum, pecudes, & ovilia sic est
Demolita, casas & pastoralia tecta
Sic evertit, ut agricolis spes nulla supersit.
Agricolis etenim pecus est substantia, & arva
His subjecta malis: grandis thesaurus in [illegible]
Civibus est, quem nulla queat contundere [illegible]
Nulla pruina, gelu nullum, nullæ æris iræ.
Fort. *Nescio quis ventos tempestatesque guberne[t]*
Id scio, sed neque si scio, sat scio: sed tamen [illegible]
Dicere. Quid? vitane ideo [illegible]
Numina si, ut perhibent, orbem moderantur [illegible]

Extimo nil duros hominum curare labores.
Aspice, quo tenuem victum sudore paramus;
Quot mala pro grege, pro natis, pro conjuge pastor
Fert miser: infestis æstate caloribus ardet,
Frigoribus riget hybernis; dormimus ad imbrem
Cotibus in duris, vel humi; Contagia mille,
Mille premunt morbi pecudes, discrimina mille
Sollicitant; latro insidias intentat ovili,
Atque lupus, milésque lupo furacior omni.
Ut manus assiduo detrita incalluit usu,
Squaluit os, barba obriguit, cutis aruit æstu;
Una repentino rapit omnia turbine grando.
Hos superi faciunt, quibus inclinamur ad aras,
Et quibus offerimus faculas, & cerea vota.
Nescio qua pietas & qua clementia tantis
Cladibus involvat pastores omnium egenos.

lla hesterna ruens] Facto ex eventu pastoribus colloquio, prosequitur Fortunatus infelices amores Amyntæ. Stylus, quia pastoralis, facillimus est: quocirca brevissimus ero. *lla grando hesterna*] cujus meminit in fine præcedentis Eclogæ. *De vertice*] id est, summitate. Vertex enim dicitur summitas, à qua vertendum est, cùm altiùs ire nequeas, ut in capite & monte. *Baldi*] Baldus mons est. *Divis*] id est, sanctis. *Harculus*] rustici nomen, quasi *bonus cultor*, aut *arvicola*, aut *retiarius*: ἄρκυς enim dicitur *rete*. *Est demolita*] id est, dejecit, prostravit, calamitatem inserendo. *Casas*] tuguria pastoralia. Et proinde dicit, *pastoralia tecta*. *Agricolis etenim*] Ordo est, Etenim substantia, id est, possessio & peculium, est agricolis pecus, & arva. *Nulla aëris ira*] id est, tempestates, quasi ab irato Jove qui & aer dicitur, illatæ. *Nescio quis &c.*] rusticè [illegible] sed graphicè. Sunt enim rustici impatientes calamitatum, [illegible] ut in proverbio sit, *Qui sua amittit, & [illegible]* [illegible] unde & Æneas amissâ conjuge (quanquam [illegible] deorum cultor) ait Æneid. 2. *Quem non [illegible] Deorúmque? Aut quid in ever-[illegible]* [illegible]? Et in Bucol. amisso nato, *Atq; De-[illegible] crudelis mater. Vitáne ideo mulctabor*

Vertex.
Baldus.
Harculus.
Demoliri.
Casa.
Ira aëris.

 in

in ipsa?] id est, anne ob id vivens puniar? id quoq; de m rusticano. Nam illis durum non videtur, quod differ malum, utpote post fata. *Numina si, ut perhibent*] Epicu enim negabant: unde Maro in Bucol. *Nec curare D credis mortalia quenquam?* Lucr. *Nec bene pro me capitur nec tangitur irâ.* Hor. Serm. 1. *Credat Jud*

Apella. *apella, Non ego; namq; Deos didici securum agere ævu*] Judæum vocat *apellam*, id est, sine pelle præputii, hoc

Securus. circumcisum. *Securum ævum*] i. seorsum à cura mort um. Unde Epicurus jactabat se levâsse genus human duobus summè malis, metu, & superstitione Deorum. M tu quidem, quia dixit unum esse spiritûs humani & bellu interitum, & ità non esse metuenda, quæ post mortem e niunt; Et superstitione, id est, anxiâ religione, cùm dii n curent mortalia. Sed utrumque impium & scelestum e omnem pietatem & religionem destruens. *Extimo*] p

Extimo. existimo: existimo autem, i. censeo, & judico: per x plu

Æstimo. mi scribunt. Æstimo autem, id est, æris pretium consti

Discrimen. & liceor, per æ & st. *Discrimina*] id est, pericula. *Mile*

Miles. *lupâ furacior*] miles dicitur quicunque stipendium b gratiâ suscipit. *Una grando*] Unde calamitas quæ di est, quòd calamos, id est, culmos segetum terit. Est aut in sermone multiplex pathos. *Quibus inclinamur*] a rando & sacrificando, nutu. Sic Hiarbus Æneid. 4. *Di tur ante aras media inter numina divum, Multa Jov manibus supplex orâsse supinis.* Et infrá: *nos munera te plis Quippe tuis ferimus, famámque fovemus inanem.* *calluit*] id est, callum, hoc est tumorem & duritiem indu *Pastores omnium egenos*] Æneid. 1. *Omnibus exhau jam casibus, omnium egenos.*

Faust. *Fortunate, scelus nobis hæc omnia nostrum*
Ingerit; ætherei sententia judicis æqua
Fort. *Quod scelus? an fuimus Christi vita*
Faust. *Jurgia, furta, ira, Venus &*
Fort. *Quid meruêre boni? nec enim*
Et tamen una omnes pariter
Faust. *Heu! nescis: malè de superis*
His igitur, quæ scire nefas, nescire

Posthabitis, curas iterum repetamus Amyntæ,
Quas sumus experti, quas ignorare negatum est.
Res vulgaris amor, studium commune juventæ,
Mæror & affectus alii de cardine mentem
Sæpe levant, animo sermo venit æger ab ægro.
Intellecta licet pro re, pro tempore, fari:
(Sic habitus Cosmus sapiens) incognita nunquam.
Fauste, sapis: notos igitur repetamus amores;
Restat Amynteos postrema in fata furores
Dicere, & in misero lacrymas impendere casu.

Fortunate, &c. Ne approbanda videatur sententia Fortunati, castigat eum Faustus, dicens illud notum verbum. *Omnia mala quæ patimur, peccata nostra meruêre. Ætherei sententia judicis æqua*] Augustinus enim docet, oculta quidem esse interdum divina consilia, sed tamen nunquam injusta. Hoc Maro Æneid. 6. *Aut æquus amavit Juppiter* & 10. Æn. *Rex Juppiter omnibus idem. Quod scelus?*] Graphicè exprimit rusticorum opinionem, qui sese insontes putant, dum capitalibus criminibus vacant. Respondet autem Faustus; Quæris quod scelus? *Jurgia*] id est, contentiones quæ frequentes inter rusticos sunt; unde pro magno bono duxit Maro sepem, dicens, *Hinc tibi, quæ semper vicino ab limite sepes*, &c. *Venus*] i. luxuria carnis. *Quid meruêre boni?*] Non respondet ad hoc Faustus, aut quia festinat ad narrationem exitûs amorum Amyntæ, aut quia non decuit rusticum, quæ Theologorum sunt, enodare. Unde dicit nefas esse de factis Dei inquirere. Satis enim esse debet, quia Deus ità vult, qui nihil injustum velle potest. Ideóq; ubi divina est præceptio, nulla debet esse percunctatio; ut Abrahã nobis præclarè ostendit, dicente D. August. Nam filium non dubitavit mactare, in quo tamen propaginis promissionem [illegible]. Ac si quæras cur boni cum malis puniantur: dic[illegible] temporaliter puniri bonos, ut plus mereantur [illegible], ad vindictam. Est ità preciosa in conspectu [illegible] mors sanctorum ejus. Mors autem peccatorum [illegible] *necesse est*] altiora tu nè quæsieris. Mit[illegible] *Posthabitis*] i. prætermissis aut minoris

Jurgia.
Venus.
Posthabere.

ris habitis; ut, *Posthabui tamen illorum mea seria l*
&c. *Posthabitâ coluisse Samo. Quas*] id est, cujus
sumus experti, quia hoc commune malum: *Semel ins*
vimus omnes. Mæror & affectus alii] .i. affection
Cardo. passiones & perturbationes. *De cardine*] id est, de sta
tate. *Sæpe levans*] id est, amovens. *Animo sermo v*
æger ab ægro] quia ex abundantia cordis os loquitur.
de Flaccus in arte, *Format enim natura priùs nos intu*
omnem Fortunarum habitum, juvat, aut impellit
iram, Aut ad humum mærore gravi deducit, & a
Post effert animi motus, interprete linguâ. Sic hab
Cosmas sapiens] Cosmas (ut opinor) Medices, Flor
tin. ille ditissimus & memoratissimus pater Laurentii,
avus Petri Medicis hîc intelligitur. *In postrema*] id est,
Impendere. ultima. *Fata*] id est, mortem usque. *Impendere*] id
impertiri. *In misero casu*] id est, infelici exitu.

Præteriens illàc parvo pòst tempore, rursum
Insanire hominem video, & miseratus amantem,
O iterum, dixi, mens inconsulta, veneno
Ebria fatali; populo jam fabula factus,
Non resipiscis adhuc? & adhuc in amore sepultus,
Te rapis atque tuos, pecus atque mapalia tecum,
Ut quondam moriens rapuit secum omnia Samson?
Quum senio curvatus eris, si fortè senectam
Fata tibi dederint, quis sustentabit inertem,
Somnolentum, inopem, cùm jam defecerit omne
Robur, & ingenium, sensúsque recesserit omnis?
Hæc tibi cuncta feret, nisi mors prævenerit, ætas.
Esto domi, vigila, observa super omnia semper
Prospice, quò tendas; & quò venisse dolendum est,
Ire cave: discerne vias, hominémque memento
Non ad delicias, non ad muliebria natum
Blandimenta, levi tam perniciosa juventæ.
Ipse ego, cui pecudes, cui lac, cui caseus, ægrè
Vitam ago: tanta agros omnes invasit egestas,
Tot duri rerum eventus, incommoda passim
Tanta, tot adversis totus convolvitur orbis.

Præteriens illàc] Principium narrationis. *Illàc*] id est,

per locum illũ, ubi dixi Amyntam amore languentem jacere. *Parvo pòst tempore*] Sic Maro: *Respexit tamen, & multo pòst tempore venit.* Unde *post* & *ante*, gratiâ excessûs, ablativũ regunt cum suo, si volumus, casu; ut, post dictum diem parvo tempore: Sine autem casuali, videntur adverbia, ut *postea & antea. O iterum*] bonus est versus, quia in principio carminis monosyllaba vocalia non abjiciuntur, ut, *ô utinam, ô ego:* neque corripiuntur, sicut interdum in medio, ut in Buc. *Te Corydon, ô Alexi, trahit sua quemque voluptas. Mens inconsulta*] id est, imprudens, cui nihil est consilii aut pensi. Capitur enim *inconsultus* passivè pro eo cui non est datum consilium, ut Æneid. 3. *Inconsulti abeunt sedémque odère Sibyllæ:* & tamen *consulti* videntur, qui consilium dant, sed revera qui consuluntur sæpe, id est, à quibus ut prudentibus consiliũ petitur. Unde non solùm jurisconsultus, sed etiam jureconsultus dicitur, quasi in jure, aut de jure. *Veneno Ebria fatali*] id est, amore ad mortem ducente: est enim amor venenum, quia per venas it. Unde, *Vulnus alit venis:* nec tamen fato imputandum, sed nobis. Unde D. August. super illud, *Ego dixi, Miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi*, ait, Ego peccavi, non fatum, non fortuna. De hoc tamen plura jam diximus. *Populo jam fabula*] id est argumentum fabulandi: non tamen dicit, *jam fabula facta*; quia ordo est, *factus jam populo fabula. Non resipiscis*] id est, iterum sapis, & ad sapientiam redis. *Pecus atque mapalia*] id est, casas & caulas: Dicuntur etiam sic à Virgilio; ut, *raris habitata mapalia tectis:* & *magalia*, sed primâ longâ; ut Æn. 1. *Miratur molem Æneas magalia quondam. Rapuit secum omnia Samson*] ut Jud. 16. latè describitur: nota est historia. *Senectam Fata tibi dederint*] Qui enim (ut Seneca dicit) ad extremum fati pervenerit, senex morietur. Posuerunt antiqui multiplicem mortem: ut *fatalem*, quæ quatuor cursus Saturninos explebat, id est, centum & viginti annos; ultra quos fata, id est, deorum constituta, negabant posse vivere: Et *naturalem*, quæ tres explebat. i. 90 annos: Tunc enim natura deficit, dicitúrq; *mors merita*, id est, pro merito, in remedium tot malorum

Inconsultus.

rum

rum quæ sequuntur concessa: & *fortuitam* ac *violentam*, quæ etiam in primo cursu contingere possit: quas omnes tangit Maro, Æneidos quarto ad finem:

Nam quia nec fato, meritâ nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitòque accensa furore.

Hæc tibi cuncta feret] Unde Flaccus in arte, *Multa ferunt anni venientes commoda secum: Multa recedentes adimunt.* De incommodis senectæ, vide Juven. Satyr. 10. In qua dicit, *Sed quàm continuis & quantis longa senectus Plenâ malis! Prospice, quò tendas*] i. ad quem statum. Persius: *Est aliquid quò tendis. Et quò*] i. ad quem statum. Ordo est, *& cave ire* [eò] *quo venisse dolendum est. Esto domi*] aut simpliciter dicit, aut quod Persius; *Tecum habita, & nôris quàm sit tibi curta supellex. Levi*] id est, facili & inconstanti. *Tot duri rerum eventus*] Licèt, ut Valla docet, in plurali frequentiùs dicatur *eventa*, genere neutro: tamen etiam *eventus* legimus, ut Æn. 6. *—cæcósque vo'utat Eventus.*

Accipe rem non auditam, non tempore factam
Præterito; sed quam lux hæc mihi protulit ipsi:
Ut mos, Autumno pecudes crescente totondi,
Manè foro exposui lanæ venalia pondo
Sexaginta, hodie grande æs conflare putabam;
Vix vitam gregis eduxi, vix pabula possum
Mercari hibernis nivibus; quo cætera pacto
Sit victura domus nondum mihi constat, Amynta.
Quisquis amat, dominæ munuscula mittat oportet.
Tu verò, cui vix tecum fortuna reliquit,
Sub quo luce habitat, sub quo pernoctat egestas,
Quid poteris cupidæ gratum donare puellæ?
Mittere mala decem, satis esse solebat amanti:
Purpurei flores, & raptus ab arbore nidus,
Gramen odoriferum, memini quo tempore magnæ
Credebantur opes; ventum est à gramine ad aurum.
Regia res amor est hac tempestate, recessit
Mos vetus, & quædam mala lex inolevit amandi.

Accipe rem non auditam] Continuat sermonem, quem ad Amyntam habuit; in quo quod Amyntæ dicit, omnibus dicit, qui

qui similli capti sunt morbo. Recitat ergò argumentũ pro re excogitatum. *Non auditam*] quia falsa sunt sæpe audita. Unde Plaut. *Plùs valet unus oculatus testis, quàm auriti decem :* i. unus qui se vidisse dicat, quàm decem qui se audivisse dicunt. *Autumno totondi*] alibi in Maio tondentur. *Sexaginta pondo*] i. libras. *Mittere mala decem*] Virg. in Bucol. *Aurea mala decem misi : cras altera mittam. Purpurei flores*] Idem : *Tibi lilia plenis Ecce ferunt Nymphæ calathis.* Sed id Amasii poëtæ uberiùs dicunt. *Et raptus ab arbore nidus*] Idem : *Parta meæ Veneri sunt munera : namq; notavi Ipse locum aëriæ quo congessêre palumbes. Gramen odoriferum*] Idem : *Tum casiâ atq; aliis intexens suavibus herbis, Mollia luteolâ pingit vaccinia calthâ. Credebantur opes*] unde, *Qui potuit violas addere, dives erat. A gramine ad aurum*] Ovid. *Melius nunc omen in auro est. Regia res*] i. regalis, quod potiùs dicerem : sed tamen & *morbum regium* vocant, qui regalem expetit sumptum. *Hac tempestate*] hoc tempore turbulento. *Pondo.* *Regius.*

Talia suadenti torvo mihi rettulit ore ;
Si cupis optatam mihi, Fortunate, salutem,
Da quod amo : nostro hæc una est medicina dolori.
Cætera quæ memoras, mihi sunt tormenta : revelli
Ex animo furor ipse nequit, mea pectora imago
Virginis obsedit, mecum est, mecum itque reditque,
Excubat & dormit mecum ; caput, ossa, medullas,
Cor complexa, potest cum sola excedere vita.
Ac veluti quoties aliena ex arbore secto
Surculus inseritur trunco, natura duorum
Jungitur, & mixto coalescit corpore virga ;
Sic dominæ dilecta mihi se immersit imago,
Et fecit duo corda unum, duo traxit in unum
Pectora : sensus inest nobis & spiritus idem.
O me felicem, si, cùm mea fata vocabunt,
In gremio dulcique sinu, niveisque lacertis,
Saltem animo caput hoc languens abeunte jaceret :
Illa suâ nobis morientia lumina dextrâ
Clauderet, & tristi fleret mea funera voce !
Sive ad felices vadam post funera campos,

Seu

Seu ferar ardentem rapidi Phlegethontis ad undam:
Nec sine te felix ero, nec tecum miser unquam.
O Dryades florúmque deæ, nymphæq; decentes;
O nemorum Sylvane pater, servate precamur,
Collibus in vestris gelidisque in vallibus omne
Sylvarum rurisque decus: circundate saltus
Sepibus, & prohibete pecus, nè floribus obsit.
Ista, precor, dominæ servate in funera nostræ.
Tunc omnis spargatur humus, redolentia serta
Texite, quæ circa tumulum, supráque jacentem
Componantur heram: tristes ad busta puellæ
Pierides aderunt, & lamentabile carmen
Ore canent madido, signatáque verba relinquent
Ista sepulturæ, relegenda nepotibus olim;
HIC tegitur virgo, cui nil, quin diva vocari
Debuerit, deerat, nisi dura fuisset amanti.

Talia suadenti] Recitat responsum miseri amantis, solam puellam deposcentis, ut Charinus Terent. *Nihil aliud nisi Philumenam volo.* Bene dicit *suadenti*, & non *persuadenti*, quia nihil efficit. *Furor iste*] id est, quem tu commemorâsti, & dixisti in me esse. *Excubat*] id est, Excubias agit, hoc est, vigilat mecum: Æneid. 4. --*Illum absens absentem auditq; vidétque.* Id quoque Phædria optat sibi à Thaide fieri in Eunuch -- *ames me, me desideres, Me somnies, me expectes, de me cogites, Me speres, me te oblectes, mecum tota sis,* &c. *Caput*] unde furor in amante. *Ossa medullas*] Æneid. 4. -- *est mollis flamma medullas, Interea, & tacitum vivit sub pectore vulnus.* Unde hîc addit, *Cor complexa*] Hinc enim dicitur cura, quòd cor urit. *Surculus*] id est, insita quæ pullulat virgula. *Duo corda unum*] unde 1 Cor. 6. *Et erunt duo in carne una.* Hic autem non ex re, sed ex affectione dicitur, quia nondum adhæsit: qui autem adhæret (ut ibidem dicitur) meretrici, unum corpus efficitur. *Et spiritus*] i. animus, quia Græcè ἄνεμος spiritus, seu ventus dicitur. *O me felicem*] graphicè exprimit affectionem miserè amantis, cui dulce videtur in complexu amatæ mori. Virg. in Buc. *Hic ipso tecum consumerer ævo. Illa suâ nobis,* &c.] Ex Tibul.

Excubare.
Surculus.
Spiritus.

pul. ferè sumptus locus, aut ex epist. Ovid. *Tristi voce neni-a canendo. Sive ad felices campos*] .i. Elysios. De quibus Æn. 6. *Devenère locos & amœna vireta Fortunatorum nemorum sedésq; beatas*, &c. Nos paradisum vocamus. *Phlegethon*] fluvius infernalis ab ardore dictus. *Nec sine te felix ero, nec tecum miser unquam*] Ex affectione, ut dixi, loquitur, non ex debito consilio; itaq; non est putandum eam esse poëtæ mentem. Quod dico propter imperitos, qui non discernentes, quando ex sua sententia, & quando ex alterius introducti loquuntur poëtæ, indifferenter citant, quasi ità senserint. Maro autem sentit etiam amores perdurare post fata, unde in eodem 6. Æn. *Curæ non ipsa in morte relinquunt*. Quin putavit easdem permanere affectiones, dicens, *Quæ gratia currûm, Armorúmq; fuit vivis, quæ cura nitentes Pascere equos, eadem sequitur tellure repôstos*. Juxta quod dictum est, *Qualem te invenio, talem te judico*. Et ità quia æterna est damnatis peccandi libido (non enim immutari possunt) meritò est æternum supplicium. Sed ad rusticum redeamus Amyntā, cui insanus amor non persuasit, quod Prophetæ divinitus persuasum erat dicenti, *Non avertas faciem tuam à me, & similis ero descendentibus in lacum. O Dryades*] id est, nymphæ arborum & præcipuè quercuum, quia δρῦς δρυὸς quercus dicitur. *Florúmq; deæ*] quæ *Napeæ* dicuntur. *Nymphæq;*] scilicet aliarum rerum: ut montium, quæ *Oreades*; fluminum, quæ *Naiades* dicuntur; & marium, quæ *Nereides*; & arborum quoque, quæ *Hamadryades*. *O nemorum Sylvane pater*] unde à sylvis denominatus. Hic quoque advenisse dicitur ad Gallum amore pereuntem, à Virgilio in Bucolicis:

Phlegethon. *Dryades.* *Napeæ.* *Oreades.* *Naiades.* *Hamadryades.* *Sylvanus.*

Venit & agresti capitis Sylvanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quassans.

Unde dicit, *Servate, precamur*; quia nymphæ amare, & amari solent. *Servate*, inquit, *Decus*] id est, ornatum florum & herbarum. *Nè floribus obsit*] Virg. Geor. 4. *Nec oves, hædique petulci Floribus insultent, aut errans bucula campo Decutiat rorem, & surgentes atterat herbas. Ista*] id est, vestra dona. *Dominæ nostræ*] sic enim & Græci

Domina.

Græci & Latini, at Barbari uxores vocant. Unde Maro in Diris. *Quòd mea non mecum domina est. Circa tumulum*] Credebant enim in veteri superstitione beatas animas, quarum corpora molliter requiescerent. Unde Persius, *Nunc non cinis ille poëtæ Fœlix? nunc levior Cippus non imprimit ossa? Laudant convivæ; nunc non è manibus illis, Nunc non è tumulo, fortunatáque favillâ Nascentur violæ?* Et Juvenalis. *Dii majorum umbras tenuem & sine pondere terram, Spirantésque crocos. & in urna perpetuum ver, Qui præceptorem sancti voluêre parentis Esse loco.* Et Martialis, *Sit tibi terra levis, molliq; tegaris arenâ.* Ovid. *Ossa quieta, precor, tuta requiescite in urna: Et sit humus cineri non onerosa tuo.* Contrà imprecatur Tibullus: *O tu qui Venerem docuisti vendere primus, Quisquis es infelix urgeat ossa lapis. Tristes ad busta puellæ Pierides*] id est, Musæ. Juvenalis: *Pierides, prosit mihi vos dixisse puellas.* *Bustum* dicitur, quasi bene ustum, locus ubi urna condebatur. *Urna* autem ab urendo dicta, quod ustorum teneret cineres. Ideo autem Romani, qui tunc ut nunc faciunt, terrâ condere solebant corpora defunctorum, cœperant ea concremare, quia per bella & invidiam eruta videbant aliquando ossa: Diversitatem tamen hanc ex Philosophis ortam putant, ut qui ex terra potissimùm sumpta putarent, terræ mandarent corpora; qui ex igne igni. *Lamentabile carmen*] *Næniam* funebrem, aut corpore nondum sepulto *Epicedium*, & eo sepulto, *Epitaphium*. In Daphnide autem dicit Maro, *Et tumulo superaddite carmen. Relegenda nepotibus*] id est, minoribus aut posteris.

Bustum, Urna.

Nænia. Epicedium. Epitaphium.

O virgo, si te tantus consumeret ardor,
Per centum Scyllas ad te, per mille Charybdes
Tranarem laturus opem: tu sævior hydrâ,
Me fugis: at culpæ nihil est in virgine; nam me
Nescit adhuc: si sciret enim, succurreret ultro.
Nec puto sub miti tam ferrea pectora vultu:
Signa tamen vultûs fallacia; sub cute molli
Mens fera, sub blanda sunt corda immania fronte.
Alloquar, & faciam nostros intelligat ignes.
Si tamen illa meos vultus averterit, ibunt
In lacrymas oculi, triste in suspiria pectus.

Ode-

Oderit illa licèt semper fugiátque sequentem,
Ista tamen, quocunquè ferar, me cura sequetur.
Ite procul medicæ, non sum sanabilis, artes:
Ite procul magico qui (quod nec credere dignum est)
Carmine pallentes animas revocatis ab orco:
Ite procul, vanis precibus qui flectere divos
Creditis: adversum est, & inexorabile cœlum.
Me rapit impatiens furor, & juvat ire per altos
Solivagum montes, per lustra ignota ferarum.

O virgo, &c.] Sunt verba Amyntæ per apostrophen puellam absentem alloquentis. *Per centum Scyllas*] Numerus finitus pro numero infinito. Scylla autem & Charybdis, pericula sunt maxima in mari Siculo; finguntur autem à poëtis esse monstra marina, ex puellis transmutata. Nam Scylla Phorci fuit filia: Charybdis mulier vorax. De Scylla dixit in Bucol. *Quid loquar? aut Scyllam Nisi aut quam fama sequuta, &c.* De Charybdi & etiam Scylla, Æn. 3. *Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis Obsidet.* Et ità, quia, ut dixit Horatius in arte, *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga, si caret arte:* ideo de eo, qui unum periculum evitans in aliud incidit, dici solet, *Incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdim. Tu sævior hydrâ*] quam Hercules tandem excussit, cùm amputato capite illi semper bina repullulare videret. Erat enim lacus quem excussit, & locum fertilem reddidit, sed serpens aquatica fingitur. *At culpa*] id amatorié. Nam semper amicas aut purgant, aut non credunt peccâsse. Unde ille, *Nec si mihi credere tantum. Signa tamen vultûs fallacia*] sc. *sunt.* Juv. *Fronti nulla fides: quis enim non visus abundat Tristibus obscœnis? Mens fera*] unde notus, sed minus idoneus autor, *Omnis quæ nitido volucris plumescit amictu, Non est, si simulat, vera columba tamen. Sæpe sub agnina latet hircus pelle Lycaon, Súbque Catone pio perfidus ille Nero. Si tamen illa meos vultus averterit*] videtur Hypallage, ut sit, si averterit suos vultus à me. Id enim indignabundi faciunt. Æn. 1. *Diva solo fixos oculos aversa tenebat.* Sed si accipiatur averto, sicut aversor *Averto. Aversor.*

Avertor. sor & avertor accipi solēt, pro eo, quod est per indignationem avertendo contemno, sicut Servius fieri posse asserit, qui dicit averto & avertor in una significatione declinari posse; dicitur recta loquutio, non figurata, qualis est illa apud Boëtium, *Heu! heu! quàm surdâ miseros avertitur aure*, &c. Unde est frequentativum aversor, quo frequentiùs utimur. Ovid. in Fast. *Officióq; levem non aversatus honorem. Medicæ artes*] Unde Apollo apud Ovid. Metam. primo dicit, *Inventum medicina meum est, opiféxq; per orbem Dico, & herbarum subjecta potentia nobis: Hei mihi quod nullis amor est medicabilis herbis! Nec prosunt domino quæ prosunt omnibus artes! Ite procul.* &c.] quia Romanis earum erat odiosa professio. Unde Æn. 4. *Magicas invitam accingier artes. Quod nec credere dignum est*] Unde de Pythonyssa quæ Samuelem excierat dubitant Theologi; an Samuelem revera, an nequam spiritum in illum transfiguratum; quod Augustinus potiùs asserere videtur. *Animas revocatis ab Orco*]. i. ab inferno urgente. Unde
Orco. Orcus quasi urgus, à quibusdam dictus videtur. Sic in Buc.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipse dedit Mœris, nascuntur plurima Ponto:
His ego sæpe lupum fieri, & se condere sylvis
Mœrim, sæpe animas imis exire sepulchris;
Atque satas aliò vidi traducere messes.

Vanis precibus] id est, impiè: sed ex amentia amantium,
Solivagus. Epicuro tamen dignum. *Solivagum*] non in solo, sed solum vagantem. Soli autem sibi videntur amantes, dum sunt sine amata. *Per lustra*] per latibula, aut latebras. *Ignota*] scilicet hominibus, hoc est, invia. Æn. 4. de Didon. *Sempérq; relicta Sola sibi, semper longam incomitata videtur Ire viam, & Tyrios desertâ quærere terrâ Eumenidum veluti*, &c. Id autem nunc erat illi, & est nunc huic, futuræ mortis indicium.

Talia jactantem, verbis conabar amicis
Flectere, sed vulnus nihil insanabile curat.
Illum per campos nox intempesta silentes,
Illum exorta dies inter dumeta videbat
Insomnem semper, rarò sylvestria poma

Car-

Carpentem; & potu contentum simplicis undæ;
Post longos gemitus, exhaustáque lumina fletu
Assiduo; post lamenta & convulsa frequenti
Pectora singultu, moriens finivit amores.
Exanimum corpus tumuli sine honore relictum,
Nocturnæ absumpsère feræ, volucrésque diurnæ.

Faust. *Heu funesta lues, fatala machina passim*
Corda venenatis pentreans humana sagittis,
Æquiparans hominem pecudi! Quæ pocula Circe?
Quæ pejora unquam potuit dare philtra Calypso?
Quæ Styx? quis Phlegethon gravior? quæ major Erinnys?
O stulti, quicunq; Deum dixistis Amorem!
Num natura nocens Deus est? ubicunque locorum
Sit Deus, est homini alemens, innoxius, æquus.

Fort. *Heu miserande puer, tenerâ sublate juventâ!*
Quæ tibi nascenti luxerunt sydera? quæ tam
Noxia pars cœli est, ut te, nil tale merentem,
Læserit, & primis infortunârit ab annis?
Nec tamen omnino cœlum tibi defuit; omne
Carmen, & argutis quicquid modulamur avenis,
Doctus eras: nisi te mors immatura tulisset,
Dignus eras hederis, dignus Parnasside lauro.
Nec meliùs cecinit pugnas, ac tristia bella,
Hordea, & agrorum cultus, & pascua noster
Tityrus, à magno tantum dilectus Alexi.
Namque tibi præcox animi solertia, nobis
Cognita jampridem, magnam producere frugem
Cœperat; & specimen tuleras virtutis & artis
Non vulgare tuæ: poteras jam gloria dici
Ruris, & ætatis decus indelebile nostræ.
Te Padus, & noster lugubri Mincius ore,
Cum Nymphis flevêre suis, ut Thracius Hebrus
Orphea: te tristes ovium flevêre magistri,
Ut Daphnim luxisse ferunt: te pascua & agri
Undique, & audita est totis querimonia campis.
Spargite pastores tumulum redolentibus herbis,
Atque sacerdotum cantus, ac thura quotannis
Dicite, & æternam requiem cantate poëtæ.

Faust. *Tu tamen arva tenes patriæ melioris, & altum*
Incolis Elysium, nos hic te flemus Amynta.
Fort. *Flendum hodie nobis fuerat : nam tristia nocte*
Nescio quæ mæstis cernebam insomnia formis.
Sed jam vesper adest & sol se in nube recondens
Dum cadit agricolis vicinos nuntiat imbres.
Cogere & ad caulas pecudes convertere tempus.

Talia jactantem] Fortunati est in sua persona loquenti & impietatem atque amentiam Amyntæ damnantis. Æneid. 1. *Talia jactanti*, &c. *Verbis amicis*] id est, qu amicos decent. Est enim amicus,a,um,adjectivum. U de amicior & amicissimus leguntur. *Conabar*] id verè, qu Curare. sine effectu conamur. *Sed nihil*] id est, nulla res. *Cura* id est, purgat vulnus insanabile. Nullum tamen est moribus tale ante suprema fata. Aut *vulnus insanabi nihil*] id est, nihil curat verba. *Inter dumeta*] ubi d Insomnis. mi & vepres crescunt. *Insomnem*] id est, nullum somnu admittentem, quod miserè amantium est, Æneidos qua to: *At non infelix animi Phœnissa, nec unquam Solv tur in somnos, oculisque aut pectore noctem Accipit. Sy* Lumina. *vestria poma*] In sylvis nascentia. *Exhaustaque lumina* id est, oculos exhaustos. *Moriens finivit amores*] Und & Comicus, *Hanc nisi mors mihi adimet nemo.* Dixi tamen Maro, *Curæ non ipsa in morte relinquunt. Sin honore tumuli*] id est, insepultum. *Fatalis machina*] Al ludit ad equum Trojanum, de quo Maro Æneidos secun do, *Scandit fatalis machina muros. Fatalis* igitur *ma china*] id est, instrumentum ad exitium fatale ducens. *Æquiparans hominem pecudi*] Unde fictæ sunt transfor mationes, quas Circe in socios Ulyssis exercuit. Psalmi sta : *Homo cùm in honore esset, non intellexit*, &c. *Phi tra*] id est, amatoria pocula ad amorem inducentia. Cir ce autem & Calypso ex Odyssea Homerica notissimæ sunt, ad quas Ulysses appulsus dicitur, &c. De Circe qui dem Solis filia ad principium 7. Æneid. plura videbis. Ca lypso autem, autore Hesiodo, Oceani & Tethyos, aut, Ho mero judice, Atlantis filia, insulam à se denominatam in mari Ionio tenuit, ad quam Ulyss. ut à Circe discesserat,

nau

ufragus pervênit, & amatorio illectus, septem annos permansit, vixque divelli potuit. *Philtra* autem dicuntur, quia philos amator dicitur, pocula, aut carmina, aut alia ad amorem inducentia. *Quæ Styx?*] infernalis palus à tristitia dicta. *Phlegethon*] fluvius ab ardore denominatus. *Erinnys*] dicitur furia. *Num*] id est, nunquid, *natura nocens*] Physicè hoc dicit. Nam virtutes naturales, deos dicebant. Unde Plinius lib. 2. naturalis hist. *Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit, fragilitatis suæ memor; ut portionibus quisque coleret, quo maximè indigeret*; &c. Vim ergò amoris, Cupidinem genere masculino, quia deum, dicebant. *Quæ tibi nascenti luxerunt sydera?*] iterum fatale putat. Vide ubi de fato loquuti sumus. *Cœlum defuit*] id est, benigna influentia coeli. *Doctus eras*] Quemvis ergò sui temporis doctum deflet, secutus Maronem in Daphnide. *Mors immatura*] id est, ante maturitatem veniens. Id enim dicitur immaturum, quod nondum est maturum. Præcox autem, quod ante tempus maturum, quasi præcoctum & præcoquum. *Illud autem* (inquit Quintilianus) *præcox ingenium haud temerè ad frugem pervenit: quia præcoci ingenio præditi, aut citò moriuntur, aut studia deserunt. Dignus eras hederis*] quibus coronantur poëtæ, eò quòd sunt in tutela Liberi patris, qui eis coronatus ex India rediit. Horatius: *Me doctarum hederæ præmia frontium Diis miscent superis.* Persius: *Quorum imagines lambunt Hederæ sequaces.* Juven. *Ut dignus venias hederis, & imagine macta.* Virg. in Bucol. *Atq; hanc sine temporacircum Inter victrices hederam tibi serpere lauros.* Et iterum: *Hederâ crescentem ornate poëtam. Dignus Parnassia lauro*] .i. in Parnasso monte Phocidis Bœotiam versus sis & Apollini sacro, nascente. Est ergò Parnassis Patronymicum à patria sumptum. Sed hic pro nomine patrio ponitur, quasi sit Parnassica. *Nec meliùs cecinit pugnas*] ut in Æn. *Et agrorum cultus*] ut in Geor. *Et pascua*] .i. pastores, ut in Bucol. Nam etiam pascua in Geor. dicit. *Noster*] id est, nostras; hoc est, Mantuanus. *Tityrus*] id est, Virgilius, qui se per Tityrum in primo Bucolico carmine significavit.

Philtra. *Phlegethon.* *Erinnys.* *Immaturus.* *Præcox.* *Hedera.* *Parnassis.* *Parnassus.*

significavit. *A magno Alexi*] id est, Augusto. *Præcox sole-tia*] quia ante barbam. *Et specimen tuleras*] scilicet præ te, aut *abstuleras specimen*] .i. ornamentum. *Non vulgare*] id est, egregium. *Cum Nymphis flevêre.* Sic Maro de Daphnide in Daphnide. *Ut Thracius Hebrus*] scilicet fluvius. *Orphea*] scilicet flevit, ut quarto Georgicorum innuit poëta. *Ut Daphnim*] de quo in Bucolicis Virgilius latè: *Spargite pastores*] Sic in Daphnide, *Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras Pastores; mandat fieri sibi talia Daphnis: Et tumulum facite.* Et hæc pro Epicedio sunt, quod canitur ante inhumationem. Sequentia Epitaphii, quod post inhumationem canitur, vicem habent. *Tu tamen arva tenes*] Hoc quidem videtur minus quadrare superioribus. Nam cùm furor & amentia, atque impietas in superos & vilipensio legum in Amynta fuerit & ità mortuum, nec pœnituisse significaverit: non videtur congruè dicere, *& altum Incolis Elysium*] id est, paradisum. Sed purgari potest, tum quòd pastoribus hæc dicuntur, tum quòd asserendo Elysium incolere, tacitè pœnitentiam egisse significat. *Cernebam insomnia*] Phantasmata nocturna, quasi futuræ lacrymationis prognostica, idque ex superstitione rustica. *Vicinos nuntiat imbres*] Georgicorum primo: *Sol quoq; & exoriens, & quum se condit in undas, Signa dabit: solem certissima signa sequentur, &c.* Sed illic de ortu dicit, quod hîc de occasu. Addit enim:

Insomnia.

Ille ubi nascentem maculis violaverit ortum,
Conditus in nubem, medioq; refulserit orbe,
Suspecti tibi sint imbres.

Cogere, & ad caulas] id est, ovilia. Virgilius in Sileno: *Cogere donec oves stabulis, numerúmque referre Jussit.* *Tempus cogere*] pro cogendi, Græca loquutio, ut:

Et jam tempus equûm fumantia solvere colla.

ECLOGA

De natura mulierum, inscripta ALPHUS.

JOANN. MURMELII Argumentum.

Amissum memorat caprum, puerique furorem
Janus, & Ingenium notat hinc Alphus muliebre.

Alphus & Janus.

JAne, caper (video) macer est tuus: esse solebat
Acer, & elatis in cœlum cornibus ire;
Nunc dejectus humi, flaccis piger auribus herbam
Olfacit, & summis attingit gramina labris.
Janus. *Languet, & ex isto languore facetia surgit:*
Quæ, quoties memini, risum ciet; edita nondum est:
Edita cùm fuerit, totus mirabitur orbis.
Alph. *Jane, soles narrare sales lepidissimè, & ore*
Suaviloquo: dic ergò tuus cur langueat hircus.
Janus. *Res non ficta, deus testis, sed facta recenter:*
At dulce id facinus non est narrabile gratis.
Quid pretii sperare licet? quæ dona reporto?
Alph. *Jane, ubi congessit nidos Philomena, docebo.*
Janus. *Qui leviter spondet, promisso eludit inani.*
Alph. *Qui non credit, inops fidei: sed pignore tutum*
Te faciam, duo tela meâ deprome pharetrâ.

Jane, caper] Principium hujus Eclogæ ex macie capri captat occasionem facetæ narrationis de pastore mercenario, qui captus amore puellæ, in foveam feris positam incidit: ubi inventus & à vicinis rusticis extractus, furorem amoris non destituit: occasione cujus, graphicè mulierum ingenia describuntur. *Macer est,* qui *solebat esse acer, & elatis, &c.* Unde quod in Hecyra de hominibus dicitru, cum quibusdam belluis competit: *Profectò hoc sic est, puto: omnibus nobis ut res dant sese, ità magni atque humiles sumus. Flaccis auribus*] id est, auriculis laxis & pendentibus, quia mollibus. *Herbam olfacit*] id morbi indicium est. *Risum ciet*] id est, excitat, à cieo secundæ conjugationis; est enim præsentis temporis. *Totus mirabitur orbis*] Rusticâ jactantiâ & garrulitate hoc dicit:

 nam

nam si ex persona poëtæ dicatur, verè illi dici po[…] *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.* Quid c[…] mirum, si rusticus imprudens in foveam cecidit? *Jan[…] les narrare sales*] id est, non insulsos apologos. *Ubi c[…] gessit*] Latinius Maro: *Namq; notavi ipse locum, a[…] quo congessere palumbes.* Nam quæ ferre aut tendere[…] locum significant, ut *convenio, confluo, congero,* adv[…] bium ad locum desiderant, & non in loco: Potest tam[…] dici, *Ubi congessit*] id est, concinnavit & construxit, po[…] quam allata fuit materies. *Qui leviter spondet*] pro[…] biale est: nam ferè usu venit, ut, qui cito promittunt, di[…] culter promissa exhibeant, & è converso. *Qui non cre[…]* Alio proverbio ex arte Rhetorica respondet: *Qui non c[…] dit, inops est fidei*; quia qualis quisque est, talem judi[…] quemlibet: & ità, qui fidus non est, neminem fidum […]

Telum. istimat. *Deprome*] id est exime. *Duo tela*] id est, duo […] cula, aut duas sagittas, quæ sunt pastoribus apta. V[…] *Cùm Daphnidis arcum Fregisti & calamos.*

Jan. *Incipiam, Nymphæ Parnassides, ora movete,*
Et memorate mei dira infortunia capri,
At Philomenæos Alpho concedite nidos.
Conductus mercede puer, præfectus ovili,
Assiduè pascebat oves, caprum atq; capellas.
Servitium nobis pueri fuit utile, donec
Virgine conspectâ, quæ tum huc veniebat aquatum,
Tabuit: ex illo vecors jam tempore factus,
Frigidius curare gregem, contemnere caulas
Cœpit, & exhausto subvertere cuncta cerebro.
Quum sopitus erat, poterat vigil esse videri.
Nugabatur enim quando vigilabat, inerti
Corporis officio, solvebat somnia mente.
Hunc ergo in saltu ludens per cornua caprum
Viminibus validis inter dumeta ligârat,
(Quarta dies hodie) tentans an vincula possit
Vincere cervice, ac præduro robore frontis.
Quæsitum interea nidos nemus omne pererrat.
Corda subit virgo, dilecta recogitat ora;
Ora, sinus, & quæ fari pudor, omnia volvit.

Lux fugit interea, capri redit immemor, altâ
Nocte recordatus surgit, pavidúsq; per umbras
Dum graditur, ruit in foveam, quæ fronde salignâ
Captandis obducta feris & stramine sicco,
Instar erat putei fundo irremeabilis alto.
Est caper in vinclis, puer est in carcere, pastor
Nullus oves curat: jam tertia luxerat hora.
Miror, oves refero ac numero: caprúmq; requirens,
Obstupeo; puerum clamo, magalia lustro.
Vera loquar: magicis nè fortè liquoribus unctus,
Extimui, ascenso migrâsset in aëra capro:
Namque striges tali fama est ope, nocte vagantes,
Ad quædam longinqua procul convivia ferri.
Attonitus tandem pecudes ad pascua duco.
Dumq; nemus subeo meditans mecum, ecce, per umbras,
Ecce procul caper in dumis strepit, atque reluctans
Cornibus adversis contra sua vincula pugnat.

Incipiam] Sic Æneïdos secundo, *Incipiam: Fracti bello*, &c. *Nymphæ Parnassi des*] id est, Musæ Parnassum frequentare solitæ. *Ora movete*] Virg. *Pandite nunc Helicona deæ, cantúsque movete.* Sed quia præcipitur ab Hor. in arte, *Nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus Inciderit*; videbitur quibusdam non apta invocatio, quia non debet deus invocari aut induci ad difficultatem dissolvendam nisi res tanta sit, ut opibus humanis fieri aut geri nequeat. Verùm poëtæ aliquando ridiculè, aliquando juxta æstimationem invocantis, invocationem faciunt: Unde Juvenal. descripturus Rhombum, dicit Satyrâ quartâ, *Incipe Calliope, licet hic considere, non est Cantandum, res vera agitur: narrate puellæ Pierides: prosit mihi vos dixisse puellas.* Hoc autem ridiculè dicit: hic verò loquitur rusticus, cui quam dicturus est res summam difficultatem habere visa est. Unde priùs dixit, *Totus mirabitur orbis.* *Philomenæos*] quos Philomena congessit. *Conductus*] ergo mercenarius. *Servitium*] id est, famulatus. *Tabuit*] i. lentâ tabe exhaustus est. *Vecors*] i. pravi, aut perversi cordis. *Frigidiùs*] i. negligentiùs, sicut in re diligenti dicit per contrarium Maro, *Fervet opus.* *Exhausto cerebro*] nimiâ

Servitium.
Tabescere.
Exhaustus.

Sopitus. nimiâ solicitudine effœto. *Quum sopitus erat*] id e
Nugari. somno obrutus, *poterat videri esse vigil. Nugaba*
enim] id est, secum inaniter loquebatur: Hor. *Nescio qu*
meditans nugarum. Persius: *Nugari solitos. Lude*
id est, ad ludum, ut curam animi premeret. *In saltu*]
Tentans. pascuis ubi pecudes saliunt. *Tentans*] id est, periculum f
ciens. *Quæsitum pererrat*] id est, pererrando it quæ
tum; non enim construitur prius supinum sine motu, s
tem latente. *Et quæ fari pudor*] scilicet *est*: id est, grem
Saligna. um; & infra gremium pudenda. *Fronde salignâ*] id e
Obducta. salicum foliis. *Obducta*] id est, obstructa in superfici
Captandis feris] id est, ad captandas feras. *Jam ter*
Refero. *luxerat hora*] scilicet posterioris diei. *Refero*] Recense
Magalia. aut separo. *Magalia*] id est, casas, & tuguria. *Strige*
sortilegæ, & magicis utentes. *Ad quadam longinqu*
Id enim sibi persuadent dæmonibus illusæ. *Ecce*] qu
diceret, Præter spem.

Terruit incautum subitò feralis imago,
Et nil tale ratum: firmato pectore tandem,
Nosco animal, subiensque rubos, seco vincula runcâ.
Serò domum rediens, video per pascua longè
Turbam exultantem risu juveniliter alto.
Ut propè constitimus, mèque agnovere, salutant,
Et, Tuus, ecce, aiunt puer hic ò Jane luporum
Erutus è foveis, dum nocte perambulat agros,
Incidit in casses. Et sic inventus uterque,
Et caper, & pastor. Caper hæc incommoda passus
Languet adhuc; puer imprudens, insanior hirco est.
Virgo superbivit mox, ut se audivit amari;
Et pueri simulans curam ignorare, pudorem
Fingit, ut ad formam faciat pudor; ora sinúmque
Ornat, & in terram versis incedit ocellis,
Callida vulpinâ rem simplicitate gubernat.
Hæc studia, hi casses, hæc sunt mulieribus arma.
Ille suâ sperans Galateâ æquando potiri,
Contemptâ mercede, suos sectatur amores.
Propterea plaustro, stivâ, bobúsque relictis,
Ad pastoris opus redeo: subjecta furori

Ist

Ista juventutis levitas rura omnia vexat.

Terruit incautum] Rem prosequitur. *Feralis*] id est, terribilis ut fera; id est, mors. Nam si dicatur *imago feralis*, id est, ipsius feræ, non videtur ratio carminis stare: nam *fera* primam corripit, *feralis* producit. Æneïdos quarto: *Soláque culminibus ferali carmine bubo. Incautum & nil tale ratum: Firmato pectore tandem, nosco animal*] scilicet ubi propiùs accesseram. *Seco*] id est, abrumpo vincula quibus in vepribus alligatus erat. *Incidit in casses*] in foveam, in laqueos. Ovidius: *Incidit in casses præda petita meos. Virgo superbivit*] Principium principalis narrationis. *Et pueri simulans curam ignorare*] Non simulans curam, sed dissimulans se ignorare curam, scilicet amorum. Nam simulamus, id quod non est, esse: dissimulamus, id quod est, non esse. *Pudorem fingit*] id est, simulat, & fallaciter præ se fert. *Ora sinúmque*] in quibus est muliebris species. *In terram versis*] id enim pudicas decet. Unde Æneïd. primo; *Tum breviter Dido vultum demissa profatur. Hæc sunt mulieribus arma*] *Mulieribus* naturâ antepenultimam corripit, sed necessitate prodicit Lucanus: *Siqua Deûm soboles, si qua est mulieris origo. Suâ Galateâ*] puella lactea, sed rustica. Unde Maro, *Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat, Nec spes libertatis erat, nec cura peculî. Contemptâ mercede*] scilicet quam à Jano acceperat. *Ista*] scilicet vilis. *Levitas*] id est, inconstantia propter amores & leves mores.

Feralis. *Casses.* *Simulare.* *Dissimulare.* *Galatea.* *Levitas.*

Alph. *Quod nequit ingenium, casus facit: ô stupor! ô sors*
Ingeniosa! ô res risu celebranda bimestri!
Jane, fides servanda, tibi Philomena laborat.
Sed quod tam vasto memoras de virginis astu,
Rettulit in mentem, quæ psallere sæpe solebat
Carmina fœmineis olim de fraudibus Umber.
Janus. *Dic, Umbri, dic, si quid habes, meditare parumper*
Et verba & numeros; Umbri est memorabile carmen.
Alph. *Est, ut ais, sed non gratis memorabile carmen.*
Quas referes grates? & quid mercedis habebo?
Janus. *Accipe, promissis absolvo, & spicula reddo.*
Alph. *Dum vado ad ventrem post hæc carecta levandum,*

Jane,

Jane, meum tu coge pecus, nè vitibus obsit.
Janus. *O aries, aries, qui tortis cornibus atrum*
Dæmona præsentas, semper vineta subintrans;
Non sapies, donec fossâ tibi lumina fronte
Eruero. Non sunt porrecta in jugera centum
Pascua sat, nisi pampineos populeris & agros?

Quod nequit ingenium, casus facit] Interloquitur Alphus, ne unius sermo fastidio sit. Sensus autem est, Multa quæ per ingeniū excogitare nequeas, casu in mentem veniunt. Bimestris. *Risu bimestri*] .i. duos menses durante. *Tibi Philomena laborat*] .i. nidificat. Unde Maro, *Sic vos non vobis nidificatis aves.* Umber. *Fœmineis de fraudibus Umber*] homo ex Umbria. Sunt qui Antonium Campanum intelligant. *Dic, Umbri*] Ordo est, *Dic, dic*, inquam, *si quid habes Umbri*] .i. de Umbro aut de carminibus ejus. Virg. *Quin age, si quid habes, in me mora non erit ulla.* Et iterum: *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.* Meditari. *Meditare*] exerce, experire. Virg. *Sylvestrem tenui musam meditaris avenâ. Et verba & numeros*] Idem: *Numeros memini, si verba tenerem. Non gratis*] .i. non sine mercede. *Promissis*] sc. Philomenæ pullis. *Et spicula*] .i. sagittas. *Dum vado ad ventrem*] Hoc profectò nimis rusticè; tametsi rustico congruit, facit tamen poeta ad exprimendum morem rusticum. *Tu coge*] .i. compelle in unum nè divagetur. Virg. *Tityre coge pecus. Ne vitibus obsit*] depascendo pampinos, aut uvas decutiendo. *O aries, aries*] Alloquutio rustica ad pecus. Sic Maro ad arbores: *Et vos ô lauri carpam, & te proxima myrte, Sic posita quoniam suaves miscetis odores.* Non abjicitur autem, nec corripitur, *ô*, quia vox monosyllaba in principio carminis posita. *Atrum dæmona*] .i. spiritum malè callidum, qui, cùm pingi verè non potest, cornutus tamen pingitur. *Non sapies*] .i. non eris sapiens & fugitans malorum, *donec ego eruero tibi lumina*] .i. oculos, & hac Lumina. *fronte fossâ*] .i. perforatâ & excavatâ, evulsis oculis. Populari. *Populeris*] .i. deprædieris, spolies. *Et*] .i. etiam. *Agros pampineos*] .i. vineas, in quibus vites sunt, quarum frondes pampinos vocamus. Dicitur etiam *populare*: Virg. in Æneid. *Non nos aut Libycos ferro populare penates Venimus*, &c.

Alph.

Alph. *Jane, recordatus redeo: sed plurima forsan*
Nondum nota tibi referam: cognoverat Umber
Omnia, quæ fas est homini perdiscere: cœlos,
Sydera, tellurem, ventos, mare, flumina, fontes.
Viderat & Rhodopen, atq; alta Ceraunia, & Ossam,
Gallica regna, Ararim, Rhodanum, Tiberimq; Padumq;
Attica Romanis referebat carmina verbis,
Ore utroque potens, & linguâ primus utrâq;
Hunc unum nobis invidit Græcia, & ipsi
Arcades, & Thracum saltus, & Thessala Tempe.
Si quid erit quod fortè velis tibi notius esse,
Candidus, illius semper documenta secutus,
Non procul hinc: hæc ille tenet, nos illa docebit.
Sed jam septiferem flatu experiamur avenam.
Antè tamen Nymphæ precor, ut Libethrides adsint:
Præsertim quæ plus meminisse Polymnia fertur.

Jane, &c.] Purgatâ alvo redit ad narrationem. *Viderat.*] Hæc Periphrasi videtur Gregor. Tifernatem dicere, qui eâ tempestate vixerat. Nam γρηγορέω significat vigilo: Vigilantis est autem multa videre. *Viderat & Rhodopen*] id est, Thraciam, ubi Rhodope mons est: *atq; alta Ceraunia*] montes Epiri à fulminibus dictos. *Et Ossam*] montem Thessaliæ. *Ararim*] qui à Lugdunensibus nunc *Sogona* dicitur. Uterque autem, tam Arar seu Araris, quam Rhodanus, Lugdunum confluit, ad cujus confluentem erat olim illa ara de qua Juven. *Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.* *Tyberim*] fluvium Hetruriæ, qui Romam perfluit. *Padum*] fluviorum regem in Italia, in mare Adriaticum ex Alpibus inferioribus incidentem. Unde Homerus Eridanum, qui & Padus dicitur, ex inferis ad superos tendere dicit. *Attica*] id est, Græca, & potissimùm Attica, quia Attica lingua è quinq; Græcorum linguis cultissima est. *Romanis*] .i. Latinis verbis: nam aliter ea non intellexisset rusticus. *Ore utroque*] & Græco sermone & Latino. *Et primus*] .i. peritissimus utrâq; linguâ. *Hunc unum nobis invidit Græcia*] id est, invidè nobis esse conspexit, cùm similem non haberet; quod in vita Antonii Campani etiam de Turcis com-

Rhodope. *Ceraunia.* *Ossa.* *Araris.* *Tyberis.* *Padus.*

commemorant: verùm hîc Tifernatem intelligam. *Et ipsi Arcades*] *ipsi* emphasim habet, quasi dicat peritissimi musici, *Et cantare pares & respondere parati.* *Et Thracum saltus*] ubi Orpheus, Amphion, aliiq; complures versati sunt vates. *Et Tempe*] .i. amœnissima loca Thessaliæ, quibus etiam musicus chorus versatus est. *Candidus, illius, &c.*] Per *Candidum* credo poëtam intelligi, cujus exterior vestis, ut Carmelitis cæteris, & mens ferè candida est. *Hæc*] .i. documenta Umbri. *Sed jam septiforem*] id est, septem foramina habentem. Virg. *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula.* *Libethrides nymphæ*] .i. Musæ, aut Libethrum, locum quendam in Thracia; aut Libethram, fontem in Magnesia regione Thessaliæ adjuncta incolentes. Maro: *Nymphæ noster amor Libethrides, &c.* *Præsertim quæ plus*] subaudi, cæteris: alioqui dixisset, plurimum. *Polymnia*] à πολὺ .i. multum, & μνεία .i. memoria, cujus filiæ Musæ sunt. Dicitur etiam *Polyhymnia*, .i. multorum hymnorum, seu laudum. Hor. *Nec Polyhymnia Lesboum refugit tendere barbiton.*

[illegible]empe.

[S]eptiforem.

[L]ibethrides.

Fœmineum servile genus, crudele, superbum,
Lege, modo, ratione caret: confinia recti
Negligit, extremis gaudet, facit omnia voto
Præcipiti, vel lenta jacet, vel concita currit
Fœmina: semper hyems, atque intractabile frigus,
Aut canis ardentes contristat sydere terras:
Temperiem nunquam, nunquam mediocria, curat;
Vel te ardenter amat, vel te capitaliter odit.
Si gravis est, mœret torvo nimis hernica vultu.
Si studeat comis fieri, gravitate remissâ
Fit levis: erumpit blando lascivia risu,
Et lepor in molli radiat meretricius ore.
Flet, ridet, sapit, insanit, formidat, & audet,
Vult, non vult. secúmque sibi contraria pugnat,
Mobilis, inconstans, vaga, garrula, vana, bilinguis,
Imperiosa, minax, indignabunda, cruenta,
Improba, avara, rapax, querula, invida, credula, mendax,
Impatiens, onerosa, bibax, temeraria, mordax,
Ambitiosa, levis, maga, lena, superstitiosa,

Desidi-

Desidiosa, vorax, ganeæ studiosa, palatum
Docta, salax, petulans, & dedita mollitiei,
Dedita blanditiis, curanda dedita formæ;
Iræ odiique tenax, in idonea tempora differt
Ulciscendi animos, infida, ingrata, maligna,
Impetuosa, audax, fera, litigiosa, rebellis;
Exprobrat, excusat tragicâ sua crimina voce.
Murmurat, accendit rixas, nil fœdera pendit.
Ridet amicitias, curat sua commoda tantùm.
Ludit, adulatur, defert, sale mordet amaro,
Seminat in vulgus nugas, auditáque linguâ
Auget, & ex humili tumulo producit Olympum.
Dissimulat, simulat, doctissima fingere causas,
Ordirique dolos, fraudique accommodat ora.
Ora omnes facili casus imitantia motu.

Fœmineum servile genus] Multa in mulierbrem sexum superciliosè dicuntur, quæ omnia in malas dici possunt: sed rarissimæ sunt bonæ secundùm Lucilium, qui dicit, *Heu! facul est homini inventu bona fœmina nusquam:* ubi *facul*, pro *facile* antiquè dixit. Et Susarion Megarens. an- *Fabul.*
tiquæ comœdiæ princeps: *Audite populos, Susarion hæc dicit filius Phyllini Megarensis tripodiscius; Malum sunt mulieres: Sed tamen, O populares, non est invenire domum sine malo.* Multa tamen etiam in sanctis literis in bonarum commendationem dicuntur. *Sed mulierem fortem quis inveniet? Modo*] .i. moderatione, de qua Hor. 1. *Modus.*
Ser. *Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines, Quos ultra citráq; nequit consistere rectum. Extremis gaudet*] quæ ambo mala sunt, quia uni virtuti duo vitia opponuntur; alterum per abundantiam, alterum per defectum peccans. *Ut canis*] id est, canicula, aut *Sirius. Odit*] præteriti est *Canis.*
temporis, & ità producitur; nec reperies apud idoneos *odio*, nisi semel in Cicerone *odias. Nimis hernica*] id est, *Hernica.*
aspera, ut Hernici montes in Italia asperrimi. *Gravitate remissâ, fit levis*] quia *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga, si caret arte. Lepore meretricius*] id est, suaviloquium, & blanditiæ meretricibus dignæ. *Sibi contraria*] .i. inconstans, unde

unde addit, *Mobilis, inconstans*] Æn. 4. -- *varium &*
Imperiosus. *mutabile semper Fœmina. Imperiosa*] .i. affectatrix im-
Indignabundus. perii. *Indignabunda*] fastidiens frequenter. *Cruenta*] cru-
oris & sanguinis appetens, & maximè, ut Juv. docet, vin-
Cruentus. dictæ. *Improba*] .i. improbanda. *Avara*] quia rapax, se
Improbus. tamen inutiliter expendit. Juv. *Prodiga non sentit pere-*
Avarus. *untem fœmina censum: Ac velut exhaustâ redivivus*
pullulet arcâ Nummus, & è pleno semper tollatur acer-
vo, Non unquam reputat quanti sibi gaudia constent.
Rapax] ergò ut expendat. *Querula*] quia, ut dicit Juven.
Maga. *Aut odit pueros, aut fictâ pellice plorat. Maga*] .i. sorti-
lega, magicæ arti intendens, ut Juv. docet: *Hic magicos*
affert cantus, hic Thessala vendit Philtra, quibus vale-
Lena. *ant mentem vexare mariti. Lena*] etiam filiarum vendi-
trix. Juven. *Scilicet expectas ut tradat mater honestos,*
Aut alios mores quàm quos habet: utile porrò Filiolam
turpi vetula producere turpem. Superstitiosa] quod id
Ganea. Juven. sexto docet, ut cætera ferè quæ hîc habentur. *Ga-*
neæ] sic & alii Christiani poëtæ, sed ganeo primam pro-
ducit Satyr. *Occultas ganeo pultes. Palatum docta*]
Salax. delicata. *Salax*] luxuriosa. *Tragica voce*] quali utun-
tur tragici dum infortunia regum lamentantur. *Litigiosa*]
quia nulla fere causa est, in qua non fœmina litem mo-
verit. *Nil*] .i. nihili pendit fœdera. *Ludit*] .i. illudit. *De-*
fert] .i. clàm diffamat, & crimen occultum pandit. *Sale*
amaro] .i. callidâ reprehensione. *Seminat*] .i. dispergit in
vulgus. *Nugas*] .i. res frivolas. *Ex humili tumulo produ-*
cit Olympum] id est, nil sibi non promittit posse efficere.
Ora omnes] Ordo: Accommodat, inquam, ora imitantia
facili motu *omnes casus*] id est, eventa omnia; hoc est,
scit se accommodare rebus, & ridere cum ridentibus, &
flere cum flentibus, imò interdum utrumque simul.

Non potes insidias evadere, non potes astum
Vincere: tantæ artes, solertia tanta nocendi.
Et, quanquam videas oculis præsentibus, audet
Excusare nefas: potis est eludere sensus
Sedulitate animi: nihil est, quod credere possis;
Et nihil est quod non, si vult, te credere cogat.

Hi

His facient exempla fidem. Quæ crimina non sunt
Fœmineâ tentata manu? Dedit hostibus arcem,
Decepta ornatu brachî Tarpeia sinistri.
Sævijt in natos manibus Medea cruentis.
Tyndaris Ægeas oneravit navibus undas.
Scylla hostem sequitur, patri furata capillum.
Fratrem Biblis amat; subiicit se Myrrha parenti:
Concubitu nati longæva Semiramis ardet.
Causa necis vati conjux fuit Amphiarao.
Occidêre viros nocturnis Belides armis.
Orphea membratim Cicones secuêre poëtam.
Cognita luxuria petulantia Pasiphaëa.
Phædra pudicitiam contra crudeliter ausa est.
Decepit Judæa virum Rebecca, suámque
Progeniem, velans hircino guttura tergo.
Porrigit Alcidæ conjux fatale venenum.
Decipit Hyppodame patrem. Lavinia Troas
Implicat ancipiti bello. Bryseis Achillem
Depulit è castris: demens Chryseïde factus
Fulminat Atrides & sentit Apollinis iras.
Eva genus nostrum felicibus expulit arvis.

Non potes] Eandem rem prosequitur. *Astum*] id est, astutiam. *Nihil est quod credere possis*] quia *Et quanquam videas oculis*, &c. Juven. -- *nihil est audacius illis Deprensis, iram atque animos à crimine sumunt.* — *Quæ crimina non sunt Fœmineâ tentata manu?*] Quasi dicat, nulla non sunt, & ità omnia sunt. *Tarpeia*] virgo quæ ut armillas, quas in brachiis hostium vidit, haberet, tradidit illis arcem Capitolinam: unde armis brachiorum obruta interiit. Dicitur autem hic *brachi*] pro *brachii*: quia aliter versus non staret. *Sævijt in natos*] Virg. *Sævus amor docuit natorum sanguine matrem Commaculare manus*: nam Medea à Jasone spreta, omnes communes liberos præter Thessalum trucidavit. *Tyndaris*] id est, Helena Tyndari (ut putabatur) filia, à Paride rapta, ut ipsum sequuta; mille carinis à Græcis repetita est. *Scylla*] Nisi Megarensium regis filia, abscisso purpureo capillo, quem pater sacratum habuit, ad Minoa hostem per-

Astus.
Tyndaris.
Scylla.

Biblis. pertulit. *Biblis*] ut Ovid. Met. 9. docet, exardet amore C
ni fratris; à quo spreta, in fontem sui nominis conversa e
Myrrha. *Subicit se Myrrha parenti*] scilicet Cinyræ: de quo lib.
Met. quæ etiam in Myrrham arborem illic conversa di
tur. Est autem in verbo *subicit*, Syncope. Nam si (ut d
bet) *subjicit* scriberetur, esset positio brevis. Fecerunt t
Semiramis. men id alii quoque. *Semiramis*] regina Babyloniæ, & r
gni Assyriorum moderatrix, exarsit amore Nini filii, qu
diu simulaverat, ut Just. docet lib. 1. *Causa necis* v
conjux fuit] id est Eriphile. De qua in Thebaide Sta
Belides. multa leguntur. *Belides*] Beli neptes, filiæ Danai fra
Ægypti regis, quæ quinquaginta nupserunt totidem pat
elibus, id est, patrui Ægypti filiis, coactæ ab eo: sed
patre, qui ab oraculo habuit sibi cavendum à tali gene
persuasæ, primâ nocte omnes maritos suos interfecer
præter Hypermnestram, quæ Lynceo pepercit, à quo D
Cicones. naus obtruncatus. *Cicones*] Mulieres Thraciæ, ut autor
Pasiphaë. Virg. in fine Georg. *Pasiphaë*] uxor Minois regis C
tensium, amore tauri incensa, se in ligneam vaccam à D
dalo effictam includi fecit; sic cum tauro concumbens,
postea cum Minoë, Minotaurum genuit. Ordo est: *pe*
lantia luxuria Pasiphaëæ] id est, ipsius Pasiphaës, sci
cet *est cognita*. *Phædra*] Pasiphaës & Minoïs filia, Hi
polytum privignum, cui desponsata, sed non tradita
Theseo fuerat, interpellavit de stupro. At cùm ille renu
ret, nè patri injurius sit, detulit apud patrem, quasi ille i
terpellasset ipsam; unde credulus pater, à Neptuno sive
patre Ægeo impetrat, ut à Phocis marinis belluis eq
Hippolyti in furorem versi, ipsum dissolverent: unde Hi
Hippolytus. polytus ab ἵππος, quod est equus & equa, & λύω, id e
dissolvo, dictus præsagio quodam videtur; nam ab H
polyte matre id nomen priùs habere potuit. *Decepit*
Rebecca. *dea Rebecca virum*] scilicet, Isaacum cujus oculi cali
verant. *Suámq; progeniem*] id est, filium chariorem Jac
Velans hircino tergo] i. pellibus hircorum aut capron
ut pilosus perciperetur, ut erat Esau. *Conjux*] scilicet D
Deianira. nira. *Fatale venenum*] id est, tunicam sanguine venen
Alcides. to Nessi intinctam dedit. *Alcidæ*] id est, Herculi Alcæ
pó

[..]oti putativo: Nam Amphitryonides dicitur cùm Jovis sit [f]ilius. *Hippodamia*] Oenomai Helidis & Pisæ regis filia, patrem decepit, quia Pelopi in patris perniciem nupsit. Erat enim in fatis tunc patrem decessurum, quando illa nuberet: nupsit autem superata in curuli certamine, dolo tamen Myrtili aurigæ. Dicitur etiam Hippodamia, quasi equorum domitrix. *Lavinia*] filia Latini, Turno desponsata à matre Amata, & Æneæ per oracula & patris assensum, Trojanis multis exitii causa fuit. *Brysis*] quæ Achilli sorte obvenerat: cùm abductâ Chryseide, quæ Agamemnoni obvenerat, hanc Agamemnon vi abstulisset, effecit ut Achilles iratus armis abstineret, & multos Græcorum interimi fineret, donec Patrocli amici necem ulcisci vellet. *Atrides*] id est, Atrei filius, saltem putativus, Agamemnon. *Fulminat*] id est, irâ & amore æstuat. *Fallitur demens Chryseide*] id est, per amorem Chryseidis, filiæ Chrysæ sacerdotis Apollinis, qui cùm infulatus in exercitum Græcorum filiam expetitum venisset, nec obtinuisset, sævâ pestilentiâ ab Apolline impetratâ, tandem eam abduxit. *Sentit ergò iras Apollinis*] .i. pestem quâ totus exercitus mulctabatur. *Felicibus arvis*] paradiso. *Hippodamia.* *Lavinia.* *Brysis.* *Atrides.* *Fulminare.* *Chryseis.*

Credite pastores, per rustica numina juro,
Pascua si gregibus vestris innoxia vultis,
Si vobis ovium cura est, si denique vobis
Grata quies, pax, vita; leves prohibete puellas,
Pellantúrque procul vestris ab ovilibus omnes,
Thestylis, & Phyllis, Galatea, Neæra, Lycoris.
Dicite, Quæ tristem mulier descendit ad Orcum,
Et rediit? potuit, si non malè sana fuisset,
Eurydice revehi per quas descenderat umbras:
Rapta sequi renuit fessam Proserpina matrem.
At pius Æneas rediit, remeavit & Orpheus,
Maximus Alcides, & Theseus, & duo fratres,
Unus equis, alter pugnis bonus atque palæstrâ:
Et noster Deus, unde salus & vita resurgit.
Hæc sunt, pastores, hæc sunt mysteria nobis
Advertenda: animi fugiunt obscœna viriles,
Fœmineas loca delectant infamia mentes.

Ut semel in scopulos vento contortus, & undâ,
Nauta scit incautis monstrare pericula nautis:
Sic senior longo factus prudentior usu,
Præteritos meminit casus, aperitque futuri
Temporis eventus, vitaq; pericula monstrat.
Si fugiunt aquilam fulica, si retia cervi,
Si agna lupum, si dama canem: muliebria cur non
Blandimenta fugis, tantum tibi noxia, pastor?

Credite pastores] Convertit sermonem ad pastores, quor[...] docendi gratiâ hæc de fœminis dixit. *Per rustica numin[...]* id antiquè, nisi ad Deum & sanctos, quibus arva custo[...] sunt, referamus. *Thestylis,* &c.] harum enim mem[...] Virgil. in Bucol. dicens, *Thestylis & rapido fessis mess[...] bus æstu, Allia serpyllúmq; herbas contundit olentes.* [...] iterum, *Jampridem à me illos abducere Thestylis or[...]* Item, *Phyllida mitte mihi, meus est natalis, Iola:* &, *Ph[...] lida amo ante alias: nam me discedere flevit.* Item, *M[...] lo me Galatea petit lasciva puella.* Et, *Huc ades ô G[...] latea,* &c. Item *Ille Neærum Dum fovet.* Item, *Tua c[...] Lycoris, Pérq; nives illum, pérq; horrida castra secuta [...]* *Dicite*] ingeniosa excogitatio. *Rapta*] Raptæ legun[...] mulieres ab inferis, & ferè redemptæ, sed non rediisse. *E[...] rydice*] Orphei conjux, cùm eam Aristæus pastor inseq[...] retur, à serpēte, qui in herbis delituit extincta, ab Orph[...] citharæ beneficio redempta ab inferis fuit, eâ lege, ut [...] non respiceret; quod tamen fecit: unde reverti coacta [...] quod quarto Georgicōn, ad finem graphicè describitur[...] à Boëtio non segniter. *Proserpina*] Cereris filia, à Plu[...] ne surrepta, & à Cerere matre inventa, redempta fuisse[...] nihil apud inferos gustâsset: sed granum pomi gustavit, [...] non rediret. Unde Geor. 1. *Nec repetita sequi curat [...] serpina matrem.* *At pius Æneas rediit*]. postquam illi[...] duce Sibyllâ, patris vidēdi gratiâ descendisset, ut 6 *Æne[...]* latè dicitur. *Remeavit & Orpheus*] relictâ tamen conju[...] *Maximus Alcides*] id est, Hercules, ut Pirithoum re[...] meret. Virgil. -- *Quid Thesea magnum? Quid memo[...] Alciden? & duo fratres, Unus equis*] scilicet, Castor [...] men Virg. ponens nomen pro nomine, dixit, *Do[...]*

Eurydice. *Proserpina.* *Alcides.*

Poll[...]

Pollucis habenis. Alter pugnis] scilicet, Pollux. Fratres gemini in cœlum translati, ubi Geminos constituunt: signum tam latum, ut dum alterum occidit, alterum oriri incipiat; unde fabulæ locus est, ut alter mortalis, quippe à Tyndaro genitus, alter immortalis, ab Jove satus dicatur; sed mutua charitate ita devincti, ut immortalitatem communicaret, ut altero moriente, alter reviviscat. Unde sexto Æneidos: *Si fratrem Pollux alterna morte redemit, Itq; reditq; viam toties*. Meliùs autem legitur *alter* quàm *alius*: quia *alter* de duobus, *alius* de pluribus dicitur. *Et noster Deus*] Dominus noster Jesus Christus, qui descendit ad inferna, & tertio die resurrexit à mortuis. *Advertenda*] consideranda. *Animi viriles fugiunt obscœna*] naturaliter quidem usque adeò, ut qui non fugiunt, effœminati dicantur, aut muliebres. Unde est illud Ennii apud Ciceronem in 1. de officiis: *Vos etenim juvenes animos geritis muliebres, Illáque virgo viri*. *Fœmineos loca delectant infamia mentes*] id quidem de turpibus verum est. *Senior*] Vult sibi in ea re experto fidem adhiberi, sicut nautis veteranis de periculis marinis creditur. *Fulicæ*] aves sunt marinæ. Docet autem belluas prudentiores esse in fugiendis nocivis, ac insidiosis, quàm nos sumus.

Alter. Alius.

Fulica.

Est in eis pietas crocodili, astutia hyænæ:
Cum flet, & appellat te blandiùs, insidiatur.
Fœmineos pastor fugito (sunt retia) vultus,
Non animis, non virtuti, non viribus ullis
Fidito, non clypeo, cujus munimine Perseus
Vidit saxificæ colubros impunè Medusæ.
Monstra peremerunt, multi domuêre gigantes,
Evertêre urbes, legem imposuêre marinis
Fluctibus, impetui fluviorum, & montibus aspris.
Sacra coronârunt multos certamina: sed qui
Cuncta subegerunt, sunt à muliere subacti.
Rex qui pastor erat, fundâ spolioque leonis
Inclytus, & natus qui templa Sionia fecit
Primus, & excellens invicto robore Samson,
Fœmineum subiêre jugum: minùs officit ignis,
Saxa minùs, rhomphæa minùs, minùs hasta, minùs mors.
Nec formæ contenta suæ splendore, decorum

Auget mille modis mulier : frontem ligat auro,
Purpurat arte genas, & collocat arte capillos :
Arte regit gressus, & lumina temperat arte.
Currit, ut in latebras ludens perducat amantem :
Vult dare, sed cupiens simplex & honesta videri :
Denegat, & pugnat ; sed vult super omnia vinci.
Fœmina Cæciaco (res mira) simillima vento est,
Qui trahit, expellens mendaci nubila flatu.

Crocodilus. *Est in eis pietas Crocodili*] Crocodilus, est animal terrestre, & aquatile ; crescit ex minimo ad decem & septem amplius cubitos : quibusdam Ægyptiorum Crocodili sacrosancti sunt: quibusdam non sunt, sed veluti hostes agitantur. Unde Juven. *Crocodilon adorat Pars hæc.* Est autem bellua hæc, quæ ova parit instar anserinorum, contra fugaces terribilis, contra insequentes autem fugax; hebetes oculos habet in aqua, extra aquā acerrimi visûs est: conspecto homine emittit lacrymas, mox appropinquantem devorat ; unde factum est proverbium, *Lacrymæ Crocodili*, de his qui sub specie pietatis homines fallunt. Graphicè ergò dicit, *Est in eis pietas Crocodili.* *Hyæna.* *Hyæna* autem animal est in Africa præcipuè nascens; utramque naturam esse nonnulli existimant, & alternis annis marem, alternis fœminam fieri. Hoc Aristoteles negat. Collum ei & juba continuatæ spinæ porrigitur, flectiq nisi circumactu totius corporis non potest. Humanum sermonem inter pastorum stabula assimulare dicitur, noménq; alicujus discere, quem foras evocatum dilaceret, vomitionem etiam hominis imitari ad solicitandos canes, quos invadit. Solet præterea id animal sepulcra eruere, ut corpore inquirat: Hæc Sipōtinus: ob quæ rectè dicitur *astutia Hyænæ.*

Fidito. *Fidito*] .i. confidito. *Non clypeo*] scilicet crystallino ipsius Palladis, cujus numine protectus Perseus Medusam interemit; è cujus sanguine natus fingitur Pegasus equus alatus. *Medusa.* Erat autem Medusa una trium Gorgonum, quæ unum habuisse oculum, quo vicissim uterentur, dicuntur ; hoc est unionem seu margaritā : erat autem pulcherrima; unde se inspicientes, in stuporē traxit, & ità in saxa vertere dicta est : Hanc enim visam Neptunus, ardens amore

n templum usque Palladis insequutus, illic oppressit; nde irata dea, ipsius capillos, quibus Neptuno placuerat, n angues mutavit, deditq; ut omnes eam inspicientes, in apides verterentur. Perseus autem dicitur Danaes Acrisii egis Argivorum filiæ, ab Jove oppressæ, filius. *Monstra eremerunt multi*] ut Hercules, Theseus, Perseus. *Domuere gigantes*] ut dii in bello giganteo, & Hercules Antæm in Libya, & Geryonem in Hispania, Cacum in Italia, alios alibi. *Evertêre urbes*] ut Scipio Carthaginem in Africa, & Numantiam in Hispania, Græci Trojam, & lii alias. *Legem imposuêre marinis Fluctibus*] ut Cæsar, Augustus, Lucrino lacui. Xerxes, qui pontem super are extruxit, & cùm dirutum videret, flagellis cædi ussit. *Et montibus aspris*] ut idem Xerxes, qui Athon ontem æquavit solo, & pro parte navigabilem fecit. Juv. *elificatus Athos*. Dicitur autem *aspris*, per Syncopen, ro *asperis*. *Sed qui Cuncta subegerunt*] Juv. Sat. 6. *Nunc atimur longæ pacis mala; sævior armis Luxuria incubuit, ictúmq; ulciscitur orbem. Rex qui pastor erat*] David, ndâ] quâ Goliah stravit. *Spolióq; leonis*] quem se aduc pastorem interemisse dicit. *Et natus*] .i. filius ejus olomon. *Qui templa Sionia*] id est, Hierosolymitana: Nam Sion principalis pars Hierosolymæ est. De his in liris Regum, & de Samsone, lib. Jud. dicitur. *Rhomphæa*] ramea, quâ Angelus à Paradiso terruit Adam & Evam. Plebeii ac triviales sunt versiculi: *Adam, Samsonem, Loth, Davidem, Solomonem, Fœminâ decepit: Quis modo tuuerit? Frontem ligat auro*] quod crinale vocant; aut eticulo aureo, seu aurato. *Purpurat*] i. purpureas facit, oc est, rubicundas. *Arte*] scilicet fucatoriâ. *Lumina*] .i. culos. *Currit, ut in latebras ludens perducat amantem*] nde poëta, *Malo me Galatea petit lasciva puella: Et fuit ad salices, & se cupit antè videri*. Aut ad eam respi-t, de qua Prov. 7. mirum in modum graphicè loquitur olomon: omitto verba, quia in manibus sunt. *Vult dare*] cil. stuprum, & copiam sui. *Sed vult super omnia vinci*] t vim sibi illatam dicat. *Cæciaco vento*] Cæcias enim rahit ad se nubes, quas alii venti propellunt.

Quisquis es (expertus moneo) tentare recusa
Dum licet, hac fragilis quot habet fastidia sexus.
Immundum naturâ animal, sed quæritur arte
Munditiès; id luce opus est, ea somnia nocte.
Deglabrat, atque lavat, pingit, striat, ungit & ornat;
Tota dolus, tota ars, tota histrio, tota venenum.
Consilio speculi gerit omnia; labra movere
Discit, & inspecto vultum componere vitro.
Discit blandiri, discit ridere, jocari.
Incedens humeros discit vibrare, natésque.
Quid sibi vult nudum pectus? quid aperta supernè
Rimula, quæ bifidam deducit in ubera vallem?
Nempe nihil nisi quò viris penetrabile sensum
Plus premat, & Stygiæ rapiant præcordia flammæ.
Hi juvenum scopuli, Syrtes, Scylla atque Charybdes.
Hæ immundæ Phinei volucres, quæ, ventre soluto,
Proluvie fœdâ thalamos, cœnacula, mensas,
Capita, templa, vias, agros, mare, flumina, montes,
Incestare solent: hæ sunt Phorcynides ore
Monstrifico, extremis Libyæ quæ in finibus olim
Aspectu mutare homines in saxa solebant.

Quisquis es (expertus moneo) Parenthesis est. *Tentare* id est, attentare & periculum facere. *Recusa*] Ovid. *Dum licet, indigno subtrahe colla jugo.* Et iterum; *Principiis obsta: sero medicina paratur, Dum mala per longas invaluère moras.* *Fastidia*] id est, superbos contemptus. *Immundum naturâ animal*] si animo vituperandi hoc diceret, ineptiret. Nam si naturâ immundæ, & curâ ac arte mundæ sunt, in hoc venient laudandæ, quòd arte naturam corrigunt: verùm animo dehortandi ab earum illecebris, & fucatâ venustate, id dicit. *Id luce opus est*] id est, nihil aliud faciunt noctes & dies, sive noctu & interdiu. *Deglabrat*] id est, lævem & glabram facit cutem, rugis & pilis amotis. *Striat*] in tricas colligit capillos. *Tota*] scilicet est aut existens dolus. *Tota histrio*] ludicra, & scurrilis. *Tota venenum*] quia utique videndo fœmina, & tactu inficit. Unde quidam, *Est tactu viscus mulier, visu basiliscus.* *Humeros discit vibrare*] id nimium petulantes faciunt

Fastidia.

qu

quæ humeros agitant ficut in amplexu: nam honestæ matres student esse demissis humeris. *Natésq;*] id est, clunes : Satyricus, *Tremulo descendunt clune puellæ.* *Rimula*] id est, fissura vestium in sinu inter mamillas. *Quæ bifidam*] id est, in binas partes divisam. *Virus*] id est, venenum, quo visa inficit. *Flamma Stygiæ*] .i. infernales : potiùs dixissem Phlegethonteæ. *Præcordia*] sunt tenues membranæ circa cor, quæ dicuntur affectionum, sive passionum sedes. *Hi juvenum scopuli, Syrtes*] .i. brevia, vada arenosa, in quæ qui inciderit, difficulter evadit. Allegoricè ergò summa pericula intelligit, ficut sunt Scylla & Charybdis, in mari Siculo. *Immundæ Phinei volucres*] .i. Harpyiæ, de quibus Æneïd. 3. *Excipiunt Strophades, Graio stant nomine dictæ Insulæ in Ionio magno quas dira Celæno, Harpyiæq; colunt aliæ, Phineïa postquam Clausa domus, mensásq; metu liquêre priores. Tristius haud illis monstrum, nec sævior ulla Pestis, & ira Deûm Stygiis sese extulit undis. Virgineus volucrum vultus, fœdissima ventris Prolúvies, uncæq; manus, & pallida semper Ora fame.* Phineus autem rex Arcadiæ liberis novercam subinduxit, eósq; ut illi cõplaceret, excæcavit : ob quam rem irati dii, ei oculos sustulerunt, & immiserunt Harpyias, quæ illi cibum abriperent ; quod & diu fecerunt. Sed quia Argonautas hospitio susceperat, miserunt ad eum Zetum, & Calaim, Boreæ regis ac venti Thraciæ, ac Orithyiæ ab eo raptæ filios; juvenes allatos, qui eas ad Strophadas usque pepulerũt. *Cœnacula*] altiora domûs, aut pro locis in quibus cœnatur. *Incestare*] id est, polluere, & non castum reddere. Æneïd. 6. *Et totam incestat funere classem.* *Hæ sunt Phorcynides*] id est, Gorgones. Ovid. *Finibus extremis Libyes, ubi fervida tellus Accipit Oceanum demisso sole calentem, Squallebant latè Phorcynidos arva Medusæ.*

Bifida. *Virtus.* *Præcordia.* *Harpyiæ.* *Cœnacula.* *Incestare.*

Carmina doctiloqui cursim recitavimus Umbri,
Quæ si visa tibi nimiùm prolixa, memento,
Ipsius id rei vitium non carminis esse.
Non longum est carmen : mulierum amentia longa est.
O memorande senex, quo se vetus Umbria tantum
Jactat, & ipse tuæ Tyberis conterminus urbi :

Martia non abs te tantum te Roma vocabat.
Ipsa tuas artes, & non trivialia nôrat
Carmina: te vitâ functum flevêre Latinæ
Naiades & Graiæ. Tua molliter ossa quiescant
Semper, & in summo mens aurea vivat Olympo.

Carmina doctiloqui] Hunc, ut dixi, licet aut Antonium Campanum intelligere, aut Franciscum Petrarcham, aut alium quemvis eâ tempestate doctum. *Ipsius id rei*] contra artem producit syllabam: Nam quintæ declinationis nomina non producunt *e* ante *i*, nisi præcedat *i*: & ita rei, spei, fidei, plebei, penultimam corripiunt. Possumus versum emendare sic: *Ipsius esse rei vitium, non carminis, illud. Non longum est carmen*] Unde Martial. *Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis. Martia Roma*] aut bellicosa olim, aut Martem autorem habens: unde Livius in præfatione, *Si cui populo licere oportet, consecrare origines suas, & ad Deos referre autores; ea belli gloria est P. R. ut cùm suum, conditorisque sui parentem Martem potissimùm ferat, tam hoc gentes humanæ patiantur æquo animo, quàm imperium patiuntur. Et non trivialia*] Non vulgaria. *Non tu in triviis indocte solebas Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen? Te vitâ functum*] id est, defunctum. *Latinæ Naiades*] id est, fluviorum & fontium Italicorum nymphæ, propter sermonem Latinum. *Et Graiæ*] id est, Græcæ, propter Græcum. *Tua molliter ossa quiescant*] unde prius ubi de sepulchro levi loquuti sumus, disseruimus: hoc ad veterem pertinet superstitionem, nam veriùs Virgilius dicit, *Facilis jactura sepulchri.* Et Sen. *Quid refert, humine an in sublimi putrescam? Mens aurea*] id est, pulcherrima. *Vivat Olympo*] id est, cœlo: hoc catholico viro dignum est. Olympus autem Macedoniæ mons altissimus, pro cœlo à Græcis potissimùm poni solet.

ECLO-

De consuetudine divitum erga poetas,
inscripta CANDIDUS.
JOAN. MURMELII Argumentum.

Otia Sylvanus miratur inertia vatis,
Candidus abjectos queritur nunc esse poetas.

Sylvanus & Candidus,

CAndide, nobiscum pecudes aliquando solebas
Pascere, & his gelidis calamos inflare sub umbris,
Et miscere sales simul & certare palæstrâ.
Nunc autem, quasi pastores & rura perosus,
Pascua sopito fugis, & trahis otia, cantu.
Can. Vos, quibus est res ampla domi, quibus ubera vaccæ
Plena ferunt, quibus alba greges mulctralia complent,
Cymbia lacte nivent, & pinguia prandia fumant,
Carmina laudatis; si quid concinnius exit
Plauditis, ac læti placidas extenditis aures;
Pro numeris vanas laudes, & inania verba
Redditis; interea pastor sitit, esurit, alget.
Sylv. Nonne potes curare greges & dicere versus,
Cùm vacat, & positis vitam traducere curis?
Can. Omnem operam gregibus pastorem impendere oportet,
Ire, redire, lupos arcere, mapalia sæpe
Cingere, mercari paleas & pabula, victum
Quærere: nil superest otî; laudabile carmen
Omnem operam, totùmque caput, Sylvane, requirit.
Grande utrumque opus est, & nostris viribus impar.
Cùm cecini, sitio: sitienti pocula nemo
Porrigit, irrident alii: Tibi penula (dicunt)
Candide, trita, genu nudum, riget hispida barba.
Jam sylvæ implumes, & hyems in montibus albet,
Irascor, doleo, indignor: fert omnia victus,
Lanitium, fœtúsque mares; non vendimus agnas,
Sed quia lac pascunt, premitur nihil: ubera siccant.

Candide, nobiscum, &c.] Argumentum hujus eclogæ est detestatio tenacitatis divitum in poëtas; quorum ingratitudine

tudine &, avaritiâ, aurea vena in poëtis extinguit. Per *Candidum* autem mihi verisimile fit poëtam posse intelligi; per *Sylvanum*, quemvis divitem avarum. Indicit tamen utrumque pastorem, unde dicit *sub his umbris*] quasi dicat, sub quibus sumus; nec quicquam aptius *Sylvano*, quàm esse in *sylvis*. Est autem ferè eadem farrago quæ in Juvenal. Satyr. 7. *Et miscere sales*] id est, lepôres sermonis. *Sopito*] id est, oppresso, & neglecto cantu, quæ res doluit *Sylvano*. Nam divites avari licèt nihil conferant in poëtas bonos, admirantur tamen eos, & oblectantur eorum carminibus: unde Juven. in dicta Satyra, *Spes nulla ulterior; didicit nam dives avarus, Tantùm admirari, tantùm laudare disertos, Ut pueri Junonis avem*, id est, pavonem admirantur & laudant: quia laudato nihil porrigunt, sed, si possunt, plumas auferunt. *Plena ferunt*] Maro significantiùs distenta dixit. *Alba mulctralia*] id est, mulctras, hoc est,

Mulctralia. vasa in quæ mulgetur, lacte albicantia. *Cymbia*] id est,

Cymbia. vasa incurva in morem cymbarum facta. *Carmina laudatis*] sicut jam Juven. dixit. *Si quid concinnius*] id est,

Concinnius. modulatius: & ut Persius; *Si quid tamen aptius exit*. *Plauditis*] id est, applauditis. *Vanas laudes*] quia nihil commodi afferentes. Nam *probitas laudatur & alget*. *Alget*] quia nudus, & ità algore conficitur. Juven. Sat. *Tædia tunc subeunt animos, tunc séque suámque Terpsichoren odit facunda & nuda senectus*. Et pôst; *neq; enim cantare sub antro Pierio, Thyrsúmve poteſt contingere sana Paupertas atque æris inops, quo nocte diéq; Corpus eget*. *Satur est cùm dicit Horatius, Obe*, &c. *Omnem operam gregibus*] Juven. *Pectora nostra duas non admittentia curas, Magnæ mentis opus*, &c. *Mapalia*] id est, casas & tuguria. *Sepe*] sepimento; Est ablativus à nominativo *sepes*. *Nil supereſt otî*] pro otii; enumerat autem negotia pastoralia, volens à consimili etiam alia in-

Penula. telligi. *Tibi penula*] .i. vestis exterior, attrita. *Sylvæ implumes*] id est, foliis spoliatæ. *Fert omnia victus*] id est, aufert. Sicut Maro; *Omnia fert ætas, animum quoque*. *Victus autem*] id est, necessitas edendi ut vivas: &

victus

...ibus] id est, cibus quo vivas. *Fert*] id est, absumit. *...anitium*] id est, lanam. *Fœtúsque mares*] id est, arie... & hœdos, aculeatos reliquos. *Non vendimus agnas*] ...ia ad futuram propagationem recipiunt eas. *Lac pa...ant*] id est, sugunt & absumunt, dum pascuntur. *Pre...itur nihil*] id est, non fit caseus mollis. Maro; & *...ressi copia lactis. Ubera siccant*] ex Marone est, ut alia ...ulta.

Pœnitet ingenii, si quid mihi, pœnitet artis,
Pœnitet & vitæ, postquam mihi nulla secundant
Ex tot syderibus quot sunt in nocte serena.
Hactenus, ut nôsti, gratìs cantavimus; ætas
Indiga paucorum, merces fuit: altera longè
Conditio senii, quod nunc subit: omnium egenos
Reddit, & extinctis lucri spem viribus aufert.
Mox erit utendum partis, modò quærere tempus.
En! formica brevis, & provida bestia condit
In brumam nova farra cavis æstate latebris;
Néve renascantur fruges secat ore sepultas.
Sylv. *Scire genethliacos fatalia sydera dicunt:*
Hi sub Mercurio vates; & sub Jove reges,
Magnatésque locant: istis dat Juppiter aurum
Atque magistratus; dat Maiæ filius illis
Ingenium, linguam, citharas, & carminis artem.
Hæc tua sors; quid quæris opes? Deus omnia in omnes
Dividit, ut melius nobis videt esse futurum.
Sorte tuâ contentus abi, sine cætera nobis.
Can. *Sunt tibi divitiæ, mihi carmina; quid petis ergò*
Carmen, & invadis partes, Sylvane, alienas?
Sylv. *Non tibi surripio carmen, nec Apollinis arma,*
Sed dare dulcisonis aures concentibus opto.
Can. *Si gaudere meis igitur concentibus optas,*
Nos gaudere tuis opibus, Sylvane, decorum est.
Sylv. *Ille meis opibus gaudet, qui diligit: odit*
Invidus, atque animo bona fert aliena molesto.
Can. *Sic quoque tu nostris absens gaudere camœnis*
Sat potes: hæc artis sat sint tibi gaudia nostræ:
Carmina sunt auris convivia, caseus oris.

Si

Si cupis auditu, fac nos gaudere palato.
Hoc amor, hoc pietas, hoc vult Deus; omnia non dat
Omnibus, ut nemo sibi sit satis, indigeátque
Alter ope alterius; quæ res conjungit in unum
Omne genus, Gallos, Mauros, Italos & Iberos.

Pœnitet ingenii] Prosequitur *Candidus* querelas suas. *Pœnitet ingenii*] .i. habere ingenium ad carmen aptum. *Si quid mihi*] scilicet est ingenii. *Nulla secundant*] id est, prospera sunt; ut ventus & flatus secundus, id est, sequens, & à tergo veniens navigantibus. *Quot sunt*] id est, apparent. Nam plura sunt. *Gratis*] id est, sine mercede. *Sed ætas*] scilicet juvenilis. *Indiga*] .i. indigens paucorum: non enim subjecta est morbis, nec tanto eget munimento contra frigora. *Quod*] scilicet senium. *Nunc subit*] id est, surrepit, non animadvertentibus nobis. *Omnium egenos Reddit*] Unde Juven. *Lucri spem*] id est, spem lucrandi. *Mox erit utendum partis*] id est, acquisitis in juventa. *Nunc quærere*] pro quærendi, id est, acquirendi. *Tempus*] subaudi *est*. *En! formica*] Solomon Prov. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam; quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.* Et 30. *Formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum suum.* Horat. primo Sermonum; *Sicut Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris; Ora trahit, quodcunque potest, atq; addit acervo: Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri. In brumam*] .i. ad brevissimum diem, ut est in solstitio hyberno. Ordo est. *Condit*] .i. abscondit *Æstate*] .i. per æstatem, *cavis latebris farra nova. Néve*] pro & ne. *Renascantur*] .i. germinent. *Secat ore*] .i. germen auferendo, dirumpit. *Fruges sepultas*] id est, absconditas in terris. *Genethliacos*] id est, de genesi & nativitate judicantes, qui inspecto nativitatis horoscopo, futuram vitam prædicant. *Hi*] scilicet genethliaci, & mathematici, *locant sub Mercurio*] id est, horâ nascendi, quâ Mercurius dominatur. *Vates*] .i. prophetas, & poëtas, & omnes prudentes, cautos ac ingeniosos. *Et sub Jove reges Magnatésq;*] Unde secundum Homerum in

Iliad.

Indiga.
Bruma.
Condere.

Iliad. *Honor autem à Jove est. Maiæ filius*] .i. Mercurius. *Dat illis*] scilicet vatibus sub se natis ingenium, & ità vult eos contentos esse debere suâ sorte; dicens, *Sorte tuâ contentus abi. Sine*] id est, derelinque. *Cætera*] id est, divitias & opes. *Nobis*] id est, qui ingenium & carminis artem non habemus. *Quid petas ergò Carmen ?*] subtilis objectio. *Non tibi surripio carmen*] Callida quoque responsio: *Nec Apollinis arma*] citharam scilicet, cujus est inventor, ac cætera instrumenta musica, quia *In medio residens complectitur omnia Phœbus*: est enim princeps musicorum. Horat. *Lyræ solers & cantor Apollo.* Unde secundum Plinium, carmen Heroïcum oraculis Apollinis debemus. Et ideo Augustus illi ædem consecravit, ad quam carmina Phœbo digna ferantur; de qua Persius, *Ad sacra vatum carmen affero nostrum*: & Juven. *Musarum & Apollinis æde relictâ*, &c. *Si gaudere*] Rursus acris objectio, & subtilior purgatio, sed subtilissima rursum rejectio. *Carmina sunt auris convivia, caseus oris*] Pulchrum & proverbiale est. *Quæ res conjungit in unum*] Id verè dicit. Nam propter egestatem, & mutua auxilia, sunt inter varias nationes commercia. *Iberos*] id est, Hispanos.

Sydera jungamus; facito mihi Juppiter adsit.
Et tibi Mercurius noster dabit omnia, faxo,
Pileolum, virgam, citharas, nodum Herculis, alas.
Sylv. *Vana super vacuis inculcas plurima verbis.*
Can. *Vana inquis, quæ damna tuis inferre videntur*
Divitiis: si vis nostras audire camœnas,
Erue sopitam de sollicitudine mentem:
Vult hilares animos tranquilláque pectora carmen.
Torpeo ut esuriem patiens & frigora milvus:
Jamdudum squarrosa cutis, sitis occupat ora.
Nec pecus in stabulis, nec in agro farra, nec aurum
In loculis; & vis positis me vivere curis?
Non facit ad nostros talis medicina dolores.
Fac alacrem, tege, pasce, gravi succurre senectæ;
Invenies promptum versu, & cantare paratum.
Plena domus curas abigit, cellaria plena,
Plena penus, pleni que cadi, plenaq; lagenæ,

Hor-

Horrea plena, greges læti, gravis ære crumena.
Tunc juvat hibernos noctu vigilare Decembres
Ante focum, & cineri ludos inarare bacillo,
Torrere, & tepidis tostas operire favillis
Castaneas, plenóque sitim restinguere vitro,
Fabellásque inter nentes ridere puellas.
Tityrus (ut fama est) sub Mecœnate vetusto
Rura, boves, & agros, & Martia bella canebat
Altiùs, & magno pulsabat sydera cantu:
Eloquium fortuna dabat. Nos debile vulgus,
Pannosos, macie affectos, farragine pastos,
Aoniæ fugiunt Musæ, contemnit Apollo.

Sydera jungamus] id est, Jovem cum Mercurio; id e[st] communica mihi dona Jovis, & communicabo tecum d[o]na Mercurii. *Faxo*] id est, faciam, ut *Mercurius noster*] [id] est, poëtarum pater, & ingenii largitor, *det tibi pileolum*, id est, galerum, qui Mercurio assignatur, quod semper s[e] radiis solaribus quasi galero tectus sit. *Virgam*] id est, ca[du]ceum. Unde Maro Æneid. 4. *Tum virgam capit, h[ac] animas ille evocat Orco Pallentes, alias sub tristia Ta[r]tara mittit: Dat somnos adimitque, & lumina mor[te] resignat. Illâ fretus agit ventos, & turbida tranat N[u]bila.* Id autem ex ultimo Iliad. sumptum videtur, qui loc[us] sic versus est: *Tum virgam capit, hac oculos Deus exc[i]tat ipse, Hac dulces suadet somnos, & lumina claudi[t].* Macr. l. 1. Sat. dicit *caduceum* duobus draconibus orna[tum] fuisse, mare & fœminâ in nodum obligatis invicem pa[rte] mediâ voluminis sui: unde Mart. l. 7. *Cyllenes cælique d[e]cus, facunde minister, Aurea cui torto virga dracone v[i]ret.* *Citharas*] quia tetrachordum invenit, id est, lyra[m] quatuor chordarum; cùm Apollo septem chordarum inv[e]nisset. Unde Hor. l. 1. Car. *Curvæq; lyræ parentem. Nodu[m] Herculis*] id est, inextricabilem, qualem Hercules inve[nit], qui nec principium, nec exitum habere videbatur; q[ui] tamen dissolveret, dives erat. Hunc in caduceo jam ex dra[]conibus consertum diximus. Alii *Herculanum nodu[m]* dicunt, non ab Hercule inventum, sed à Mercurio: ver[um] ab Hercule dissolutum, non quidem arte, sed vi; quod [] Alexandru[m]

Marginal notes: *Faxo.* *Pileolus.* *Cithara.* *Nodus Herculis.*

Alexandrum magnum fecisse dicunt. Uterque tamen, & Mercurius mercium ac mercatorum deus,& Hercules, divitias quibus favent conferre dicuntur. Unde Horat. *Dives amico Hercule*, Et Persius: *O si Sub rastro crepet argenti mihi seria dextro Hercule.* Antiquitas enim (ut scribit Diodorus) fabulata est Herculem dixisse, postquam ad deos translatus erat,qui sibi decimam bonorum dicarent,vitam felicem ducturos: quod Lucullus ditissimus & alii Romanorum plurimi fecerunt, usque adeò ut ex decimis illi templum egregium trans Tyberim ædificârint. Per nodum ergò intelligam difficultatem acquirendarum divitiarum quas uterque confert: Mercurius quidem, vafrâ mente & ingenio cauto; Hercules vi quâ aurea mala abstulit. *Alas*] quibus à diis ornatus mittitur, ut Æn. 4. *Hic primùm paribus nitens Cyllenius alis Constitit*, &c. *Vult hilares animos*] Unde Ovid. *Carmina proveniunt animo deducta sereno. Squarrosa cutis*] Squarrosi dicuntur quorum cutis exurgit ob assiduam illuviem. Lucil. *Verorum ac rapidum squarrosa incondita nostra. Promptum versu*] id est, ad versum. Videri potest dativus antiquus. *Plena domus*] scilicet divitiarum. *Curas abigit*] quod tamen multis contrà evenit: Nam ut dicit Juven. *Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit. Horrea plena*] Legam meliùs, hordea plena. *Greges læti*] id est, pingues, qui lætitiam afferunt dominis; aut bene curati, & ità revera læti. *Gravis ære crumena*] id est, marsupium,ut quidam dicunt. *Ære*] pecuniâ, quia ærea primùm fuit. Unde *ærarium*,quem fiscum nunc appellant. *Ludos inarare*] id securi faciunt rustici, divinare facientes quem sulcum tetigerint. *Bacillo*] parvo baculo, & dicitur in Nominativo bacillum. *Tityrus* id est, Virgilius. *Farragine*] pulmentario ex farre facto. *Aonia*] quæ in Phocidis montibus, quos Aones olim habitarerunt, frequentes sunt.

Lucullus. *Squarrosus.* *Crumena.* *Ærarium.* *Bacillum.* *Farrago.* *Aonia.*

Sylv. *Si sperata mihi dederit fortuna quod opto,*
Candide, præsenti te sollicitudine solvam.
Can. *O utinam, Sylvane, foret tibi tanta voluntas,*
Quanta est hac etiam tibi tempestate facultas!

Non

Non ego divitias Cosmi, non Serica posco
Pallia, non Tyrias chlamydas, non prandia regum,
Non patinam Æsopi fameo, clypeumve Minervæ:
Nil opus est regis laribus, cui ferrea nomen
Tradidit, aut, si mens non fallitur, ænea barba.
Hæc me jampridem memini didicisse sub Umbro.
Postulo vestitum, peto victum sub lare parvo,
Certior istud opis toti non defore vitæ;
Sint mihi Pythagoræ mensæ, Codrique supellex.
Sæpe alios, qui spem dederint, invenimus ore
Magnificos, sed re modicos: tibi fidimus uni,
Tu mihi si fueris mendax, præciditur omnis
Spes, ut solstitio fiam Philomela reverso
Mutus & elinguis: suspendere postibus arma
Tempus erit, clausoque abigi spectacula circo.

Si sperata, &c.] Graphicè ostendit quod Ovidius dicit, quia *Pollicitis dives quilibet esse potest. Non ego divitias Cosmi*] Alii Cosmæ legunt, illius Florentini ditissimi. Sed & Cosmi multi fuerunt divites; congruúmque est divitibus nomen. Nam κόσμος dicitur ornamentum & mundus: κοσμέω, idem est quod orno. Unde & Latini mundum pro ornamento accipiunt, dicentes *mundum muliebrem*, quæcunque ad mulieris ornatum faciunt. *Non* Seres. *Serica posco Pallia*] *Seres* populi sunt circa Indiam, apud quos sunt arbores lanigeræ sine vermibus, quarum frondium canitiem depectunt aquâ perfusâ, ex quo vellere Serica. vestimenta conficiuntur, quæ Serica apellantur, ut autor est Plinius. Unde & Maro. *Velleráque ut foliis depectunt tenuia Seres.* Errat autem Servius qui Serica à bombycibus confici vult, cùm bombyces non apud Seras, sed in Arabia, & insula Coo peculiariter proveniant. Qui quidem Bombyces. bombyces vermiculi sunt, telásque aranearum modo teBombycina. xunt ad vestem luxúmque fœminarum; quæ bombycina appellantur. Juv. *Quarum delicias pannus bombycinus* Dibapha. *urit. Non Tyrias chlamydas*] .i. vestes ex purpura dibapha, id est, bis tincta, ut apud Tyrū fiebat, & idcirco in magno erant pretio. *Non prandia regum*] .i. prædivitum. Persius *In luxum, & prandia regum. Non patinam Æsopi*] id est, qualem

qualem procuravit Æsopus; non fabulator ille Phrygius, sed Romanus histrio, qui filiis ex quæstu histrionico ducenties sestertiûm reliquit, quas opes filii absumpserunt. Unde Horat. 2. Sermonum: *Filius Æsopi, detractum ex Æsopi patinæ Metellæ, Scilicet ut decies solidûm exorberet, aceto Diluit insignem baccam* .i. margaritam seu unionem pretio decies sestertiûm, aceto liquefecit & absorpsit. Et ita filius hic notaretur, quia etiam Æsopus dici potuit. Literæ enim omnes diffamant patinam Æsopi. Unde & Beroaldus: *Jam patina Æsopi cedat, jam luxus Apiti, Et Ptolomæorum prodiga luxuries.* *Clypeúmque Minervæ*] .i. quanti æstimata est ægis in pectore Minervæ, quæ prudentiam denotat, quâ pectora sapientium muniuntur. *Nil opus est regis laribus*] .i. domibus aut ædibus. *Cui ferrea*, &c.] Quidam Pyrrham intelligerent, qui (ut Servius tradit) cùm à patre vocaretur Neoptolemus, postea dictus est Pyrrhus, à colore pilorum, qui subrufus erat. Ego autem intelligo de Nerone, aut majoribus ejus, qui æneam dicti sunt habere barbam, atq; Ænobarbi vocari. De qua re sic dicit Siponrinus: *Ænobarbus, hoc est, rutilam & quasi æneam barbam habens, fuit cognomen Domitiorum, ex qua familia Nero fuit. Autorem autem originis pariterque cognominis habuerunt L. Domitium, cui rure quondam revertenti juvenes gemini augustiori formâ apparuerunt, jusseruntque nuntiari Senatui, ac populo Romano victoriam, de qua adhuc incertum erat: atque in fidem majestatis adeò permulserunt malas, ut è nigro rutilum ærique assimilem capillum redderent; quod insigne mansit & in posteris ejus, ac magna pars rutilâ barbâ fuerunt. Unde Cn. Domitium Neronis atavum, (qui in Tribunatu suo pontificibus offensior, quòd alium quàm se in patris sui locum cooptassent, jus sacerdotum surrogandorum à collegiis ad populum transtulerat, ac in consulatu Allobrogibus Arvernisque superatis, elephanto vectus fuerat, turbâ militum quasi inter solennia sacrificii prosequente) Lucius Crassus orator dixit non esse mirandum, quòd æneam barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum esset.* Hæc ille. Quia ergò Neronem constat palatium sumptu-

Pyrrhus.

Ænobarbus.

sumptuosissimum extruxisse fuisséque de Ænobarborum familia, de illo intelligendum putem. Unde dicit Suetonius in ejus vita, quòd non in alia re damnosior, quàm ædificando fuit. Nam domum à palatio Exquilias usque fecit, quam primò transitoriam, mox incendio absumptam, restitutámque, auream nominavit. De cujus spatio atque cultu sufficeret hoc retulisse: Vestibulum ejus fuit in quo Colossus ducentorum viginti pedum staret ipsius effigiei tanta laxitas, ut porticus triplices milliarias haberet; item stagnum maris instar, circumseptum ædificiis ad urbium speciem, & reliqua quæ prosequitur Tranquillus ibidem. Dubitat autem an ferrea barba illi nomen dederit, vel quòd ferreus, id est, durissimus esset, vel quòd os ferreum dictus est habuisse Domitius; vel quòd rustico congruit de nominis causa dubitare, sicut ille, *In medio duo signa, Conon, & Quis fuit alter? Descripsit radio totum qui gentibus orbem. Hæc me jampridem memini didicisse*] Valla diceret non esse dicendum, *jampridem didicisse*, quia persistentem actionem, & præsens tempus efflagitant *Jampridem*, *jamdudum*, *jam olim*, aut *olim jam*. Verùm, licet duriùs, posse dici *Jampridem memini*: At Agetius negabit rectè dictum, *Memini didicisse*. Vult enim *memini* cum præsenti construendum: sed Valla contrà sentit, in Raudem. Unde & Persius, *Nec in bicipiti somniâsse Parnasso memini. Sub Umbro*] de quo priùs dictum est. Id autem addit, ne contra decorum peritior haberetur pastor, aut ut præceptori suo non ingratus sit, quem nescio an Sipontinum dicam, à quo plurima sumpsisse videtur. *Sint mihi Pythagoræ mensæ*] qui carnibus abstinuit, & ventri indulsit non omne legumen, quia etiam fabis abstinuit; sed herbis vescebatur crescentibus in hortis: unde *epulum possit centum dare Pythagoreis. Codrique supellex*] pauperis Poetæ ac Philosophi, de quo Juven. Sat. 3. *Lectus erat Codro procula minor, urceoli sex, Ornamentum abaci necnon & parvulus infrà Cantharus, & recubans sub eodem marmore Chiron: Jámque vetus Græcos servabat cista libellos, Et divina opici rodebant carmina mures.*

Pythagoras.

Codrus.

mures. Nil habuit Codri: Quis enim negat? & tamen illud Perdidit infelix totum nil. Hæc ille. *Ore*] id est, pollicitationibus, *Magnificos: Sed re*] id est exhibitione pollicitorum, *modicos. Tibi fidimus*] id est, confidimus. *Ego fiam Philomela reverso solstitio*] id est, ut Philomela in solstitio, *quia mutus, & elinguis*] id est, nihil canam, sicut nec philomela, quæ in vere præcipuè canit. *Suspendere postibus arma Tempus erit. Arma*] id est fistulam & plectra, & cætera instrumenta musica: alludit tamen ad arma pugilum, qui ad postem Herculis figebant arma sua, quando essent emeriti, aut ampliùs exercere nollent; sicut & cæterorum officiorum diis sua, quicunque ampliùs uti nollent, suspendebant arma. *Et Tempus erat abigi spectacula*] id est, spectatores *Circo*] id est, theatro clauso. *Arma.* *Circus.*

Sylv. *Candide, vidisti Romam, sanctiq; senatûs*
Pontifices, ubi tot vates, ubi copia rerum
Tantarum? facile est illis ditescere campis.
Can. *Deciperis, me velle putans ditescere: vesci*
Et lupus omne animal crudis existimat escis.
Tuque putas alios, quo tu pede, claudere passum.
Non ego ditari cupio, sed vivere parvo:
Fac habeam tenuem sine sollicitudine victum;
Hos contentus eam. Romana palatia vidi.
Sed quid Roma, putas, mihi proderit, ô Sylvane?
Occidit Augustus, nunquam rediturus ab Orco.
Si quid Roma dabit, nugas dabit, accipit aurum,
Verba dat: Heu! Roma nunc sola pecunia regnat,
Exilium virtus patitur: sperare jubemur
Undique, & in toto vates spe pascitur orbe.
Sylv. *Dic pugnas, dic gesta virûm, dic prælia regum;*
Vertere ad hos qui sceptra tenent, qui regna gubernant:
Invenies qui te, de sordibus eruat istis.
Can. *Inveniam qui me derideat, & subsannent.*
Tempestate istâ reverentia tanta poëtis,
Quanta lupanari: Quid me, Sylvane, lacessis?
Sylv. *Non decet obscœnis vatem prorumpere verbis.*

Can. *Non possum non vera loqui: si vera taceri*
Fortè velis, levibus me parce lacessere dictis.
Sylv. *Utile consilium præstare, lacessere non est.*

Candide, vidisti Romam?] Disertè describit mores avarorum, qui nè juvent, aliò mittunt opem implorantes. *Sanctique senatûs pontifices*] id est, Cardinales, sicut canitur clarè, *senatus apostolorum*, quem Cardinales repræsentare dicuntur. *Facile est illis ditescere campis*] Ubi scilicet tot divites sunt. *Deciperis, me velle putans ditescere*] Non enim quæro ditescere, sed victum, & vestitum, quibus contentus quis sit. *Vesci*] Ordo est, *Et lupus existimat*

Crudus. id est, censet & judicat omne animal *vesci crudis*] id est, incoctis *escis*] scilicet carnibus, quibus ipse vescitur. *Túq;*] id est, & tu putas alios *claudere passum*] id est, ingredi, eo pede, *quo tu*] id est, moveri eâ affectione quâ tu (per pedes enim sæpe intelliguntur affectiones) hoc est, quia tu cupis ditescere, censes omnes id cupere. *Tenuem sine solicitudine victum*] Non ergò affluentiam petit, sed securitatem, quam tamen Salvator sine solicitudine à se sperandum docet, vetans, *nè solliciti simus quid bibamus & comedamus. O*

Augustus. *Sylvane*] Spondaïcus versus non ineptus, quia & languorem animi loquentis, & pondus rerum habet. *Augustus*]

Nugæ. id est, beneficus in poëtas, *Virgilium, Horatium, Tuccam, Varum,* cæterósque principes. *Nugas*] pollicitationes inanes. *Sola pecunia regnat*] Horat. *Et genus, & formam regina pecunia donat.* Ovid. *Dat census honores, Census amicitias: pauper ubique jacet.* Juven. *Quantum quisque sua nummorum servat in arca, Tantum habet & fidei.* Et rursus Horatius; *Hos solos aiunt sapere & bene vivere, quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.* Et iterum Juv. de Romanis loquens; *Quandoquidem inter nos sanctissima divitiarum Majestas, etsi funesta pecunia templo Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras, Ut colitur pax atque fides,* &c. *Exilium virtus patitur*] Idem Juven. *Aude aliquid brevibus Gyaris & carcere dignum, Si vis esse aliquid: probitas laudatur, & alget. Criminibus debetur honos,* &c. *Vates spe pascimur omnes*] quia nihil recipimus. *Dic pugnas, dic gesta virûm*]

alias

illud subterfugium avari. *Vertere*] imperativè à *vertor*, id est, sis conversus, seu verte te *ad hos*] id est, ad eos, *qui tenent sceptra*] id est, ad reges. *Et subsannet*] iterum spondaicus versus consimili ratione compositus. *Quanta lupanari*] id est, prostibulo, aut prostitutis. *Lupas* vocabant olim prostitutas; unde & prostibula, lupanaria Hinc fictum volunt Romulum à lupa nutritum. *Non decet*] per alium se castigat. *Levibus dictis*] non parvis, aut modicis, sed vanis, contumeliosis, sicut mulieres leves, quibus prostituta est pudicitia; dicuntur & mores leves, qui inconstantes. *Me parce lacessere. Parce*] id est, abstine, ut Æneïdos primo, *Parce metu Citherea*. Lupanar. Lupa.

Can. *Consilii locuples ego, sed pauperrimus auri.*
Quî pugnas, quî gesta virum, quî prælia regum
Dicet inops vates, cui nec quo fistula possit
Aptiùs incidi, fierique foramina, culter?
Aspice, ut excussis laxata manubria clavis,
Ut dentata acies, veterique simillima serræ.
Hoc leve: sed mensæ grave & intolerabile damnum.
Utile consilium firmat, sed inutile mentem
Frangit, & extenuat vires, animùmque retundit.
Magnates dare parva pudet, dare magna recusant.
Adde quòd & nostri curant ità carmina reges,
Ut frondes Aquilo, mare Libs, vineta pruina.
Ipsi ad delicias reges, & ad otia versi,
Quod celebrant, laudari optant: hinc carmina manans
Perdita de studio Veneris, de scurrilitate,
De ganea, de segnitie, de infamibus actis:
Quæ castum, capitale nefas, celebrare poëtam.

Consilii locuples ego, sed pauperrimus auri] Hor. etiam cum genitivo construxit, dicens, *Horum ergò optârim pauperrimus esse bonorum. Quî*] id est, quomodo, aut quare dicet inops vates pugnas, &c. *Cui nec*] supple *est culter, quo fistula possit Aptiùs incidi, & quo foramina possint fieri. Aspice ut manubria*] scilicet, cultrorum, id est capuli quibus capiuntur, & tenentur in manibus, *laxata*, supple *sint*] laxa & dissoluta. *Clavis*] id est, claviculis quibus compinguntur. *Excussis*] hoc dicens ostendit Manubrium.

 cultrum

cultrum suum. *Et aspice ut*] id est, qualiter, *Acies*] s-
licet cultri, id est, acuta ejus pars, *dentata*] supple *sit*; id e-
in modum serræ, in dentes effracta. Unde addit, *veteri*
Serræ inventio. *simillima serra*] quam Dædalum invenisse quidam volu-
ad similitudinem maxillæ serpentinæ. *Hoc damnum*] sc.
instrumentis, & vestitu. *Est leve*] id est, tolerabile. *S*
mensæ] id est, victûs, est grave & intolerabile. *Magnati*
dare parva pudet] quia, ut dicit Horatius, *Magnos magn*
decent. Sed hoc vaframento scimus nonnullos usos, dicen-
tes petentibus magna, Indignos esse, qui magna recipiant;
& exiguum quiddam orantibus, Se non decere tam exigu
munera conferre. *Ut frondes Aquilo*] qui eas nihili facit;
Pruina. *ut Libs*] ventus Libycus, *Curat mare*] in quod sæpe sæ-
Vineta. vit; *Et ut pruina*] id est, ros congelatus, aut gelu matuti-
num, *Curant vineta*] id est, vites; quod etiam nihil est,
quia etiam congelantur. *Ipsi ad delicias*] Ordo est, *Ipsi re-
ges*] id est, præpotentes, *Versi ad delicias*] id est, delecta-
tiones & illecebras carnis, *Et ad otia*] id est, desidiam, *Op-
tant laudari quod celebrant*] id est, oblectamenta sua. *D*
studio Veneris, id est, amoribus impudicis. *De scurrilitate*]
Ganea. id est, inhonestâ dicacitate. *De ganea*] id est, cauponâ & gu-
lositate. *De segnitie*] id est, desidiâ: dicuntur enim segnes
seorsum ab igne, qui activissimus est, tepidi & ignavi. *De
infamibus actu*] id est, privatis, cùm gesta ferè sint publi-
ca. Meliùs autem (autore Vallâ) *acta*, quàm *actus*, in hac
significatione dicimus. *Qua castum, capitale nefas, cele-
brare poëtam*] Idem sanctè & Catholicè sentit in opuscu-
lo contra impudicè scribentes, unde explodenda est Ca-
tulliana sententia: *Nam castum esse decet pium poëtam Ip-
sum: versiculos nihil necesse est: Qui tum deniq; habent
salem & leporem, Si sunt molliculi ac parùm pudici.* Cui
tamen multi gentilium subscripserunt. Unde ad Voconi-
am poetam Adrianus Imp. *Lascivus versu, mente pudi-
cus eras.* Et Ovid. de se, *Crede mihi, mores distant à Car-
mine nostro: Vita verecunda est, Musa jocosa mihi.* Et
Mart. *Lascivia est nobis pagina, vita proba.*

At qui dura manu gesserunt bella potenti,
Fortiter utentes ferro, non molliter auro,

Dilexêre graves Musas. Heroica facta
Qui faciunt reges, heroïca carmina laudant.
Ut cessêre viri fortes, & mascula virtus,
Dicendum altiloqui nihil invenêre poëtæ.
Occidit ingenium vatum, ruit alta poësis.
At si fortè aliquis regum gerat aspera bella,
Et decus armorum studiis belloque paravit,
Nil genus externum, venturáque secula curat,
Laude sua gentis satur, & præsentibus annis.
Barbarus est, neque carmen amat, vel avarus in auro
Mergitur, atque Midæ curis flagrantibus ardet.
Est & apud reges rudis, invida, rustica turba,
Mimus, adulator, leno, assentator, adulter,
Histrio, scurra, quibus virtus odiosa: poëtas
Mille modis abigunt, ut quando cadavera corvi
Invenêre, fugant alias volucrésque feràsque.

At qui dura, &c. *At* particula adversativa, locum habet ubi contraria nectimus jam dictis, ut dicto de Ænea in fine tertii, *Factóque hic fine quievit*, subdit de Didone in principio quarti, *At regina gravi jamdudum saucia curâ.* Pulchrè ornat carmen epithetis, quæ sic construuntur: *At qui gesserunt potenti manu dura bella Fortiter*, &c. *Dilexêre graves Musas*; *reges, qui faciunt heroïca facta, laudant heroïca carmina. Ut*] id est, postquam. *Viri fortes cessêre*] id est, è medio sublati sunt; quia fortes cedere nesciunt. *Et mascula*] .i. virilis. *At si fortè*] bene occurrit argumento, quod jam cuivis in promptu est. Nam si heroïca gerentes, heroïcis gaudent carminibus, quæras cur ad illos non abeat, illósque canat Candidus: ad quod respondet, raros quidem esse qui heroïcè vivant, & siqui sint, eos non habere curam de æterno nomine. *Midæ curis*] id est, avaritiâ, quâ ductus petiit à diis ut quicquid contingeret, aurum fieret; quo impetrato, inediâ absumptus est. Nam & cibus, & potus in aurum versus est. *Est & apud reges*, &c.] Alia causa cur apud reges non sit bonis poëtis locus, quia illic sunt literarum & probitatis hostes, utpote rudis & rustica turba; cùm poëtæ sint pauci, urbani, & eruditi. *Mimus*] id est, gestu corporis morum imitator; cùm

Masculus

Mimus

cùm poëta gravis rem more philosophorum severè narret. *Adulator*] cùm poëta sit severus. *Leno*] cùm vero poëta sit turpitudinis omnis hostis & expulsor. *Assentator*] cùm poëta sit virtutis laudator. *Adulter*] cùm nihil musis sit magis contrarium, quàm adulteriū. Nam quæcunque poëtis aptantur casta sunt, ut *Pierides*, *Minerva*, *Daphne*, *fontes*. *Histrio*] cùm poëtæ suæ dignitati consulant. *Quibus*] scilicet omnibus virtus est odiosa. *Poëtas mille modis abigunt*] quasi à præda inventa, ut quando cadavera corvi invenêre. Aptior esset similitudo: sic honesti à rebus honestis abigantur per inhonestos, ut apes à floribus per araneas.

Sunt etiam vates quidam sine lege petulci,
Qui sine lege aliti, sine præceptoribus, audent
Quicquid amant reges, (& amant infamia solùm)
Scribere: nam vates etiam dementia vexat.
Hi se nescio quâ mentis levitate poëtas
Esse volunt, postquam trivialibus ora cicutis
Applicuêre, sibi applaudunt, sua carmina jactant,
Insulsi, illepidi, indociles, improvidi, inepti.
Qui his volet vacuas præbere ambagibus aures,
Id vitium commune putat, doctisque resistit
Vatibus, à vero indoctus discernere falsum.
Sylv. *Candide, per superos, per Olympica numina juro,*
Me tibi (si venti veniant ad vela secundi)
Laturum auxilium. Meliora in tempora vive;
Nec paulisper adhuc mecum sperare recusa.
Can. *Si mihi sic optas, tibi sit, Sylvane quod optas.*
Sylv. *Opto equidem, dictúmque fides non sera sequetur.*
Can. *Vade malis avibus, nunquam rediturus, avare,*
Et facias subitò quicquid tractaveris, aurum,
More Midæ, quando virtus tibi vilior auro.

Sunt etiam vates] Docet tertiam causam, cur poëtis non sit apud reges locus; quæ est, quia multi versiculorum ineptorum factores, & turpis vitæ homunciones, sacrum poëtarum nomen indignissimè sibi usurpant, quod ægerrimè patitur Hor. dicens in arte, *Descriptas servare vices operúmque colores, Cur ego, si nequeo ignoróque, poëta salutor?*

...tor? *Petulci*] id est, petulanter audentes quæ non ...sunt. *Nam vates etiam dementia vexat*] Non quidem ...ves, sed leves & futiles. *Trivialibus ora cicutis*] Ci...ta est herba fistulosa, quâ pastores canere solebant: unde ...ro. *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistu...* Idem: *Non tute in triviis indocte solebas Stridenti ...iserum stipulâ disperdere carmen?* unde *Trivialia* di...ntur *exodia*. id est, rustica carmina quæ in compitis & ...viis ab indocta rusticorum pube in compitalibus & am...rvalibus cantari solebant. *Si applaudant*] sibi placen...s. *Sua carmina jactant*] existentes *Insulsi*] id est, sine ...libus sermonis. *Illepidi*] id est, sine lepore ac venustate ...rmonis. *Indociles*] quia discere nolunt, & ità incorrigi...iles. *Improvidi*] quia non videntes se ad interitum ten...ere, & alios ducere. *Inepti*] id est, amusi, & ab omni ap...titudine tum verborum, tum factorum abhorrentes. *Am...bagibus*] id est, verborum inculcationibus, cùm artem ve...ram non habeant. *Id vitium commune putat*] & ità rejicit ...onos propter malos. *A vero indoctus*] .i. nescius *discer...re falsum Candide, per superos*] Videns Sylvanus Candi...dum virtutis amatorem verúmq; poëtam, pollicetur ope...ram cum juramento; nihil tamen confert in eum. *Per O...lympica*] .i. per cœlestia. *Si venti*] Proverbiale, .i. si res ...rosperè mihi succedant, & eveniant mihi quæ opto. *Me...liora in tempora vive*] Virg. Æneid. 1. *Durate, & vos...met rebus servate secundis.* *Paulisper*] per paululum ...temporis. *Fides non sera*] id est, non tardè faciens quod ...dixi. Nam *fides* videtur, autore Cicerone, dicta, eò quòd ...fiat dictum, sive quod dictum & conventum est. Candidus autem non contentus pollicitationi[b]us, imprecatur in ab...euntem omnia mala, dicens, *Vade malis avibus*] .i. malo ...auspicio; quasi dicat, in rem malam. *Nunquam rediturus, avare*] Hoc autem videtur dicere in absentem quasi ob...murmurando, postquam se nihil recepturum speravit. *Et facias subitò quicquid tractaveris aurum, More Midæ*] de quo jam diximus. *Quando*] .i. quandoquidem, *virtus tibi vilior auro*] scil. *est*, cùm tamen Horatius in Epistolis contrà dicat, *Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.*

Olympica. Fides. Malis avibus. Quando.

ECLOGA.

De civium & rusticorum discrepatione,
inscripta CORNIX.

JOANN. MURMELII argumentum.

Cornix enarrat discrimina ruris & urbis,
Et pergit varios stultorum carpere mores.

Cornix & Fulica.

NIngit hyems, mugit Boreas, à culmine pendet
Stiria, depositis bobus requiescit arator,
Dormit humus, clauso pastor tunicatus ovili
Cessat iners, sedet ante focum fumosa Neæra,
Atque polenta coquit. Prius intolerabilis æstas
Nunc laudatur, hyems æstu laudata molesto
Displicet, optatum damnant præsentia frigus.
Ful. *Omne bonum præsens minus est, sperata videntur*
Magna, velut majus reddit distantia lumen.
Cor. *Delicias habet omne suas & gaudia tempus.*
Aspice ut impexi, tritâque in veste ligati,
Cæde suum pueri exultent: Inflatur in utrem
Immissis vesica fabis, sonat, & micat, acta
Nunc pede, nunc cubito, stricto nunc obvia pugno:
Si cadit, attollunt: cursu labor atque recursu
Brumam abigit; glaciale gelu pila rustica vincit.
Nos tamen hic meliùs tepido sub stramine foci
Transigimus tempus, dum lac coit igne recoctum.
Ful. *Pauperiem declarat hyems: improvida certè*
Turba sumus juvenes, securi æstate vagamur
Immemores hyemis; nostrum æs, tibicinis omne est.
Ut redit è Scythia Boreas, nidósque volucrum
Frondibus ostendit nudata cadentibus arbor,
Frigemus nudi scapulas, dorsum, ilia, plantas.
Stultitiam declarat hyems, sapientiùs urbes
Congeriem nummûm accumulant, & ad ilia vulpes,
Melotásque trahunt, maculosáque tergora lyncis.

Ningit hyems] Contentio est inter *Cornicem* pastorē, partes rusticorum agit; & *Fulicam*, qui urbanorum

præstantia fortunæ utrorumque; Occasione cujus multa quasi satyricè dicuntur in mores potiùs civium, quàm rusticorum. Videntur autem tam *Cornix* quàm *Fulica* pastorum nomina. Uterque enim se rusticum profitetur & masculino genere nominat. *Hyems*] id est, tempestas pluviosa, & nivosa. *Boreas*] ventus frigidus à septentrionali plaga, quæ frigida est, flans. *Mugit*] mugitum imitatur flatu alto. *Stiria*] id est, glacie concreta. *A culmine*] à tecto. *Dormit humus*] sopitur nive, & non exercetur. *Pastor tunicatus*] quia otiosus: unde dictum est à poëta, *Nudus ara, sere nudus: hyems ignava colonis.* *Neæra*] conjux rustica. *Fumosa*] quia ferè ligna viridia aut malè sicca comburunt. *Atque polenta coquit*] Ovid. *Quod texerat antè polentum.* Reperitur tamen & fœmineum, cùm hoc solùm inter Latina primæ declinationis reperiatur neutrum. *Omne bonum præsens minus est*] id est, minoris æstimatur, quia nemo contentus suâ sorte; unde Horat. In principio Ser. *Qui fit Mecænas, ut nemo, quam sibi sortem, Seu ratio dederit, seu sors objecerit, illâ Contentus vivat, laudet diversa sequentes?* Veruntamen id contrà usu venit, ubi minimè opus; quia bona terrena, eò quòd præsentia sunt, plus nos delectant, quàm cœlestia quæ futura sperantur. *Aspice ut impexi*] Docet exemplis, non rerum, sed animorum esse discrimen. Nam pueri nudi etiam in hyeme oblectantur variis, ut *Cade suum*] id est, porcorum, ut vesicam habeant, cujus agitatione brumale frigus superent: & rustici pilam magnam vento inflatam manibus pedibúsq; agitantes, glaciale gelu non curant. *Pauperiem declarat hyems*] id est, paupertatem. Est tamen interdum damnum, ut si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Nos *juvenes sumus turba improvida*] quia securi æstate vagamur. *Nostrum æs*] id est, pecunia nostra. *Est tibicinis*] scilicet canentis ad choream instituendam. *Congeriem nummûm*] id est, nummorum, per Syncopen, *& ad ilia*] scilicet fovenda, & cooperienda, *trahunt*] id est, contrahunt. *Vulpes*] id est, pelles vulpinas, *& μηλωτάς*] id est, pelles ovinas. Græcum est, cætera nota sunt.

Hyems. *Boreas.* *Mugire.* *Stiria.* *Neæra.* *Polenta.* *Minus.* *Melota.*

Cor-

Cor. *Desipiunt omnes, nec nos in crimine soli,*
Immò ipsos vexat gravior dementia cives.
Verùm illis mater, nobis fortuna noverca
Nòs premit : infelix sors est dementia : fac sim
Fortunatus, ero locuples, ero primus in urbe,
Audiar, assurgent omnes, me vertice nudo
Vulgus adorabit, me plebs, me consulet omnis
Turba, magistratus etiam, populúsque patrésque.
Ful. *O Cornix, Cornix ! Non est fortuna, sed ipse*
Quo sapiunt homines animus ; fortuna potentem
Non facit, immò Deus ; causam recitabat Amyntas.
Cor. *Est fortuna deus ; sed quid recitârit Amyntas,*
Dic, precor ; in causis erat ingeniosus, & acer.
Antè tamen paulum pecus & præsepia vise ;
Vado, redi ; calor est post frigora dulcior ; ito.
Ful. *Attingit nix alta genu, vix tecta resistunt*
Tanto oneri ; sublimis apex in vertice furni
Pyramidem fecit, metáque assurgit acutâ.
Cor. *Da pecori cordum, stipulísque foramina claude,*
Si paries hiat ; & rediens latamine muni
Limina : nulla gregi gravior, quàm frigora, pestis.
Jámne ades ? Oh ! quænam hæc solito properantia major
Ful. *Sollicitum me reddit hyems in frigore & igni.*
Maxima strenuitas fœno recubare calenti :
Abscondique cavo accubitu post frigora, dulce est.
Cor. *Incipe, & enarra discrimina ruris, & urbis.*

Desipiunt omnes] id graphicè docet Hor. 2. Ser. Nec mi-rum, quia stultorum infinitus est numerus. *Nos*] scilicet rustici : unde se rusticos asserunt. *Verùm illis mater*] lepidè, quod Plinius de natura dicit, quæ nobis multa contulit magnâ & sævâ mercede : itâ ut non sit facile æ-stimare, parénsne melior, an sævior noverca fuerit. *Infelix sors*] id est, paupertas, & tenuis fortuna, *est dementia*] id est, reputatur demens quicunq; pauper ; unde Horatius in epistolis, *Hos solos aiunt sapere & bene vivere, quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.* *Assurgent*] id est, reverentiam & honorem assurgentes impendent. *Vulgus adorabit*] id est, corporis gestu honorabit.

Demens Quis.

Assurgere.

Nam

...m adoramus etiam statuas & crucem Domini; sed *Adorare.*
...amus tantùm rationem habentes, & sensum. *Consulet*] *Orare.*
... est, consilium poscet. *Non est fortuna*] id verè Juven.
... *nos Te facimus fortuna deam. Est fortuna deus*] id
... falsa opinione, & rusticè: Nam cùm deam neget nostra
...des, etiam fortunam deum dicit. Ad id facit poëta, quòd
...mina putabantur utriusq; sexûs. Unde de Venere Æne...
... 2. *Descendo, ac ducente Deo*] Et de Alecto, aut Ju...
...ne, 8. *Nec dextra Deus errantis affuit*: Unde in Cy...
...o erat barbatæ Veneris simulacrum. Unde dictum est,
...llentémq; *Deum Venerem.* Videtur autem Cornix do...
...nus, aut saltem major quàm Fulica, quem mittit ad
...ulas: qui abiturus dicit, *Attingit nix alta genu. In ver...*
... *furni*] ubi minimè consistere posse videtur propter *Pyramis.*
...nem; quòd panis in eo coqui solet. *Pyramidem*] i. cumu...
...m nivis in Pyramidis formam. Est autem Pyramis stru...
...ura ex lapidibus in morem ignis ascendentis, cujus ver...
... acutius est extructus, quales in Ægypto leguntur
...ra altitudinis fuisse: de quibus Martial. in principio,
...rbara *Pyramidum sileat miracula Memphis.* Addit au...
... Cornix, *Da pecori cordum*] id autem dicitur fœnum
...od autumno secatur; sicut corda frumenta vocantur,
... serò maturescunt. *Latamine muni*] id est, fimo. *Idm...* *Latamen.*
...*ades*] intelligendum est aliquantulum moræ inter...
...e, & interea tacuisse Cornicem. Omnia autem facili...
... sunt quàm ut expositione egeant.

Hoc igitur tantum ruris discrimen & urbis
Taliter exortum, noster recitabat Amyntas:
Principio rerum, primâque ab origine mundi,
Cum muliere marem sociali fœdere jungens
Cœli opifex (sic namque Deum appellabat Amyntas:
Nomen adhuc teneo) natos producere jussit,
Atque modum docuit fieri quo pignora possent.
Accinxêre operi, mandata fideliter implent;
Sicque utinam de pomi esu servata fuissent!
Femina fit mater, puerum parit, atque puellam,
Atque puerperio simili fœcunda quotannis
Auxit in immensum generis primordia nostri.

Post

Post tria lustra Deus rediit: dum pignora pectit,
Fœmina prospiciens, venientem à limine vidit.
Adam aberat, securus aves pascebat, adulter
Nullus adhuc suspectus erat, sed multiplicatis
Connubiis, fraudata fides, sine cornibus hirci
Falli, & zelotypo conjux suspecta marito:
Nam quæ quisque facit, fieri sibi furta veretur.
Erubuit mater, nimiaq; libidinis ingens
Indicium vata tot natos, abscondere quosdam
Accelerat, fœno sepelit, paleisq; recondit.
Jamq; lares Deus ingressus, salvere penates
Jussit, &, Huc, dixit, mulier, tua pignora profer.
Fœmina majores natu producere mandat.
His Deus arrisit velut arridere solemus
Exiguis avium pullis, parvisque catellis.
Et primo lætatus, ait, Cape regia sceptra,
Rex eris: ac ferrum, & belli dedit arma secundo;
Et, Dux, inquit, eris: fasces, populique secures
Protulit, & vites, & pila insignia Romæ:
Jamque magistratus celebres partitus in omnem
Progeniem, humanos tacitus volvebat honores.
Interea mater rebus gavisa secundis,
Evolat ad caulas, & quos absconderat, ultro
Protulit, Hæc, dicens nostri quoq; pignora ventris:
Hos aliquo, pater omnipotens, dignabere dono.
Setosum albebat paleis caput, hæserat armis
Stramen, & antiquis quæ pendet aranea tectis.
Non arrisit eis, sed tristi turbidus ore,
Vos fœnum, terram, & stipulas (Deus inquit) olet[illegible]
Vester erit stimulus, vester ligo, pastina vestra,
Vester erit vomer, juga vestra, agrestia vestra,
Omnia; aratores eritis pecorumque magistri,
Fœnisecæ, soli fossores, nautæ, atque bubulci.
Sed tamen ex vobis quosdam donabimus urbe,
Qui sint sartores, lanii, lixæ artocopique,
Et genus hoc alii soliti sordescere, semper
Sudare, & toto servire prioribus ævo.

Tali-

Taliter omnipotens fatus repetivit Olympum.
Sic factum servile genus, sic ruris & urbis
Inductum discrimen, ait Mantous Amyntas.

igitur] Apologo rusticano discrimen urbanorum & [ru]sticorum commemorat à Deo factum, sicut & merce[du]m nonnulli sic dicunt institutam differentiam. Nam [cu]m mechanici à Deo, quantum mercedis exigerent, ex[qu]isissent; assignâssetq; sutoribus, crepidariis, & pluribus [a]lis quotidianâ mercede conducēdis denarios binos; la[pic]idis autem, & fabris lignariis ac carpentariis senos; dis[qu]isiêrunt priores quantum possessionis ex tantula mer[ce]de compararent: respondit, Quantum satis esset ipsis & [li]beris quotannis jugerum. At reliquis quantum compa[ra]rent petentibus, respondit, Quotidie tantum terræ posse [co]mparare, quantum per crura retrorsum bipenni proji[ce]rent. Conati autem præ avaritia in longum projicere, [in] podicem projecerunt; in quem ferè magnæ mercedes [hu]nc quoque projiciuntur. Præterea dicunt ranas & simias [si]c effectas; cùm muliercula, scilicet Eva, aut alia nimis [fe]cunda, vereretur venienti Deo omnes liberos prodere, [o]cculuit quosdam in fumo, quosdam sub vase elixorio. [R]eliquis autem beneficio donatis, & negante plures habe[re], jussit Deus, qui in furno essent in simias converti; qui [sub] vase, in ranas ac bufones. Talem igitur apologum, [&] fabellam annilem hic prosequitur autor. *Modum do[cu]it*] dicens, *Crescite & multiplicamini*, per coitum sci[li]cet. *Accinxêre operi*] id est, operam dederunt diligen[ter] liberis procreandis. *Mandata fideliter implent*] ju[cu]nda narratio, quia hodie quoque ad illud præceptum [p]lus æquo inclinamur. *Post tria lustra*] id est, quindecim [a]nnos. Nemo autem sit mihi tam ineptus, ut historiam [p]utet à poëta narrari. *Hirci sine cornibus*] id est, fœdi [a]dulteri. *Nam quæ quisque*, &c.] proverbialiter, & diser[t]iùs quàm illud, *Qui fuit in furno, socium sibi quærit in [i]llo. Salvere Penates*] id est, familiares, & omnes in domo [h]abitantes. *Tua pignora*] id est, natos. Nam *Pignora na[t]orum dicuntur pignora rerum. His Deus arrisit*] .i. annuit, [&] blandus atque affabilis fuit. *Catellis*] .i. canis fœtui. Et Pignora.

primo]

primo] scilicet omnium. Unde ad primæ genituræ
Fasces. allusit. *Fasces*] qui erant ex virgis, in quibus securis
colligata: ferebantur autem à lictoribus post eos ma-
stratus, qui in corpus & sanguinem animadvertere p
Securis. rant. *Securis*] à secando dicta, quod intersecat, ut coll
Vites. nocentium. *Et vites*] quibus centuriones & cæteri du
milites cædebant. Nam ex vite erat baculus, non ex
arbore, nè severiores haberentur, saltem in conci
Nam alios virgis cædere licebat. Juven. Sat. 8. *Nod*
post hæc frangebat vertice vitem, Si lentus pigrâ m
Pila. *ret castra dolabrâ. Et pila*] quæ sunt Romanorum te
Lucan. *Signa, pares aquilæ, & pila minantia pilis.* F
Stimulus. *ferat armis*] id est, humeris. *Stimulus*] quo boves in
Ligo. gantur. *Ligo*] instrumentum rusticorum, ut *pastin*
Pastinum. quod bifurcum est ferramentum, quo pastinatio & repa
natio vinearum fit. *Fœnisecæ*] id est, secantes fœnu
Fœniseca. Persius: *Fœnisecæ pingui vitiârunt unguine pultes.*
Solifossores. *lifossores*] fodientes terram: est autem una vox: n
si duæ essent, *soli* secundam produceret, quam co
positæ corripiunt in mediis syllabis, dummodo etiam
nominativo id habent, ut *fœniseca, solifossor*: quod d
quia *quanticunq;* à nominativo *quantuscunque* aut *qu*
tumcunq; producitur, aut *qualicunque* à *qualiscunque*. F
tores] qui farcimen faciunt. *Lanii*] id est, carnific
Lixæ] aquam ferentes. *Artocopi*] panifices; aut pan
incidentes. *Et genus hoc alii*] sicut dicimus, *id genus*
ejus generis; sic ponit *hoc genus*, pro *hujus generis*.] *M*
tous] .i. Mantuanus; sed Mantous dicitur à Manto Ny
pha, matre Ocni, qui Mantuam à matre denominavit.
quo Maro, *Fatidicæ Mantûs & Thusci filius amnis. Am*
tas autem is est, de quo in Amynta visum est.

Cor. *Mirabar si quid recti dixisset Amyntas.*
Civis erat, semper nobis urbana juventus,
Cui nihil est præter stulta hæc commenta negoti.
Ludit, in agrestes semper joculatur, & urbis.
Talia garrulitas, & vaniloquentia fingit.
At neque de superis pudet has componere nugas:

Iste jocus manifesta gerit convitia secum :
Sed tu tam rudis es, tam pleno inflatus omaso,
Ut neque perpendas isto te scommate carpi ?
Nos quoque paulisper mentem extendamus ad urbis
Stultitiam, nè fortè putes sapientius illos
Vivere qui splendent auro, qui murice fulgent.
His oculis vidi tunicis plerosque superbis
Vestiri, atque foro regali incedere gressu,
Quos secreta fames premit, atque domestica egestas.
Stultius his certe nihil est : opulentia ficta,
Pauperies ; & segnities, & inertia vitæ
Vera, quid est aliud quam desipientia vera ?
Vidi etiam patres (O rem indignam atque nefandam !)
Dum segnes dormire volunt, & vivere laute,
Prostituisse suas vulgo cum conjuge natas :
Quid pejus, quid perfidius, quid stultius unquam ?
Ful. *Quid si vitam alio nequeant traducere pacto ?*
Cor. *Cum totidem, quot nos, habeant animásque manúsque,*
Dic, cur vitam alio nequeant traducere pacto ?

Mirabar, si quid recte dixisset Amyntas.] Quasi dicat, juvenis ille insanus amore, & rusticos odio habens. *Cui nihil negotî*] pro negotii. *Urbana juventus*] id est, multitudo juvenum urbanorum. *Convitia*] contumelias *Omaso*] id est, intestino pingui ; tarditatem ingenio afferente, ut Hor & Persius attestantur. *Isto scommate*] id est, irrisorio dicterio. *Te*] qui rusticus es. *Carpi*] id est reprehendi *Nos quoque*] id est, vicissim. *Qui murice*] id est, purpurâ *Prostituisse*] id est, ad turpem quæstum in lupanaribus & prostibulis statuisse, quasi pro foribus, ubi luxuria perditos expectant. *Quid*] scilicet dicas, aut quid faciant ? & est inanior desidiosorum purgatio, quam ut refellatur. Unde dicit Cornix, habent cives urbani manus & pedes ut nos : Cur non quærunt sibi victum laboribus & parsimonia, ut nos ?

Est etiam, cujus vecors industria vanas
Quærat opes, ubi nullas opes invenit ab ævo.
Æs lavat herbarum succis, & vertere in aurum
Æstimat, ac nigra semper fuligine pallet.

Est qui, dum tellure latens desiderat aurum,
Dat magicis operam studiis, & tempora perdit.
Quid levius; quid futilius, quid inanius unquam?
Omnia, nè veniant ad opus telluris & agri,
Omnia pertentant: ut agant nihil, omnia versant.
Semper agunt, nunquam peragunt; ex fœnore victum
Infamem extorquent: vi, fraude, dolisque laborant:
Mille viis opibus, mille insidiantur honori.
Nos capras, & oves, armentaque pascimus: illi
Accipitres, catulos, & equos, & cercopithecos.
Rusticus est ovium pastor; volucrumque, canumque
Civis: Utrum melius, te judice, nobiliusque,
O Fulica? utilitas unde, aut opulentia major?
Ful. *Si venit ex nostris operis opulentia major:*
Civibus unde igitur tantarum copia rerum?
Cor. *Ex vi, fraude, dolis; vi, fraude, dolisque laborant.*
Nonne vides, insane, ut nos crudeliter urgent,
Quo capiunt astu? Nos irretire loquendo,
Sacrum offerre putant, & opus sublime, piumque:
Huc aures oculosque adigunt, huc ora manusque.

Est etiam] affert alia urbanorum vitia, & ferè opposi[...] segnitiei dicens, *Est etiam*] scilicet civis, *cujus vecors*] [...] est, perversi cordis industria, *quærit opes vanas*] id est, u[...]tra quam satis sit, & non justâ ratione; ut qui per art[...] (ut dicunt) Alchymiæ, id est, adjuvaminis, adjuvand[...] naturam, sperant æs aut argentum vertere in aurum[...] quâ viâ nullus, inquit, hactenus invenit opes; certu[...] est multos invenisse pauperiem: dicunt tamen ejus [...] studiosi, inventos, qui ad intentum pervenerint. *Fulig[...] nigra*] quia vapore fumeo, *pallet*] quomodo, nisi ad anxi[...]tatem referamus, non constat. *Est qui, &c.*] Alius err[...] eorum, qui magicis artibus, & characteribus, nescio qu[...]bus, sperant posse inveniri thesauros absconditos. *Om[...]nia, nè veniant ad opus telluris & agri, Omnia,* inqua[...] *pertentant*] id est, experiuntur, nè fiant agricolæ, q[...] nihil honestius, nec justius. *Semper agunt, nunqua[...] peragunt*] id est, perficiunt nihil eorum quæ incœpta[...] *Ex fœnore*] id est, usurâ, *Accipitres*] id est, aves ad [...]

dam. *Catulos*] ad venationem. *Et equos*] ad venandum, aut avibus, aut canibus. *Cercopithecos*] id est, caudatas simias. Nam κέρκος dicitur cauda, πίθηκος, simius, aut simia. Sunt ergò, quos catos marinos quidam vocant, capite, ut dicit Plinius, subnigro, & pilo asinino, quibus deformitas decori est, suntque ob cautum ingenium divitibus in deliciis. *Civis*] est pastor volucrum & canum, quia eos pascit. *Quo astu*] id est, quâ calliditate, ab ἄστυ, id est, ab urbe, ubi astutiores sunt. *Irretire*] id est, in laqueos & retia illigare, hoc est, circumvenire & decipere verbis, putant *sacrum offerre*] id est, arbitrantur se obsequium præstare Deo, quando nos decipiunt. *Huc*] id est, ad hanc operam ut nos decipiant. *Adigunt*] id est, applicant *Ora*] id est, omnia quæ dicunt. *Et manus*] id est, omnia quæ faciunt. *Astùs.*

Ful. *Unde urbanarum tibi tanta peritia rerum?*
Cor. *Hæc didisci quondam, ductis in mœnia capris.*
Cùm lac vociferans ibam venale per urbem.
Mansi apud artocopum; sapiens, & ad omnia promptus
Furta erat, & crudum ferro subradere panem.
Ipse, ut erat mores urbis doctissimus, ista
Tradidit, affirmans nihil esse nocentius urbe:
Se quoque furari didicisse aiebat ab urbe.
Sunt etiam, qui parta ab avis patrimonia fundunt
In meretricum usus: quid fœdius, improbiusque?
Dic ubi mœchandi ars, homicidia, seditiones:
Nonne inter cives, atque intra mœnia regnant?
Quid reges, qui regna hominum per vulnera quærunt,
In mortémque suos adigunt? quid pectora miles
Objiciens telis, per mille pericula vadens,
Pro stipe dat vitam? Nulla est insania major.
Gloria præfertur vitæ. Quid gloria? quid laus?
Quid fama est? quid honor? Voces, & opinio vulgi.
Omnia longa dies abolet: cùm vivere cessas,
Omnia sic abeunt, ut lux cum sole recedit.
Qui mari sollicitant remis, cum vivere possint
In patria, stulti: ventis qui credit & undis,
Stultus: divitiæ cui sunt, & negligit uti,
Stultus: qui, ut natis cumulet patrimonia, partis

Abstinet, & genium fraudat, stultissimus; & qui
Quæ facere ipse potest, natis facienda relinquit.

Unde urbanarum] Bona interrogatio, ut decorum ser-tur, & verisimilis narratio. *Artocopum*] ut videtur, cipit pro panifico, seu (ut dicitur) pistore, qui Græcè citur ἀρτοποιός, id est, artopœus; quia ἄρτος dicitur nis, & ποιῶ facio. Sed artocopus, dicitur quasi labor p nis; nam κόπος labor dicitur, sed accipitur pro labora te. Juvenalis autem videtur accipere pro pane, dicen Satyrâ quintâ. *Salva sit artocopi reverentia.* Ubi tamen pr pistore accipi potest, ut sic maneat discretio panis, qual artocopus fecerit, & ita observando ejus jussum sit ei re verentia. Sed ad Poëtam nostrum. *Ipse, ut erat mores u bis doctissimus*] Hoc exemplo convincere possumus, par ticipia comparari. Nam si nomen sit doctissimus, non re geret accusativum. Quocirca ego quidem *morum* poti dicerem; hic tamen versus *mores* potiùs docet legendu Neque tamen omnino inauditum, si superlativa à pa ticipiis accusativum regentibus deducta, accusativum re gant, cum adverbia à præpositionibus orta id faciant, *proximè Hispaniam Mauri sunt*, inquit Salustius. *Sunt eti am*] Aliam affert urbanorum stultitiam, qui patrimon ab avis parta cum meretricibus absumunt. *Qui reges*] Docet & reges & cæteros bella pro dominio aut in gloria gerentes, urbes ferè incolere; stipendiarios autem qui invocati nomina sua dant, etiam urbanos esse, & ma mè insanire, cum pro modica stipe periculum vitæ sube unt: quod rustici non nisi coacti faciant pro libertate pa triæ, & conjuge ac liberis. *Qui mare sollicitant*] Rursus a liud genus stultitiæ (quod Persius quoque prosequitur) eorum qui cum satis habent, navigant tamen cum peri culo vitæ. Item; *Stultus, divitiæ cui sunt, & negligit uti*]
Avarus. avarus: Nam, ut dicit Seneca, *Tam deest avaro quod habet, quam quod non habet.* Unde de sene avaro Hor. *Quærit, & inventis miser abstinet, & timet uti.* Et primo serm. *Congestis undique saccis Indormis inhians, & tanquam parcere sacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Stultus, qui ut natis cumulet, &c.*] quia sæpe malè absumunt. Unde Persius,

...ersius, *Ut tuus iste nepos olim satur anseris extis, &c.* Vide ...tyram ultimam, ubi totum hoc est argumentum. *Et ge-...um*] id est, naturam. Est enim genius Deus naturæ & ...i nativi, quem, qui alimentum naturæ debitum subtra-...nt, defraudare dicuntur. Terent. in 1 hor. *Suum de-...udant genium. Quæ facere ipse potest*] quod per fabellam, ...i apologum de cassita pulchrè recitat Gellius.

Qui numerant stellas, & se comprendere fata
Posse putant, stulti: verum dementior istis,
Naturam quicunque Dei scrutatur, & audet
Figere in immensam lucem tam debile lumen.
Nostra fides melior: civis ratione coactus
Difficile assentit; nudis nos omnia verbis
Credimus, & plures faculas accendimus aris.
Civibus est infida fides: inquirere nunquam
Mente sinunt arcana Dei. Si numina scire
Esset opus, poterant nobis se ostendere: verum
Quando latere volunt, quid vestigare necesse est,
Quæ nos scire negant ipsi qui cuncta gubernant?
Nostra etiam pietas pietate potentior urbis.
Namque viri, qui sacra canunt, templisque ministrant,
Quanta legunt ruri paucis alimenta diebus?
Vidi ego quæsitas ex rure, in mœnia plenis
Puppibus inferri (pietas ea rustica) fruges.
Stultorum est aliud genus immedicabile quoddam,
Causidici, latratores, rabulæque forenses,
Nummorum aucupium docti, legumque tyranni:
Ære patrocinium vendunt; producere causas,
Et lites pendere diu, vindemia quædam est.
Sunt & equestre genus medici, qui tangere venas
Nonnunquam illicitas audent, & ponere quædam
Non intellectis temeraria nomina morbis.
His, etsi tenebras palpant, est facta potestas
Excruciandi ægros, hominesque impune necandi.
Qui verò populis præsunt, hominesque gubernant,
Quo plus juris habent, quantoque licentia major,
Insanire solent tantò ampliùs. O ubi sancti

Rectores, & justitiæ, & pietatis amici,
Quos patres serò ante focum memorare solebant?
Omnia nunc abeunt pessum: Spoliata queruntur
Templa, gemunt inopes, viduæ lachrymantur. Et hujus
Quænam causa mali? Quia stat pro lege libido.

Qui numerant stellas] ut astronomi; *& se comprendere fata*] ut astrologi, genethliaci, & mathematici. *Natura quicunque Dei scrutatur*] Unde ille; *Mitte arcana Dei.* Et alius; *Altiora te nè quæsieris*: Et utroque major; *Noli nimis sapere, sed ad sobrietatem. Nostra*] id est, rusticorum. *Civis ratione coactus*] id est, rationibus innixens. *Plures faculas*] id est, tædas & cereos tortos. *Mente finunt*] id est desinunt. *Poterant nobis se ostendere*] Argumentum quo verisimile fit, Deum non velle à nobis nosci, cum se non præbeat noscendum. *Quid vestigare*] id est, inquirere necesse est ea, *quæ ipsi qui gubernant cuncta*] scilicet superi, *negant*] id est, prohibent nos scire: quasi dicat, *Nihil necesse est, &c. Quando*; id est, quandoquidem. *Nostra etiam pietas*] id est, charitatis, ut dicunt, exhibitio in eleemosynis erogandis. *Legunt*] id est, colligunt *Stultorum est aliud*] In pragmaticos & causidicos invehitur quasi Satyricé Unde aptè personam Cornicis assumpsit *Rabulæque forenses*] id est, forum judiciale, seu causas sectantes. *Rabula*, secundum Festum, dicitur multis intentus negotiis paratusque ad reddendum quid, aut,auferendum; vel qui est in negotiis agendis acrior, quasi rabiosus. Secundum Marcellum autem, *rabula* à rabie dictus est, quem nunc advocatum vel causarum patronum dicimus. Cicero; *Non enim declamatorum aliquem de ludo, aut rabulam de foro; sed doctissimum, atq; perfectissimum quærimus.* Sunt ergo *rabulæ* (ut iterum Nonius attestatur) litigiosi. *Aucupium*] id est, captationem, ab avibus captandis Comicus: *Hoc novum est aucupium, Legumque tyranni*] Quia summum jus summa malitia est. *Ære patrocinium vendunt, &c.*] Enumerat causidicorum vitia. *Vindemia quædam*, i. lucrum, ut vindemia quæ est vini collectio, ut messis frugum. *Sunt & equestre genus medici*] Et hoc quoque Satyricè. Equestres sunt; quia mulis ferè vehuntur medici. *Vena illicita*]

Facula.
Rabula.
Aucupium.
Vindemia.

illicitas] ad femora mulierum. *Nomina temeraria*] id est, rebus non convenientia; quæ fingunt, nè ignari deprehendantur. *Etsi tenebras palpant*] id est, cæci & ignari sunt. *Est facta potestas*] Quia, morientibus ægrotis inter curandum, in jus non vocantur. *Qui verò populis præsunt*] In primores, & optimates, ac magistratus invehitur. *Insanire solent tanto amplius*] cum tamen vel leve in aliis scelus, in illis maximum sit. Unde Juven *Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet, quanto qui peccat major habetur*. *Abeunt pessum*] id est, pessundantur, & pereunt. *Spoliata queruntur*] id est, camburuntur templa.

Ful. *Ista tua, O Cornix, excandescentia fines*
Transit honestatis : scelus omnibus objicis omne.
Innocuos habitare, homines & in urbe memento
Cor. *Non habitant colubri quadam Balearibus arva*
Proxima. (non memini nomen) neque noctua Cretam,
Nec nemus Ægeriæ sonipes, nec vir bonus urbem
Ful. *Vir bonus est animal rarum, paucasque per urbes,*
Et per rura locos habet : est rarissima virtus.
Cor. *Insanis, Fulica, insanis : Tot in urbibus hostes*
Sunt tibi, quot cives ; hi nos tondentque, pilantque,
Non habita nostri capitis ratione : coarctant
Nos ad furta, ipsi mox ad suspendia mittunt.
Fas igitur, si quid nostris sese unguibus offert,
Radere, & insidiis, ac nostra indagine captos
Deplumare levi tactu sensim, & pede pressim.
Si videt, excusa ; si sunt secreta, negato
Furta : quod occultum est, non est injuria, furtum.
Quicquid habent, noster labor est, industria nostra est.

Ista tua, O Cornix, excandescentia] id est, vehemens ira *Fines*] i. limites transit honestatis. *Baleares*] insulæ sunt in Hispania. Græcis dictæ à fundarum jactu. Nam βάλλω significat *jacio* : tollitur autem nunc *l*. Balearicos autem contra glires à senatu auxilium petiisse constat, cum in quibusdam arvis vicinis non possent vivere serpentes, ea autem arva sunt in Ebuso, quæ est insula inter Ophiusam, & Pityusam. Ebusi enim terra serpentes fugat omnium

 veneno-

venenosorum animalium expers; eadem cuniculos gignit populantes messes Balearium. Dicit autem se *nominis immemorem*, ut decorem servetur. Nam non congruit rustico longinquarum insularum nomina scire, sicut Maron anus rusticus oblitus erat nominis Geometræ, dicens, *In medio duo signa: Conon, & quis fuit alter, Descripsit radio totum qui gentibus orbem? Neque noctua Cretam*] scilicet habitat, cujus nomen non ignorat, quia sub Venetorum ditione est. Noctua autem, quæ in Creta negatur, plurima Athenis est, usque adeo ut in proverbio sit, Γλαῦκας 'Αθήνας, id est, *Noctuas Athenas*, aut in *Athenas*, scilicet fert is qui merces eo, ubi abundant, inutiliter transvehit, ac si aquas in mare vehat. *Ægeriæ autem nemus* est, ubi Numa Pompilius secundus Romanorum rex colloquium cum Ægeria nympha uxore sua, de rebus religiosis habuit; ubi *sonipes* negatur vivere: Est autem equus à sono pedum sic dictus, Æneid. 4. *Stat sonipes ac fræna ferox spumantia mandit. Nec vir bonus urbem*] scilicet habitat; sicut nec Albionem, seu Britaniam majorem lupus: *Vir bonus est animal rarum*] Mar. *Vir bonus & sapiens, qualem vix reperit unum Millibus è cunctis hominum consultus Apollo, Judex ipse sui.* Juv. *Rari quippe boni, &c. Habet*] id est, habitat, residet. *Sunt tibi* scilicet rustico. *Pilámque*] Hor. compilo secundâ longâ posuit, *ne me Crispini scrinia lippi Compilasse putes, verbum non amplius addam* Est autem notum Gallis vocabulum: quod si tractum est à pilis, natura primam corripit. Indè autem tractum volunt per apologum Æsopi, quo, qui duas uxores habuit, alteram juvenculam, quæ canos decerpsit radicitus; alteram grandem natu, quæ, ut sibi conformem haberet maritum, nigros capillos sustulit; calvus & depilatus mansit, atque ita nudatus & privatus intelligitur suis: quod efficere pilare est. *Coarctant*] id est, compellunt nos ad furta, quia exigunt quod sine furto nos habere non posse sciunt, *& mittunt mox ad stipendia*] Potuit nosse Candidus, quem alii ex agro Parmensi, alii ex Mantuano oriundum dicunt. *Nostris unguibus*] Arguté quia cornices & fulicæ unguibus deripiunt. *Sensim*] i. imperceptibiliter,

bibiliter, hoc eſt, paulatim, & *pede preſſim*] id eſt, quaſi preſſo pede ſine ſtrepitu. *Deplumare*] quia aves id avibus faciunt. *Si videt*] ſcilicet quiſquam furta, *excuſa*] dicens videlicet te jocari voluiſſe *Si ſint ſecreta, negato. Furtum, quod occultum eſt, non eſt injuria.* Quia *quiſquid habent*] ſcil. cives, *eſt noſter labor, eſt induſtria noſtra.*] Hæc autem Cornici potiùs quàm bono paſtori conveniunt dicere; quia furta nulli licita ſunt: nec ſua ſibi vindicare ſine ſuperioris autoritate permiſſum. Unde dicit Fulica.

Ful. *Jam longe egrederis metam rationis, & æqui*
Cor. *O Fulica, improbitas urbana coinquinat orbem.*
Unde tot in terras veniunt æſtate procellæ,
Flumina, venti, amnes, grando? Vidiſſe recordor
Tellurem tremere, ac poſtes & tecta labare,
Solem obſcurari, noctu obtenebreſcere lunam.
Cur ſegeti lolium, meſſi dominantur avenæ,
Uva in capreolos tranſit, caligine verni
Depereunt flores? Mala parturit omnia nobis
Hæc civile nefas; pariet quoque plura deinceps.
Unde venit furor armorum, bellique tumultus,
Qui genus omne mali ſecum vehit? Omnibus urbs eſt
Fons & origo malis. Deſcendit ab urbe Lycaon;
Deucalion Pyrrha cum conjuge ruſticus: ille
Intulit illuviem terris; hic abſtulit: ille
Abſtulit humanum terris genus; intulit iſte.
Si terra (ut perhibent) flammis adolebitur unquam,
Iſtud grande nefas ulla deſcendet ab urbe.
Ful. *O Cornix, jam pone modum ſermonibus iſtis,*
Audio jamjudum pueros de pulte loquentes:
Cætera, ſi quicquam ſupereſt, poſt prandia dices:
Pulti indulgendum monet urbibus hora relictis.

Jam longe egrederis metam rationis, & æqui] quia urbanos deplumare, ſi clam fore ſperetur, conſulis. *Coinquinat*] contaminat, polluit. *Orbem*] i. univerſum mundum. *Unde tot in terras*] dicit omnem tempeſtatem importunam, omnemque calamitatem propter urbanorum ſcelera à Deo demitti. *Cur ſegeti*] Vir. *Grandia ſæpe quibus mandavimus hordea ſulcis, Infelix lolium & ſteriles dominantur avenæ.*

avena. Eſt autem lolium, de quo Salvator : *Nonne bonum ſemen ſeminaſti? unde ergò habet zizania ? Inimicus,homo ſuperſeminavit.* *Uva in capreolos*] id eſt,accidas quaſi chordulas quibus ſeſe vites palis, & ramis alligant, quibus etiam veſci ſolent divites : *Caligine*] id eſt, aëre nebuloſo & obſcuro, atq; ità infecto *Parturit*]pro parit,id eſt,provocat, *Civile nefas*] id eſt, neſandum civium ſcelus. *Deſcendit ab urbe Lycaon*]quem ob perfidiam Jupiter in *Lycon*,id eſt, lupum transformavit, & occaſione cujus ſceleris diluvium (ſecundum Ovid.) ſuperinduxit. *Deucalion Pyrrha cum conjuge.*] id eſt, uxore, *ruſticus*] ſcil. fuit, qui in montibus Theſſaliæ habitavit, ubi inter ſaxa degens, ad ſeſe profugientes tempore particularis diluvii benignè recepit: quocirca humanum genus jactis poſt terga lapidibus ſervâſſe fingitur. *Ille*] ſcil Lycaon, hoc eſt ſcelus ejus. *Intulit illuviem*] id eſt,inundationem aquarum, hoc eſt, diluvium *Terris*] id eſt,in terras: ut,*Inferretq; Deos latio. Hic*] ſcilicet Deucalion cum Pyrrha. *Abſtulit*] ſcil. illuviem. *Ille*] ſcil. Lycaon, *abſtulit*] genus humanum terris. *Iſte*] id eſt, Deucalion, *intulit*] ſcil. in terras genus humanum, quod ſecundum fabulas,perierat; aut ſecundum hiſtoriam illic periiſſet, ſi non ſervaſſet. *Si terra, ut perhibent*] id dubitat ruſticus: aut ex ethnicis ſumptum, quibus non eſt fides habenda, niſi eadem in ſanctis quoq; literis habeantur. Nos autem credimus ignem conflagrationis diem judicii præceſſurum. Sed & Ovid. aliquando mundum igne periturum aſſerit Metaphor. 1. *Eſſe quoq;in fatis reminiſcitur affore tempus, quo mare,quo tellus,correptaq; regia cœli Ardeat, & mundi moles operoſa laboret. Iſtud grande nefas*] ſcil. propter quod mundus ardebit. *Deſcendit ab ulla*] id eſt, à quavis una urbe,& non ab agro *O Cornix, jam pone modum*] id eſt, finem *Sermonibus iſtis*]ſcil tuis improbis, & contumelioſis. *Audio jamdudum pueros*] i. minores famulos, aut liberos, *loquentes de pulte*] i. inſtare horam prandii.*Si quicquam ſupereſt*] i. reliquum eſt. Gellius docet *ſupereſſe*, ſupra id quod ſatis eſt eſſe. *Hora*] ſcil prandendi. *Monet indulgendum*] i. operam dandam eſſe, aut invigilandum. *Pulti*] i. cibo illi ruſtico,quo Romani diu vixerunt. *Urbibus*] id eſt, contumeliis de urbibus *relictis*.

ECLOGA VII.

conversione juvenum ad Religionem, cum jam autor ad Religionem aspiraret, inscripta POLLUX.

JOANN. MURMELII. argumentum.

Galbula pastores ad sydera laudibus effert,
Et canit ut viso versus sit numine Pollux.

Alphus & Galbula.

GAlbula, quid sentis? Pollux doctissimus olim
Fistulicen subito, quodam quasi numine tactus,
Destituit calamos, tunicas, armenta, sodales:
Bardocucullatus caput, ut campestris alauda.
Quatuor ante dies in religiosa recessit
Claustra: ferunt illum, pecudes dum solus in agris
Pasceret, effigiem quandam vidisse deorum:
Cætera non memini; sed tu quid, Galbula, sentis?

albula] Si frivolum non sit, dicam non sine ratione in ac septima Ecloga agi de conversione juvenum. Nam ptenarium numerum, qui ex primo compari, & proximè illum subsequente pari conficitur, constat habere escio quid mysterii, non solum in sanctis literis, sed tiam apud Poëtas; unde est illud, *O terque quaterque eati, &c. Nam te jam septima portat Omnibus errantem erris ac fluctibus æstas.* Dicunt præterea septimo uoque anno immutari nobis ætatem: ut primis septem annis simus infantes, proximis pueri, tertiis dolescentes, quartis juvenes; quam ætate constituendum est nobis genus vitæ, quos & quales nos esse velimus, & quo genere vitæ. Bene ergò (ut de cæteris ætatibus, uæ pari ordine subsequuntur, taceam) in hac septima cloga agitur de juvenum ad religionem conversione: nde hactenus *adolescentiam suam* (sic enim inscripsit opus)

opus) Poëta cecinisse putatur, deinceps cantaturus juventam & virilem ætatem, in duobus videlicet ultimis carminibus, quæ in religione composuit. Sed linquamus hæc argutioribus. Per *Pollucem* hoc loco intelligo Poëtam, *Fistulicen*] id est, canens fistula, ut nostra ætate: sicut tibicen, canens tibiâ gruis, ut olim factitabant, & nunc quoque nonnunquam. *Quodam quasi numine tactus*] quia spiritus ubi vult spirat. *Bardocucullatus caput*] id est, habens *Bardocucullum* capiti tegendo aptum: *Bardocucullus* vestis est Gallica grossioris villi, facti compositione ex Bardis, qui Poëtæ erant Gallicani, & cucullo: Cucullus enim vestis est grossior, capiti tegendo apta. *Bardi* item dicebantur olim stulti, apud Gallos, ut possis accipere *Bardocucullum* vestem fuisse Gallicam, stultorum, & vilium hominum. Unde Martial. in distich. *Gallia Santonica vestita est Bardocucullo: Cercopithecorum penula nuper erat. Bardus*] ad hoc, autore Festo, stultus à tarditate ingenii, appellatur per *Metathesin*: Græcè enim βραδὺς dicitur. Præterea, ut idem inquit; bardus Gallicè cantor appellatur: qui virorum fortium laudes canit, à gente Bardorum. De quibus Lucan. *Plurima securi fudistis carmina Bardi.* Nonius autem dicit bardum esse propriâ vi & ingenio tardum. Nam Græci tardum βραδὺν, id est, bardum dicebant. Plaut. in Persa, *Nimis equidem pro barda est rustica reor habitam esse.* Ex his & aliis multis, ut de Alpibus, patet Gallicam quoque linguam immutatam esse: nam multa nunc aliter, quam olim dicebantur, à Gallis dicuntur. *Ut campestris*] id est, in campis versari solita. *Alauda*] id est, avis cucullata, & plumeam cristam habens. *Effigiem quandam vidisse deorum*] ut in processu patebit. Videtur autem divam Virginem intelligere: aut quæ Herculi occurrisse à Cicerone memoratur: de qua suo loco dicam. *Cætera non memini*] id enim & rustico convenit, ut jam sæpe diximus, & œconomiæ, atque argumento hujus eclogæ. Nam intendit narrando duo facere: colligere videlicet laudes pastorum, & perfectionem religionis, potissimum Carmelitanæ, quæ prima est.

Gal

Marginal notes: *Fistulicen.* *Tibicen.* *Bardocucullatus.* *Bardi.* *Bardus.* *Alauda.*

Gal. *Ut dixêre patres, Faciens primordia rerum*
(Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Umber)
Instituit Deus agricolas, pecorisque magistros.
Primus agri cultor rudis, immansuetus, & asper,
Qualis humus segnis, lapidosa rebellis aratro.
Ast ovium primus pastor, mitissima proles,
Instar ovis, quæ bile caret, quæ lacte redundat,
Mitis erat, nullis unquam pastoribus asper.
De grege sæpe suo sacrum ponebat ad aras,
Nunc ove, nunc pingui vitula faciebat, & agna
Sæpius, & magno divos ambibat honore:
Sic proficit apud superos, sic numina flexit,
Ut fuerit primo mundi nascentis ab ortu
Tempus ad hoc, cœlo pecoris gratissima cura.
Assyrios quosdam, (sed nescio nomina: curæ
Diminuunt animum) Deus ex pastoribus olim
Constituit reges, qui postea murice & auro
Conspicui gentes bello domuêre superbas.
Cum Paris Iliaca tria numina vidit in Ida,
Aut Paris, aut alius; puerum qui obtruncat ad aram,
Pastor erat. Quando cœlesti exterritus igne,
Venit ad ostentum pedibus per pascua nudis,
Pastor erat Moses; Moses à flumine tractus.
Exul apud Graios Amphrysia pastor Apollo
Rura peragravit, posito deitatis honore.
Cœlestes animi, Christo ad præsepia nato,
In caulis cecinêre Deum pastoribus ortum.
Et nova divini partûs miracula docti
Pastores, primi natum videre Tonantis;
Et sua pastores infans regnator Olympi.
Ante magos regésque dedit cunabula scire.
Se quoque pastorem Deus appellavit, ovésque
Mitibus ingeniis homines, & mentibus æquis.
Et nè vana putes hæc somnia, nuper ab urbe
Rus veniens, picto perlegi hæc omnia templo.
Sunt pecudes pictæ, parvi sub matribus agni
In tellure cubant, ingens equitatus ab alto
Monte venit, radiant auro diademata divûm,

Et suspensa tenent vaga lumina prætereuntem.
Non igitur mirum, noster si numina Pollux
Vidit : amant villas, & oves, & ovilia divi.
Simplicibus præsens Deus est, offenditur astu.

Ut dixêre patres] Ut probet verisimile esse, pastori e numen visum, altius orditur laudes pastorum, docetq quod verum est, *Abelem* primum justum fuisse pastore multosque reges, ut *Abraham*, *David*, & similes fui pastores: *Christum* ad hoc se appellasse pastorem, dicentem, *Ego sum pastor bonus*; & recens natum primo à pastoribus agnitum atque visum, & multa id genus ali quæ legendo patebunt. *Ut dixêre patres*] Virgil. *Ar meminêre senes.* Rustici enim non ex libris, sed ex majrum relatu historias discunt. *Deus jaciens primordia reru* id est, in prima hominum genesi instituit agricolas, *Adam*, & primogenitum *Cain*. *Pecorisque Magistros*] *Abelem* : quia autem dicendo primordia rerum visus altiùs ordiri, bonam facit *Parenthesim*, dicens, *Magna c nam, nobis quæ quondam tradidit Umber*, cui totam doctnam suam ubique acceptam fert. *Primus agri cultor*] scilicet *Cain* *Ovium primus pastor*] id est, *Abel*. *Instar*] est, in statum & morem, ac similitudinem, quod Vall negat. *Qua bile*] id est, cholera amaritiem animo afferente. *Sacrum ponebat ad aras*] Historia patet in prinpio Geneseos. *Vitula faciebat*] scilicet rem sacram. S *facio*, & *operor* per se posita, de rebus sacris intelligutur. Nec dices, *Faciam vitulam*; quia id tauri est: s *vitula*, *aut vitulo*, subaudiendo rem divinam; ut in Bu Maro: *Cùm faciam vitula pro frugibus, ipse venito.* *Div ambibat*] id est, ambientium more venerabundus adorbat. *Sic*] id est, usque adeò numina flexit, ut cura pecoris fuerit à primo ortu mundi nascentis, scilicet usq *ad hoc*, id est, nostrum *tempus*, *gratissima*] id est, accetissima, *cœlo*] id est, cœlestibus. *Assyrios*] ut *Abraha*, *Loth*, *Jacob*, & cæteros Patriarchas. *Cùm Paris*] Alexander, qui & Paris, pastor fuit. Nam cùm Hecuba ip gravida visa esset gestasse catellum facem gestantem, q tota Troja incendebatur, idque ad Priamum retulisset,

&

ille ad somniorum & phantasmatum interpretes, responsum accepit, filium gestare, qui Trojæ cremandæ occasionem daret: quocirca pater quicquid pareret interfici jussit. Mater autem non interfecit, sed exponendum feris dedit, ubi à pastoribus inventus, ab illis quoque educatus, in virum crevit, atque ab Oenone Nympha adamatus est, judiciumque inter tres deas dedisse fertur. Cùm verò optimus esset athleta, & cum Hectore congressus eum vicisset, ab eo interemptus fuisset, nisi frater agnitus: tandem pro Helena promissa in Græciam profectus fatalem attulit prædam. Unde Statius in Achilleïde; *Solverat Oebalio pastor de littore classem Dardanus. Paris* ergò *aut alius*] quia de nomine, ut rusticus, dubitat; *Cum vidit tria numina*] scilicet *Junonem*, *Palladem*, & *Venerem* de præstantia formæ concertantes, *In Ida*] id est, sylvâ sic dictâ, *Iliaca.*] id est, Trojana. Quod additur, ad discretionem Idæ Cretensis, *Erat pastor puerum qui obtruncat ad aram*] scilicet Abraham, qui id facere voluit, erat pastor. *Pastor erat Moses—quando cœlesti exterritus igne*] scilicet in rubo, qui non comburebatur. *Venit ad ostentum*] id est, miraculum aliud portendens, ut virginitatem divæ genitricis Christi. *Pedibus nudis*] quia jussus est calceamenta exuere. *Moses*, inquam, *à flumine tractus*] scil. à filia Pharaonis regis Ægypti, cùm esset in fiscella super aquas natans, unde nomen accepit. Apollo spoliatus divinitate pavit Admeti regis armenta novem annis, unde *Nomius*] id est, pastoralis est dictus: pavit autem apud Amphrysum fluvium Thessaliæ, spoliatus, dico divinitate propter interfectos Cyclopas; unde in principio 3. Geor. dicit Virg. *Et te memorande canemus Pastor ab Amphryso.* Ideo hæc secundum Macr. l. 1. Saturn. finguntur, quia Apollo ipse est sol, qui omnia pascit. *Deitatis*] Latinius diceretur *divinitatis*, sed carmen id non accipit. *Cœlestes animi*] id est, spiritus: unde, *Qui fecit angelos suos spiritus. In caulis*] id est, pestis pastorum, ubi faciebant vigilias super gregem suum, ut Lucas præclarè memorat. *Ante magos*] i. sapientes Persarum & Indorum; quia eadem nocte quâ natus est, cum ipsis, ad minimum, decimo

Iliaca. *Moses.* *Nomius.* *Caula.*

mo tertio die primum visus sit. Dico ad minimum, qui controversia est, an eodem anno, an alio. *Ante magos regesque*] Unde *magos* pro regibus accipimus, propter illud, *Reges, Thersis, &c. Se quoque pastorem Deus appellavit*, dicens, *Ego sum pastor bonus. Ovesque*] Addens, *Agnosco oves meas, & cognoscunt me meæ*] id est, miti ingenio præditi homines. *Picto perlegi hæc omnia templa*] id est, in parietibus fani, ubi picta hæc fuerunt; & ideo dicit, perlegi. Maro in 6. *Quin protinus omnem Perlegeret.* Magna enim est convenientia pictoris & scriptoris. Unde eos Flaccus æquiparat, dicens, *Pictoribus atque Poëtis, quidlibet audendi semper fuit æqua potestas: Sunt pecudes*] scilicet pastorum, qui Christum viserunt. *Ingens equitatus*] scilicet trium regum. *Diademata divum*] aut regum, aut angelorum, aut Christi, & parentum ejus: hoc est, matris veræ, & patris legalis, ac nutritii, & naturalis à quibusdam putati. *Et suspensa tenent vaga lumina*] id est, oculos prætereuntium, hoc est, cogunt præterire volentes immorari donec picturam perspexerint. *Amant villas*] id est, domus rusticas & oves, & ovilia divi. *Simplicibus præsens Deus est*] Id sanctè & moraliter, si cordis simplicitatem intellig e.

Alph. *Vera refers, pecori si sunt innoxia nostro*
Pascua. Vidi asinum, vidi præsepe, bovemque:
Jam memini turba venientis, & ora videre
Indica jam videor regum sua dona ferentem.
Unum oro: Quanam Polluci occurrit imago?
Galbula, si nosti, nè sit labor omnia fari.

Galb. *Et novi, & memorare libet; res digna relatu,*
Res digna auditu, pia, sancta, imitabile factum.
Durus & immitis pater, atque superba noverca,
Pollucem graviore jugo pressere juventæ
Tempore, cum dulces animos nova suggerat ætas:
Et cum jam invalidæ longo sub pondere vires
Deficerent, nullâque odium mansuesceret arte,
Constituit tentare fugam: res una volentem
Ire diu tenuit, nimis impatienter amabat.
Error enim communis amor juvenilibus annis:
Res est fortis amor, violentia fortior: ivit.

Et tales abiens (mihi namque solebat amores
Enarrare suos) mœsto dedit ore querelas:
O virgo, lacrymæne tuis solventur ocellis,
Cum te tam charo cernas ab amante relictam?
Ullane decessu duces suspiria nostro?
Tune mei crudelis eris forte immemor unquam?
Usque adeone tuum poterit frigescere pectus,
Pectus quod toties tot lumina fletibus implet?
Tune trahes crebros gemitus, & pallida fies?
Cerno oculos, cerno lacrymas, cerno anxia corda
Virginis. Heu! tantum quâ dissimulare dolorem
Fas erit arte? Dolor duplex mea pectora torquet;
Illius atque meus: sed fas mihi flere, quod illi
Non licet. Occultus longe magis æstuat ignis.
Incolumem mihi vos divi servabitis illam,
Ut, quando exilio repetam mea rura peracto,
Fiat amor felix saltem semel ante senectam.

Vera refers] Approbat Alphus. *Vidi asinum, & bovem, in præsepe*] scilicet Domini, qui in eo ante asinum & bovem est positus. Vidi, inquit, de pictura intelligens. *Jam memini turba venientis*, id est, in mentem venit, & *videor mihi nunc videre ora indica*] id est, Indorum regum, ab India venientium. *Et videor videre ora regum ferentum*] id est, offerentium dona, sc *aurum, thus & myrrham*. *Et novi, & memorare libet*] quia res est *digna relatu*] i. ut referatur, & recenseatur; & *factum*, scil. Pollucis, est *imitabile*. *Durus & immitis pater*] *Est mihi namque domi pater, est injusta noverca*. Videtur autem hæc vera vitæ ipsius poetæ descriptio. *Graviore jugo*] Quia nimis rigidi, & severi erant, ut in prima ecloga docuimus. *Et cum invalida*] Est enim ea ætas imbecillis & inops consilii. *Nullaque odium*] sc. parentum. *Arte*] sc. filii. *Constituit tentare fugam*] i. discedere clam à parentibus tam duris. *Error enim communis*] Unde prius, *Semel insanivimus omnes*. *Res est fortis amor, violentia fortior*] scil. *Est O virgo*] Querulosa discessio ab amica. *Crudelis*] qua amantem non redamas. Maro: O crudelis Alexi! Nihil mea carmina curas, &c. *Lumina*] *Sic tot* legendum videtur,

detur, ut ſit, *pectus*, inquam, *quod implet toties lumina t*
fletibus. Dolor duplex, Illius atq; meus] *Illius*, ſcilicet vir-
nis, quam occulto æſtuantem putat amore: *Atq; meus*] qu
manifeſto abſumptus ſum igne. *Exilio peracto*) quia in ex-
ilium voluntarium, ut patris ſævitiam, & novercale odiu
divitet, abſcedere deſtinavit. *Fiat amor fœlix*] ut potia
amicâ ſaltem ſemel: id amatoriè & modeſtè.

Talia pergebat memorans, voluitque reverti:
Tantus amor juvenem, vis tanta furoris agebat.
Sed jam facta fugâ cunctis erat alta notâ.
Fronde ſuper Herculea feſſus mærore ſedebat;
Ecce puellari virgo ſtipata coronâ;
Ora, manus, oculos, habitúmq; ſimillima Nymphæ,
Et tali affata eſt puerum ſermone dolentem:
Chare puer, quò tendis iter? veſtigia verte.
Neſcis. (heu!) neſcis quò te via ducat; & audes
Ignotis errare locis, nihil inſidiarum
Per campos rarus herboſos, nihil eſſe pericli:
Omnia tuta putas & quod placet, utile credis,
More juventutis ſtolidæ. Collectus in orbem
Sæpe latet molli coluber ſub graminis umbra.
Eſt facile incautos offendere: parvulus infans
Innocuos rutilum digitos extendit in ignem,
Nec niſi jam læſa ſuas vires intelligit ignis.
Hæc regio intrantes aditu conſuevit amœno
Fallere; delicias offert, & gaudia: verùm
Ingreſſis, quum triſte nihil ſupereſſe putatur,
Mille parat laqueos & mille pericula profert.
Trames hîc, ut collem greſſu ſuperaveris illum,
Ducit in umbroſam ſylvam, crudele ferarum
Hoſpicium, loca tetra ſitu, & caligine opaca.
Quiſquis eò deceptus abit, remeare vetatur:
Et piceis primùm velatur lumina vittis;
Deinde per omne nemus, dumeta per aſpera tractus,
Tranſit in effigiem monſtri: dum volvere linguam
Atque loqui tentat, mugit: dum attollere ſeſe
Credit, humi graditur quadrupes, neq; ſuſpicit aſtra.

Ima tenebrosæ vallis lacus æquore nigro
Occupat, & nigris mons plurimus imminet undis.
Huc tracti, in Stygios latices, altúmque barathrum
Præcipites dantur: rapidâque voragine mersi,
In Stiga, & æternas Erebi rapiuntur in umbras.
Heu! quot pastores istis ambagibus acti
Cum gregibus periêre suis! Ego sedula semper
Monstro iter: hîc ad opem vigilo indefessa ferendam.

Talia pergebat memorans] Commomorat quæ virgo visa sit Polluci, cùm jam fugam facere decreverat. Eam autem, quia in Carmelum ire suadet, & virginum coronam secum duxit, non ineptè putaveris divam virginem Mariam cujus protectione & nomine insignitur nunc Carmelitana religio, quam autor noster professus est. Quin adeò eclog. 8. id manifestè docet. Alludet tamen ad eam quæ Herculi apparuisse dicitur: Unde dicit apparuisse jacenti *Fronde sub Herculea*] Respexit quoque bivium Pythagoricæ literæ, de qua in opusculo Maroniano abunde diximus. Ut verò sciamus quæ Herculi apparuerit, audiamus Ciceronem 1. officiorum ità disserentem: *In primis constituendum est, Quos nos & quales esse velimus, & in quo genere vitæ. Quæ deliberatio est omnium difficillima. Ineunte enim adolescentiâ, cui inest maxima imbecillitas consilii, tunc id sibi quisque genus ætatis degendæ constituit quod maximè adamavit. Itaque antè implicatur aliquo certo genere cursúque vivendi, quàm quod optimum esset judicare. Nam Herculem Prodicus dicit, ut est apud Xenophontem, cùm primùm pubesceret, (quod tempus à natura ad diligendum, quam quisque viam vivendi sit ingressurus, dictum est) exiisse in solitudinem, atque ibi sedentem diu secum multúmque dubitâsse, cùm duas cerneret vias, unam voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius esset, Hòc Herculi, Jovis satu edito, potuit fortasse contingere; nobis non itidem, &c.* Hæc Cicero. Aiunt autem inter dubitandum duas accessisse matronas, *Virtutem & Voluptatem*; quarum voluptas prior ingressa, accuratissimè erat ornata, & omnes delicias post se trahebat, respectans aliquando cum fastúque omni mul á

 osten-

oſtentans, & multa etiam plura pollicens, ſecum trahere Herculem tentavit. At *Virtus* aſpera, & dura, ſeveréque intuens contrà, Non polliceor, inquit, aliquam voluptatem aut quietem; ſed laborem, pericula, ſudores infinitosq; terra mariq; tolerandos, ſed horum præmium erit, Te Deum fieri. Quod audiens Hercules, gravibus verbis *Voluptatem* repellens, *Virtutem* ſequutus eſt. Cujus, ut inquit Maro, primus ingreſſus difficilis videtur. *Nam via virtutis dextrum petit ardua callem, Difficilemque aditum primum ſpectantibus offert: Sed requiem præbet feſſis in vertice ſummo.* Sed ad autorem: *voluitque reverti*] ſcilicet, ad virginem quam conſtituerat deſerere; quia nihil inconſtantius amante. *Sed jam alea erat jacta*] id eſt, jam perfricuerat frontem, hoc eſt, periculum infamiæ non amplius timuerat, & ita erat *extra aleam*, per quam ſignificatur omnis incertus eventus, & omne periculum, ut alea belli, &c *Erat autem jacta fugâ*] id eſt, per fugam quam paraverat: *notâ cunctis*] id eſt, omnes ſciebant quòd fugere conſtituerat, & hoc animo ſedebat *feſſus mœrore*] amore languens & mœrore confectus. *ſub fronde Herculea*] id eſt, ſub populo, quæ plurima creſcit in ripis Padi. Unde Ovid. *Populiferque Padus, &c.* Ea autem arbor dicatur Herculi: Unde in Buc *Populus Alcidæ gratiſſima*; qui ejus fronde coronatus, ad inferos deſcendit, ac rediit. Significat autem virtutem quæ intrinſecus viret, & extrinſecus pallet, ut ipſa frons populea. *Ora, manus, &c*, Synecdoche eſt: ut Æn. 4. *Omnia Mercurio ſimilis, vocemq; coloremq; &c. Per campos herboſos*] id eſt, virides, & ita adoleſcentiam notat. *Sæpe latet*] Maro: *Frigidus, O pueri fugite hinc, latet anguis in herba. Parvulus infans*] alludit ad Moſen, qui, relicto auro, carbonem ardentem in os ſuum intulit, quo ſe innocentem adhuc declaravit. *Aditu*] id eſt, introitu: *amœno*] delectabili, & voluptuoſo. *Trames hic*] ſcilicet tam amœnus. Pronomen hic, anceps eſt: unde hoc loco corripitur; adverbium autem ſemper produci vult. *Crudele hoſpitium*] appoſitorie: ſicut Æn. 6. *Itur in antiquam ſylvam, ſtabula alta ferarum. Situ*] id eſt, mucore, & lanugine immundam. *Remeare vetatur*] Maro;

Facilis

Facilis descensus Averni: Noctes atque dies patet atri janua Ditis. Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras; Hoc opus, hic labor est: Pauci, quos æquus amavit Jupiter, aut ardens evexit ad æthera virtus, Diis geniti potuere. *Piceis vittis*] id est, caligine ignorantiæ & desperationis. *Velatur lumina*] .i. habet oculos velatos; est n. Græca locutio: *vittis*] .i. fasciis, quibus ligari solent decollandorum oculi. *Transit*] id est, transformatur in effigiem monstri. Docet quid Metamorphóses poetarum sibi velint, quibus Ulyssis socii in feras & pecudes versi finguntur; quia homo voluptati deditus, fit bestialis. *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei.* Unde neque *suspicit*] .i. sursum inspicit astra: ut Esa. 38.14. *Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum.* *Ima occupat*] id est, semper versatur in limo carnalium desideriorum. *Mons plurimus*] .i. difficultates & pericula, quæ in luxuriosa vita sunt. *Latices Stygios*].i. obscœnas aquas tristitiæ infernalis. *Altumq;* .i. profundum. *Barathrum*] .i. voraginem. *In Styga*] .i. lacum infernalem, à tristitia dictum. Declinatur autem, *hæc* Styx, *hujus* Stygos: indè *hanc* Styga, Accusativus. *Erebi*] *Erebus* ferè à doctis sine *h* scribitur, diciturq; lacus obscurus nam Ἐρεβεννὸς obscurus dicitur. *Ego*] scil. Virtus, aut bona inspiratio. *Indefessa*] id est, indefatigabilis. Multa prætereo, quia nota sunt etiam pueris.

Vitta. *Suspicere.* *Stygius.* *Barathrum.* *Erebus.*

Tolle moras igitur, mortis fuge blanda propinquæ
Atria, secreti tutam pete littoris oram,
Quâ contra Idalios fluctus mihi tollit in altum
Aera Carmelus viridi caput arbore cinctum.
Primus hic antiquis patribus spelæa, domosque
Præbuit arbòreas, intra nemus ilice densum.
Ex hoc in vestros deducta cacumine montes
Religio venit, sicut de fonte perenni
Flumina, & ex uno multi genitore nepotes
Illius in Sylvis, abies ubi plurima surgit,
Pinguis ubi piceæ sudat liber & terebinthi,
Innocuum postquam feliciter egeris ævum,
Mox tua mutatis ætas renovabitur annis,
In loca te tollam meliora, virentia semper;
Immortalis eris, divum comes; ire per astra.

Inter

Inter Hamadryades, & Oreadas, atq; Napæas
Flore coronatas caput & redolentibus herbis,
Fas erit, ac super & subter cognoscere cælos.

Tolle moras] Persequitur verba virginis, quæ Polluci apparuit. *Blanda atria mortis propinqua*] quia *ducunt in bonis dies suos, & in puncto descendunt ad inferna.* Et alibi; *Stulte, hac nocte rapient animam tuam. Tutam oram*] i. montis Carmeli, qui *contra Idalios fluctus*] i. Cypron, protenditur. *mihi*] aut divæ virgini, aut sanctæ inspirationi. Nam omnis religiosa professio Heliam & Heliscum cæterósque filios Prophetarum habet autores, etiam Hieronymo censore. *Hic*] sc. Carmelus prebuit primus *antiquis patribus*] scil. jam dictis, *Spelæa*] i. speluncas, *Domos arboreas*] i. sub arboribus, *Intra nemus densum ilice*] i. in nemore ilicibus pleno. Unde dixit, *caput cinctum viridi arbore. Religio venit deducta ex hoc cacumine*] i. ex hoc vertice Carmeli. *In vestros montes*] qui sc. in Europa sunt. Nam duce divo Ludovico primùm in Galliam translati sunt. *Sicut flumina*] sc. deducuntur, *de fonte perenni*] i. per totum annum, & in perpetuum fluente. Flumina enim ferè in montibus fontem habent pro capite. *Illius in sylvis*] Ordo est, postquam egeris felicitur ævum innocuum *in sylvis illius*] scil. Carmeli, *ubi*] i. in quibus surgit plurima abies, *& liber*] i. cortex interior, *Picea*] sc. arboris, *pinguis*] quia picem exudat. *Et liber terebinthi sudet*] sc. resinam & picem. Allegoricôs vult illîc tranquillam, & sine penuria esse vitam: quia *qui omnia derelinquunt, Christum sequentes, centuplum recipient, & vitam æternam possidebunt. Mutatis annis*] sc. in æternitatem, qui erant transitorii. *Ire per astra*
madry- inter *Hamadryades*] i. Nymphas arborum; *Oreadas*] i.
s. Nymphas montium; *atq; Napæas*] i. Nymphas florum, i.
ades. inter cœtus virginum. *Fas erit*] quia & ipsa virgo. *Hi*
pææ. *sunt qui sequuntur agnum quocunq; ierit, &c. Ac super & subter*] quia in medio erit.

Sic effata leves virgo discessit in auras,
Tum sua juravit Pollux mutata repentè
Pectora, & extemplo victum expirâsse furorem;
Non aliter quam flamma cadit, si ardentibus agris

Effusus,

Effluat, & totas praeceps Padus evomat undas;
Sic abiit crudelis Amor, qui saepe pharetram
In juvenem, dum principiis obstaret amandi,
Dum tepet, ac timide insanit, consumpserat omnem.
Sic igitur Pollux in claustra silentia venit.
Alph. *Sunt quibus aspirent etiam nolentibus ultro,*
Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint.
Galb. *Quod nos in pecudes, in nos id juris habent dii.*
Hoc tamen scire sat est: sapiant sublimius urbes.
Sic docuit rediens aliquando ex urbe sacerdos
Janus & in magno dixit sibi codice lectum.
Alph. *Sol cadit, & Baldi vix summa cacumina tangit;*
Nos quoque jam sero cum sole recedere tempus:
Galbula sarcinulas nè sit tibi ferre molestum;
Pera levis, levis est & cantharus: omnia parvum
Ferre labor serò; grave manè, sed utile pondus.
Ipse pecus ducam: mihi pars erit ista laboris.

Sic effata] Bene effata, quia sic dicuntur oracula. *Virgo*] aut Virtus, aut divaVirgo, *discessit in leves auras*] id est, evanuit. *Tum sua juravit Pollux*] ideo juravit, quia difficile creditu. Simile D. *Th. Aquinati* contigisse fabulantur, qui accinctus lumbos, postea Venereum ardorem non sensit. *Et extemplo*] i illico, è vestigo: tractum ab auguribus volunt, qui, designato templo, dicebant, Extemplo, quo dicto subitò abscesserunt. *Furorem*] id est, amores. *Non aliter*] scilicet ut aqua extinguet ignem. *Qui consumpserat in juvenem omnem pharetram*] i. omnes vires suas: *dum principiis obstaret*] i. obstare vellet aut deberet: juxta illud, *Principiis obsta, &c. Dum tepet*] i. *dum animus in dubio est, facili momento huc illuc impellitur. Ac timide insanit*] id. adhuc timore & pudore afficitur, & nondum consentit in illecebras. *Sic igitur pollux in claustra silentia venit*] ubi impeditam habet venam, nè liberè canat, *Sunt quibus aspirent*] quia *Spiritus ubi vult spirat. Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint*] id impiè,nimisq; rusticè: quia consilia Dei saepe occulta sunt, nunquam autem injusta. Videntur autem dii infensi bonis, & insontibus, quando maximè amici sunt, hoc est, quando eis tribulatio-

Extemplo.

bulationem, ut meliores evadant, immittunt. Nam vir[tus] *in infirmitate perficitur*] Quia ergò rustici id non anim[ad]ve[r]unt, videntes bonos affligi, dicunt Deum eis infen[sum], cùm minime sit: Veruntamen si sit, non tamen inju[stum] est, quia non habet præscriptam legem. Unde dicit G[al]bula, *Quod nos in pecudes*] Ordo est, *dii habent id juris* [in] *nos, quod nos* scil. habemus *in pecudes. Hoc rus scire sat* [est] scil. rusticos. *Sapiant sublimius urbes*, i. urbani. *Sic do[cet]* *rediens*] i. veniens, cum illic habitent ferè prædicator[es] *Et Janus dixit sibi lectum in magno codice*] scil. Decre[to]rum, aut Bibliorum. *sol cadit*] Pro more suo finem pa[rtis] eclogæ, docens esse discedendi tempus. *Galbula, sarcin[u]las*] Ordo est, *ô Galbula, nè sit tibi molestum*] i. grav[e] *Ferre*, i. auferre & colligere, *sarcinulas*] i. parvas rer[um] pastoralium sarcinas. *Pera*] scil. nostra, in qua panis [&] cætera edulia ferri solent, *est levis*] Unde dicunt Æs[op]um, cum aliis accinctum ad iter, libenter subiisse reti[cu]lum panis licèt ponderosius esset; quia novit in itine[re] imminutum iri. *Cantharus*] i. poculum quo Silenus est [us]sus, ut dicitur in Buc. Virg. *Et gravis attritâ pendebat c[an]tharus ansâ.* Cantharus ergò sc. *levis*, quia exhustus. *Pa[r]vulus labor est ferre omnia*] cibi & potus repositoria. *Se[ro]* i. vesperi; & *grave pondus, sed utile* est ea *omnia ferre ma[...]* *Ipse.*] sc. ego, *ducam pecus*] i. gregem nostrum.

ECLOGA VIII.

De Religione Rusticorum,
inscripta RELIGIO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Ille canit montes, rura hic campestria: Nymphæ
Polluci visæ laudes & festa canuntur.

Candidus & Alphus.

HOrrida solstitio tellus sitit, Alphe reverso:
Ad solitos montes, ubi ros in gramine, & estus
Mitior, hæc armenta monet deducere tempus.

Alph[us]

Alph. Aureos montes, & summa cacumina longè
Prospicio; quid sint montes, (tibi vera fatebor)
Nescio: semper enim campestria rura, lacusque
Incolui. Montanus ager quâ fruge redundat?
Cand. O rude & illepidum ingenium! prope flumina semper
Versatus, fulicæ in morem, limosa per arva,
Sunt ubi ranarum, culicum, pulicum cimicúmque
Lustra inter salices, ulvas, viridésque papyros,
Irridere audes, & nauci pendere montes,
Unde fluunt amnes, templis ubi tanta locandis
Marmora caduntur, fulgens ubi nascitur aurum?
Quæ parit antennas tellus? medicamen ab herbis.
Dic, quibus est nisi montanis? De vertice Baldi
Sæpe melampodion legi: medicina capellis
Nulla magis præsens: quondam Valsasinus Ægon
Tradidit hoc, dum vere sues castraret, & agnos;
Tradidit, & dixit, Solus medicamen habeto.
Dic, Ubi castaneæ plures? ubi copia major
Glandis? in excelsis fontes & pascua vidi
Montibus, artocreas, & pingue polenta comedi.
Sunt populi fortes illic, robusta juventus,
Lata pedes, callosa humeros, nervosa lacertos,
Hispida, dura manus, moli indefessa ferendæ.

Horrida solstitio tellus sitit:] In hac ecloga, quæ inscribitur *De religione rusticorum*, habentur primò laudes montium, quas Candidus, nactus occasionem ex calore solstitiali, quo urgente montes petere suadet, accumulat, non immemor (si rectè sentio) Carmeli sui, quem incolere jam animo constituerat, & cujus laudes prosequi intendit. *Solstitio* scilicet æstivali, non brumali. Est enim duplex. Alterum quo sol stare d[illegible]r, quod altius assurgere in epicyclo suo nequit; [illegible] quia profundius descendere non potest, ut in bruma. [illegible]*itos*] scilicet Candido, & gregi ejus. Nam Alphus mo[illegible]tes ignorat. Ordo est, *Tempus monet deducere* (Dicerem *perducere* aut *producere*: nam *deducere in in altum*, inusitatum est, *hæc armenta ad montes solitos, ubi ros est in gramine, & æstus mitior*] id est, temperatior: quia in summis montibus

montibus tempore æstivo frigus opacum est. *Montanus ager quà fruge redundat?*] Ex hac quæstione nancisci[tur] occasionem montium describendorum. *O rude ingenium versatus*] Constructio ad rem respiciens, non ad vocem, sicut apud Comicum, *Scelus, qui me perdidit.* *Publicum*] primam communem habet hæc vox. *Cimicum*] Cimices sunt vermes fœtidi, parietibus & lectis inhærentes; ubicunque vapor est aquarum, frequentes ut culices, pulices, muscæ, & id genus bestiolæ. *Lustra*] potiùs ferarum sunt. *Inter salices*] quæ in locis humidis nascuntur. *Ulvas*] id est, herbas palustres; & *papyros*] id est arundines quæ in Ægypto tantæ nascuntur, ut ex singulis internodiis faciant naviculas. Habent autem membranam tenuem, in qua olim scriptitabant. Unde nunc abutuntur vocabulo, *papyrum* pro chartis dicentes. *Et nauci pendere*] id est, non pluris facere, quàm nauci: quod aut putamen est nucis, ut Priscianus & Tortellius sentiunt; aut granum fabæ cùm se aperit, ut Servius vult; aut, ut nonnulli, mucor nucis priusquam condensatur in nucleum. Ponitur autem pro nihilo, aut re minimi pretii & valoris. *Unde fluunt amnes*] quia ferè in montibus ortum habent. *Ubi tanta marmora cæduntur locandis*] id est, constituendis templis, i. ad constituenda templa. *Antennas*] i. malos transversos. *Sæpe Melampodion*] Melampodion genus nigri hellebori. à Melampode quodam, qui eo uti in divinationibus solebat. Dictum autem à pastore ejusdem nominis, qui primus hanc herbam invenisse dicitur, dum capras eo purgari animadvertit, datóque earum lacte furentes Prœtidas sanati. Unde Maro dicit Georg. 4. *Inventæque nocent artes: cessère magistri Phillyrides Chiron, Amithaoniúsque Melampus.* Interpretatur autem Melampus *nigri pedis.* Dicitur enim Græcè μέλας nigrum, & πούς pes. Fuit & alius *Mantis*, i. vates insignis. *Medicina capellis. Nulla magìs præsens*] i. præsentiùs, & citiùs sanans. *Quondam Valsasinus Ægon*] Nè contra decorum medicinæ peritus censeatur, dicit se accepisse ab Ægone, quem Valsasinum à loco nominat. *Dic, Ubi castaneæ plures?*] Videlicet, quàm in montibus: quasi dicat, nusquam. *Ar-*

toceas]

Marginal notes: *Cimex.* — *Lustra.* — *Ulvas.* — *papyrus.* — *Nauci pendere.* — *Antenna.* — *Melampodion.* — *Melampus.* — *Mantis.*

...] i. panem cui caro includitur. *Pastillum* vulgò *Artocreas.* ...nt ἄρτος enim dicitur panis, & κρέας caro. *Lata* *Pastillus.* ...] i. habens latos pedes. *Callosa humeros*] i. ha- ... humeros callosos ex labore, aut pulposos. *Nervosa* ...tos] i. habens lacertos nervosos. *Hispida*] i. pilosa. *Hispidus.* ...*ferendæ*] i. *ad molem ferendam*] i. quodvis onus por- ...lum, *indefessa*] i. indefatigabilis.

Vallibus ex illis, opera ut navalia curet,
Confluet huc: nullum est hominum genus aptius urbi.
Sive velis castrare pecus, seu scindere figos,
Sive fimum ferre è stabulis, haurire cloacas,
Latrinas curare, viámq; aperire coactis
Sordibus, & scalis puteos discendere in altos:
Ingenio callent, & duro robore pollent.
Sed quid opus multis? Subeunt opus omne: popinis
Inservire, focos lignis cumulare, verúque
Artifici versare manu, dare libera fumo
Spiramenta, boum ventres ad flumina ferre,
Verrere humum immundam scopis doctissima gens est.
Quódque magìs miror, semper sub pondere currunt:
Cottibus in duris oriuntur & ardua vivunt
Per juga, cum capreis habitant spelæa ferarum.
Adde quòd in cœlum brevis est è montibus altis
Transitus; erectum caput usque ad nubila tollunt
Nubila transcendunt aliqui; puto, sydera tangunt;
Esse locum memorant, ubi surgit ab æquore Titan,
Qui (nisi decipior) contingit vertice Lunam,
Et vixisse illic hominem, sed postea abactum
Improbitate gulæ, quòd scilicet omnia poma
Manderet, & magno servaret nulla Tonanti.
Hinc divi, sanctique patres in montibus altis
Delegère domos tacitas: Carthusia testis,
Carmelus, Garganus; Athos, Laureta, Laverna,
Et Sina, & Soractis apex, umbrosáque vallis,
Et juga Nursini fato senis inclyta, & altis
Abietibus turrita caput Camaldula sanctum.
Cætera prætereo: nec enim sermonibus istis

Omnia

Omnia complecti statuo. Montana frequentant
Culmina cœlicolæ: sed anas, & mergus, & anser,
Ibis, onocrotalus, milvi, fulicæq; paludes.

Vallibus ex illis] .i. inter montes sitis; aut loquitur planitie, quæ est in montibus. Enumerat autem sor ministeria, ad quæ ferè aptiores sunt in montibus orti; ad omnem laborem. Unde Juven. Sat. 2. *Et illud Mo num positis audiret vulgus aratris.* Posset tamen vid loqui de natis in planitie, & in convallibus, ut illis det nesta ministeria, his sordidiora. Sed de his, qui in mon nascuntur, totus est sermo: quia dicit *Cotibus in duris untur*]. Credam de illis loqui, qui in Franciam ven purgaturi cloacas & fumaria, idque quasi Satyrico mo ut nescias an laudet, an verius irrideat eos, nisi quia ru co dat partes laudandi, cui etiam vile ministerium, d strenue fit, laudabile videtur. Ex illis igitur vallibus, q sunt sub vertice montium, inter montes tamen, *Con huc*] .i. ad hæc plana loca, subauditur, ex superioribus, *busta juventus; ut curet opera navalia,* id est, nauti expleat munus. *Castrare*] .i. emasculare aut excolare, *scindere*] .i. incidere, & amputare *fagos*] arbores glan feras: à φάγειν, .i. comedendo dictas. Non autem inte go ut toreumeta faciant aut cœlaturas, ad quas fagus ap unde est, *Tibi pocula ponam Fagina, cœlatum divini o Alcimedontis.* Cloacæ sunt cryptæ subterraneæ, per q sordes in fluvium demittuntur. *Sordibus coactis*] .i. congre gatis & compactis, ut aquæductus claudantur. *In altos p teos*] eorum purgandi gratiâ. *Popinis* .i. culinis. *Da libera fumo Spiramenta,* id est, purgare fumaria: vulg caminos vocat. *Ventres ad flumina ferre*] aut sord alvorum, aut intestina pecorum mactatorum. *Semper s pondere currunt*] quod in vallibus ortis non congruit, multò minùs quod sequitur. *Cotibus in duris oriuntur* id est, inter cautes, & saxa aspera *Spelæa*] id est, speluncas sed Græcum est, *Adde quod in cœlum*] id scommate n caret, aut rustica simplicitate; quasi verò animæ spa ferantur in cœlum. *Nubila transcendunt aliqui*] Ath enim est ultra mediam regionem aëris, usque adeo in

neq

Cloacæ. *Popinæ,* *Spolæa.*

... nubes, neque venti sint, sed cineres ex sacrificiis de... reperiantur, anno peracto, indispersi. *Esse locum me...nt*] scilicet paradisum terrestrem, quem quidam sub ... globo ponunt. *Quòd scilicet omnia poma*] id quoque ...orali joco non caret. *Hinc divi sanctique patres*] Hoc ...tur principaliter intendisse, ut tandem Carmelum lau... *Carthusia*] non longè à Gratianopoli, in Delphina... prima domus Carthusianorum, virorum profectò cœ...um, quibus, ut solidis tibicinibus, Christiana fulcitur ...io. *Carmelus*] antiquitate omnes excellens, & obser...one candidæ religionis cæteris non inferior. *Garga...*] divo Michaeli mons insignis. *Athos*] mons Thraciæ confinibus Macedoniæ, miræ altitudinis, in quo est Po...a religione insignis, quia cineres in aris derelicti, illic ...urbari negantur. *Laureta*] ubi diva Virgo habet ...em excellentissimam, & miraculis ac donariis clarissi...m. *Laverna*] dea quæ à furibus colebatur, cui ædes ... juxta Lavernalem portam, quæ in Christianum con... est usum. *Et Sina*] mons est (ut dicitur Gal. 4.) ...rabia; sepulcro divæ Catharinæ religiosus, & Præ...tis Mosi datis olim jam illustris. *Apex Soractis*] A...linis observatione olim præclarus. Virg. *Summe De... sancti custos Soractis Apollo.* Nunc quoque, quòd ... sub Constantino nondum converso delituit Sylvester ...manorum Pontifex, insignis, & *vallis* dicitur *umbro...* in qua ille delituit. *Et juga Nursini fato senis incly...*] à Nursia oppido in montibus posito. Æneid 7. *Et ...montosæ misêre in prælia Nursæ, Ufens, insignem famâ. ...felicibus armis.* *Et Camaldula turrita caput sanctum*] ... est, habens sanctum caput *Turritum*] id est, qua... turribus insignitum, *Abietibus*] quæ arbores in monti...s nascuntur, suntque quas *sapinos* vocant. Est autem ...n longè à Florentia. *Cœlicolæ*] ut Michael, & cæteri ...geli in Sina auditi. *Anas*] avis immunditiâ aquarum ...dens, *& mergus*] ad limum tendens, *& anser*] etiam ...vie aquarum pastus, *& Ibis*] ut Ciconia, cui similis est, ...pentibus nutrita. *Onocrotalus*] etiam obscœnitatem ...ans, nam ab ὀγϐῶ, quod est inquino, deduci videtur. *Milvi*]

Carthusia.
Carmelus.
Garganus.
Athos.
Laureta.
Laverna.
Sina.
Syracte.
Onocrotalus.

Milvus. *Milvi*] aves rapaces & obſcœnis viventes. *Fulicæ*] a circa littora turpem victum quæritantes. *Paludes*] lo frequentant.

Alph. *Inter montanæ tantos regionis honores,*
Cur de meſſe nihil, nihil eſt de palmite dictum?
Hæc tamen humanæ duo ſuſtentacula vitæ
Maxima. Monticolæ veniunt è rupibus ad nos
Hordea mercatum, torvi, fuligine tincti,
Setoſi, macie affecti, laceri, ac ſituoſi.
Indigenæ oſtendunt, quæ ſit natura locorum.
Sed quod montanis de religionibus inquis,
Retulit in mentem, quæ de Polluce feruntur.
Quæ dea, ſi noſti, viſa eſt? quæ, Candide, nympha?
Dic age; nam cœptum certamen inutile nobis;
Utilior ſermo de religione tenendus.
Cand *Galbula, qui ſolitus pecudes in paſcua tecum*
Ducere, te ſatis hoc potuit docuiſſe, quod optas.
Alph. *Plura quidem Polluce ſuper narrata: ſed ipſam*
Nec docuit nympham, nec me quaſiſſe recordor.
Nunc ſubiit mentem, cùm religionis oborta eſt
Mentio, & illarum viſa eſt mihi maxima laudum.
Cand. *Non erat illa Dryas, neque Libethris, nec Oreas:*
Venerat è cœlo ſuperûm regina, Tonantis
Mater, anhelanti pacem latura juventæ.
Huic Tethys, huic alma Ceres famulatur, & ipſe
Æolus, æquoreis ventos qui frænat in antris.
Hanc Deus, aſtrorum flammas ſuper, atque volantes
Solis equos, ſupra fulgentem Caſſiopeam
Extulit, & ſacram biſſeno ſydere frontem
Cinxit, & adjecet ſubter veſtigia Lunam.

Inter montanæ] Objicit Alphus nullam eſſe mentionem factam de frugibus, quas uberiores in æquore, ſeu planiti[e] naſci contendit. *De meſſe*] id eſt, de frugibus: *de palmi-te*] id eſt, vitibus. *Mercatum*] Supinum à *mercor*, id eſt, emptum. *Torvi*] quia immiti ferè ſunt fronte, uſquè adeo ut immites dicantur *in cotibus orti.* Unde Maro in Bu[c.] *Nunc ſcio quid ſit Amor; duris in cotibus illum Iſmarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes, Nec noſtri generis* *puerum*

...rum, *nec sanguinis edunt. Fuligine*] i. pingui fumo. *Se-* ...] i. hirsuti. Juven. *Hispida membra quidem, & duræ per ...chia setæ Promittunt atrocem animum. Sitiosi*] Val- ... docet, *siticulosi* esse in usu: licenter autem hîc usurpatur ...iosi; quia per regulam fieret *sitosi. Indigenæ*] indè ge ...iti, hoc est, ut hîc accipitur, *incolæ Sed quod*] Tendit ad ...rincipale, quod est, declarare divam Virginem esse visam ...olluci, hoc est, poëtæ, ejúsq; laudes accumulare, & poë- ... in religione vitam paucis significare. *Galbula*] de quo in ...olluce satis dictum est, videtur per diminutionem dici à ...*alba*, de quo Juven. *Nec vilis Galba tulisset. Polluce su-* ...*er*] i. de Polluce. *Est enim Anastrophe. Super* autem acci- ...itur cum Ablativo pro *de*, ut Æneid. 1 *Multa super Pri-* ...*mo rogitans, super Hectore multa. Nunc subiit mentem*] ... est, venit in mentem. *Non erat illa Dryas*] i. Dea arbo- ...um, & præcipuè quercuum, ut diximus; *Neq; Libethris*] ... est, una Musarum, quæ Libethrum incolunt; *nec Oreas*] ... est, dea montium. Nam ὄρος mons dicitur. *Tonantis*] ...dest, veri Jovis, cujus est tonare; hoc est, Jesu Christi filii ...ei. *Mater*] scil. Mario. *Juvente anhelanti*] id est, labo- ...nti in periculo vitæ. *Pacem*] i. tranquillitatem mentis. ...*thys*] i. magna dea maris, uxor Oceani; facítque Te- ...yos in Genitivo, & utramq; producere potest, ut in Ge- ...gicis; *Teq; sibi generum Tethys emat omnibus undis. Ce-* ...*s*] dea frugum dicta, regina Siciliæ. *Alma*] quia nos suo ...vento alit. *Et ipse Æolus*] rex ventorum dictus, quòd ...orum usum mari fecit, abscissâ sylvâ quæ impedimento ...it. *In antris æquoreis*] id est, vicinis æquori. Æneid. 1. ...*oliam venit loca fœta furentibus austris, &c. Frenat*] ...idem; *Illa se jactet in aula Æolus, & clauso ventorum ...rcere regnet. Deus extulit hanc*] scilicet divam Virginem, ...per flammas astrorum. Unde canitur, *O gloriosa domina ...celsa super sydera, quia assumpta es Maria ad ætherium ...alamum. Atque volantes*] i. pernicies: *equos solis*] quos ...atuor Ovid. in principio 2. Metam. ponit, ut alibi dixi- ...s. *supra fulgentem Cassiopeam*] quæ est in circulo ar- ...co; effigies tamen corporis ad æstivum circulum per- ...it, quem capite & dextrâ manu tangit, quam propè

Setosi.

Indigenæ.

Galbula.

Dryas.

Libethris.

Oreas.

Tethys.

Ceres.

Æolus.

Cassiopea.

mediam dividit circulus lacteus, non longè à Cephei culo locatam, ubi occidit cum *Scorpione*, exoritur cum *Sagittario*. Hanc Euripides, & Sophocles, & alii multi ferunt gloriatam olim fuisse, quod Nereïdas corporis pulchritudine superaret, propter quod in siliquastro conspicitur sedens, & vertente se mundo resupinato capite ferri videtur. *Bisseno sydere*] ut Apocalips. 12. *Mulier amicta sole: & luna sub pedibus ejus.*

Alph. *Candide, mira canis, nullis pastoribus unquam*
Cognita. Quid Tethys? quid fulgens Cassiopea?
Æolus æquoreis ventos quis frænat in antris?
Qui sunt solis equi? magna atque ignota recenses.
Cand. *Sydera sunt partim, partim sunt nomina prisca.*
Omnia quæ Pollux mihi cùm narrasset, in ædem
Duxit; &, ista sacer paries, ait, omnia monstrat.
Pictus erat paries signis & imagine multâ.
Omnia non memini; mens est mihi debilis: ista
Vix tenui, dum sæpe animo volvo, atque revolvo.
Sæpe recordari, medicamine fortius omni.
Ista potest nigro depellere nubila cœlo:
Ista potest siccis flavios dare frugibus imbres.
Cum volet: ista novos duris emittere campis
Cum volet; emissos poterit restringere fontes.
Qui modo sunt steriles, & nudi gramina campi,
Si volet, in pingues poterit convertere glebas,
Frigida Saturni cum sydera suscipit atro
Scorpius hospitio, non auferet hordea grando,
Nec domus ardebit: nam tunc hæc omnia cœlum
Dicitur iratis in terram effundere ab astris.
Si volet, hæc nobis custodiet omnia virgo.
Si favet hæc nobis, complebunt horrea messes,
Adjicietque gregi semper fœtura gemellos.
Si pecus infelix erit, & sine vellere, solo
Ipsa potest nutu dare lac, dare vellera, & agnos,
Et curare greges, omnemque avertere morbum.
Nil opus est modo Pana sequi, neque cætera ruris
Numina, quæ veteres frustra coluisse feruntur.

Vid

Vidi ego circum aram Nymphæ pendere capillas,
Plaustra, boves, & oves; hîc Jani vidimus hircum.
Et memini inscriptam versu hoc legisse tabellam,
VOTUM pro salvo Janus breve reddidit hirco.

Candide, mira canis] Nè contra decorum majora quàm quæ pastoribus conveniant, cecinisse putetur, castigat poëta, dicens se à Polluce didicisse. *Sydera sunt partim*] ut Cassiopea. *Iste sacer paries*] scil. qui erat in æde sacra. *Sæpe recordari*] subaudi *est fortius omni medicamine.* *Fluvios imbres*] i. effluentes & abundantes. *Novos fontes emittere*] quod usu venisse varia loca prædicant. *Frigida Saturni* (id enim prognosticon est futuræ *calamitatis*) id est, culmorum per grandinem dejectionis. Unde dicit Maro Georg. 1. *Hoc metuens cœli menses & sydera serva, Frigida Saturni sese quo stella receptet.* Quia, ut autor noster interpretatur, dum in Scorpium venit, grandinem generat Saturni sydus: sed divâ Virgine intercedente, *non auferet hordea grando, Nec domus ardebit*] id est, comburetur fulmine. *Fœtura*] id est, fœcunda productio fœtûs. Maro. *Si fœtura gregem suppleverit, aureus esto.* *Adjicit*] scil. ad gregem *Gemellos*] id est, geminos fœtus. *Si pecus infelix*] id est, morbidum & miserabile fuerit: bene autem convertit sermonem ad rem pastoralem. *Solo nutu*] solo indicio capitis. *Pana*] Deum pastorum. De quo Maro, *Pan curat oves, oviúmque magistros.* *Cætera numina*] *ut Palem, Apollinem, Faunos, Sylvanos, Ægipanas, Satyros, Cererem, Bacchum, &c.* *Nymphæ*] id est, divæ Virginis, æterni patris sponsæ. *Capellas*] id est, capras cereas. *Hircum Jani*] id est, quem Janus putarat amissum, cùm à puero in vepribus alligatus esset, ut priùs vidimus. Est autem artificiosè hoc dictum. Nam sic priùs dictam veram historiam asserit. Erat autem *hircus* cereus, aut depictus, ut patet ex carmine. Moris est autem Italorum, in tabellis votivis depingere casus suos, & miraculosas liberationes aut recuperationes. Unde & Amasius Poëta.

Nunc Dea, nunc succurre mihi: Te posse mederi,
Picta docet templis multa tabella tuis.

Fœtura.

Pan.

I Dúmque

Dúmque ea perlegerem, Pollux hæc carmina supplex,
Ante aram genibus positis in marmore dixit:
O dea, quæ servas urbes, & rura, precamur
Nè Padus exundet, nè strix nocturna per umbras
Hauriat infantes, nec eant per compita larvæ.
Diva, fave agricolis: talpas occide, malignam
Aggeribus pestem: gelidis sata læta pruinis,
Quando bruma venit, conspergere, diva, memento;
Ne tineæ rodant anno frumenta sequenti.
A Boreæ flatu pingues defende mariscas
A gruis ore fabas, & ab ansere farra palustri,
A serpente boves, à vulpe & fure cohortem,
A brucho erucas, à bruma grandine vites.
A vi & fraude lupi pecus, à rubigine fruges,
A rabie catulos à flamma & fulmine villas,
A murum insidiis petasonem, à milite pernas,
A campe, & pigris, pigris (Heu! cætera nescit
Mens oblita sequi; numerus me in verba reduxit
Sæpius; in numerum rediens, oblivia forsan
Mente abigam; retro gradior, numerúmque recurro)
A murum insidiis petasonem, à milite pernas,
A campe, & pigris virides limacibus hortos,
(Alphe viden' quæ vis numeri? jam cætera cerno)
A tonitru reboante cados, à frigore fœtus,
A gravibus vitulos œstris, à gutture porcos
Anginoso: operas pubes ne rustica perdat,
Adsis, ô Dea: nec lædant examina fuci,
Neu milium furentur aves, neu vellere sentes
Succida, nec lappas apprendat lana sequentes.
Diva gubernatrix hominum, custodia vatum,
Diva laborantum requies, medicina dolentum,
Et tutela gregum, nostris, precor, annue votis.
Talibus orabat Pollux. Ego postibus hærens,
In baculum pede porrecto recitata notabam
Assidùs, ac memori condebam singula mente.

Dúmque ea perlegerem.] Ostendit Pollucem in religione memorem pastorum, atque orare pro rerum rusticarum conservatione: Unde carmen ejus deprecatorium recen-set.

Perlegerem] scil. oculis, non ore. Nam (ut dixi) ...uræ sunt indoctorum libri. *Ea*] scilicet, quæ depicta ...xit: *in marmore*] super marmor pavimentitium. *Nè* ...*us exundet*] quia sæpe, ut Maro dicit, *Fluviorum rex* ...*idanus, camposque per omnes, cum stabulis armenta trahit.* ...*strix nocturna*] id est, rusticorum superstitione, qui ...tant striges & lamias noctu volare, quæ infantes aufe...nt edendos: quod fictum est ad terrorem puerorum, ne ...ctu vagentur. Autor est Porphyrio, ad illud Horatii ...arte Poëtica; Lamia.

Nè quodcunque velit, poscat sibi fabula credi.
Neu pransæ lamiæ vivum puerum extrahat alvo.

...rotrus autem dicit de strigibus sic. Striges non à strin...ndis infantium corporibus, ut quidem falsò existimant, ...d à stridore nomen habent: fabulosumque est, quod eæ ...dunt ubera infantium labris immulgere. Aves sunt ...cturnæ: Lucan. *Quod trepidus bubo, quod strix noctur-...queruntur.* Constat tamen & in maledictis jam esse, & ...um apud vetustissimos fuisse, accipique pro maleficis ...lieribus, quæ noctu gradientes infantium corpora san...inem sugendo exhauriunt. Hæc ille. *Hauriat igitur*] ...est, exhauriat sanguinem sugendo: *nec larvæ*] id est, ...codæmones, ac lemures, hoc est, nequam spiritus, qui ...gari putantur, & dum innocui sunt, lares dici. *Talpas*] ...positorié: malignam pestem *aggeribus*] id est, cumulis ...rræ. *Ne tineæ*] scil. nivales, aut alii vermiculi, ut lima...s, bruchi, tineæ, blattæ *Mariscam*] id est, ficus. *An-...re palustri*] id est, indomito, in paludibus versari soli...: *à serpente boves*] id est, quia in alvum immitti solent: ...*hortem*] id est, gregem: *Brucho*] i. vermiculo, caules ...erucas, quæ salaces sunt herbæ, depascere solito: *à bru-...a*] id est, brumali frigore: *à rubigine*] infesta pluvia ...æ rubiginem inducit: catulos, i. catellos: *villas*] id est, ...omos in agro: *petasonem*] id est, anteriora crura suum: ...*milite*] id est, stipendario. Franci arcitenentem ...ancum appellant: *à campe*] id est, vermiculo illo ...ortenses maximè herbas & arborum frondes erodere ...lito: Unde Columella, *Nec solum teneras audent ero-dere*

Striges. Larvæ. Marisca. Bruma. Petaso. Campe.

dere frondes, Implicitus chonchæ limax, hirsutáque camp...
Fingit autem rusticum oblitum carminis, ut decorum ser-
vet. *Quæ vis*] id est, *virtus numeri*] id est, rhythmi &
metri, quia *metra juvant animos*] id est, memoriam. Un-
de ille; *Numeros memini, si verba tenerem. A tonitru* re-
Cadus. *boante cados*] id est, vasa vinaria, in quibus per vehemen
Fœta. tonitru vina obverti solent, & in vappam mutari. *Fœta*]
Oestrum. id est, gravidas oves: *Oestris*] quos Latini asilos vocant
Maro Georg. 3. *Cui nomen asilo Romanum est: œstru*
Graii vertere vocantes: vitulos ardente sole nimiùm ex
cruciant, & in fugam quasi furentes vertunt. *A guttu*
Angina. *anginoso*.] Is enim suibus peculiaris est morbus: *opera*
Opera. id est, labores diurnos. *Fuci*] vespæ sunt inutiles ap
aut muscæ non mellificantes, sed mella furantes. Und
dicit Maro de apibus, *Ignavum fucos pecus à præsepibus a*
Examen. *cent.* *Examina*] autem sunt apum seu apium fœtur
Milium. Juven. *Examenque apium longâ considerat uvâ. Miliu*
legumen, ut quidam volunt, à *mille* dictum, quod *mill*
mum reddat: tamen primam corripit, ut Georg. 1. *E*
milio venit annua cura. Vellera succida] id est, cùm la
Sentes. nondum lota. *Sentes*] id est, spinæ & vipres hirsuti: *La*
Lappa. *pos*] id est, nodulos hirsutos in lappa herba crescent
Memori mente] Ut vero simile faciat.

Alph. *Candide, Polluci pro sollicitudine tanta.*
Pro precio officii, pro religione putásne
Dandum aliquid? Nobis pietate peculia crescunt: (crat
Cand. *Quid ni aliquid dandum est? Opus est persolve*
Alph. *Rusticus es, crates etenim pro gratibus inquis.*
Cand. *Crates & grates parvo discrimine distant:*
Dandum aliquid: neu bis detur, sine pascha reverti,
Quando sacerdotes commissa piacula solvunt.
Alph. *Quid dabimus? (vituli gravis est jactura) vel agnu*
Vel leporem: pietas etiam laudabilis anser.
Cand. *Dona docet tempus, Lepores brumalia dona;*
Quando nive hibernâ currendi erepta facultas.
Anser ad Autumni finem, nondúsque Calendas
Pertinet: æstatis, coryli nova poma racemi;
Munera lactantes hædi sunt veris & agni,

Tunc si de cordis aliquem conspexeris ægrum,
Ac tenuem, qui nec vendi nec vivere possit,
(Munus erit solenne satis) donabimus agnum.
Ipse mihi, cùm jam regredi post prandia vellem,
Carmina de Nympha solennibus eruta fastis
Tradidit, & dixit, si quando gravabere curis,
Hæc cane: pro mentis medicamine carmen habeto.

ndide, Pollucí] Ostendit Poëta hoc figmento pastorum imum ad gravitudinem, ut ad eam invitet, non imme-or professionis suæ. *Pietate*] id est, eleemosynis piè *Pietas.* xhibitis: *Peculia*] id est, possessiones. *Opus est persolvere* *Peculia.* *ates*] ut risum excitet, facit rusticum *crates* pro *grates* icere. *Dandum aliquid*; sed *nè bis detur, sine*] id est, per-itte pascha reverti *Piacula*] i. peccata expiatione dig- *Piacula.* : *Solvunt*] i. absolvunt. *Jactura*] id est, amissio. *Etiam ser* est *pietas*] i. eleemosyna laudabilis. *Dona docet tem-s*] id est, pro tempore danda sunt dona, quia habent & onia sua tempora: Unde *lepores* etiam debent dari in dia hyeme, quando nix alta impedit aufugere, *Anser* autumnum ad Calendas Novembris pertinet. *Coryli*] *Coryli.* est, avellanæ, & *nova poma, & racemi* sunt munera *æsta-*. *Hœdi & agni lactantes*] id est, adhuc lux sugentes, *sunt unera veris*] id est verni temporis. *De cordis*] id est, fœ-o autumnali. *Qui nec vendi*, &c. Morem rusticorum tyricè describit, qui donant quod retinere non possunt. *armina*] scil. sequentia *de Nympha solennibus eruta fastis*] d est, Fastorum libris.

Quando Molorcheo Titan descendit ab astro,
Pronus, & Astræa jam limina virginis intrat,
Virgine lætetur pubes, & cana senectus:
Transiit ad superos, & Olympica regna petivit
Ogdoas ut toto jam tertia fluxerit orbe,
Fasta dies iterum: natalia virginis aras
Ignibus illustrant, offert nova liba sacerdos.
Libra redit noctes properans æquare diebus:
Exultat Picenus ager, vehit Adria puppes
Illyricas, & Chaonias; cum mercibus adsunt
Thusci, Umbri, Veneti, Siculi, Lauretica templa

Cum donis turmatim adeunt; votisque salutis,
In sublime jugum læti ad commercia tendunt.
Et cùm Thessalicas cursu breviore sagittas
Sol subit, & frigent urentibus arva pruinis:
Clausa gynacei sacris penetralibus, hausit
Corde deam toto, proprios oblita parentes.
Et cum semiferi fugiens Chironis ab arcu
Langue ad hyberna glacialia limina capri:
Induat ornatas & mas & fœmina vestes,
Lætitiâque diem celebrant quo semine sacro
Conjugis annosus gravidam pater imbuit alvum.
Illa dies etenim sanctæ primordia Nymphæ
Fecit, & in nostras vetuit descendere sordes.

Quando Molorcheo] Docet quibus temporibus agan[...] solemnia festa divæ virginis: ut festum *Assumptionis* [...] medio *Augusti*, quando sol derelinquit *Leonem*, & [...]greditur *Virginem*. Unde idem in Parthenice Marian[...] *Terga feræ Titan Nemææ extrema tenebant*, *Fulgen[...]* *cratera inter claramque coronam.* Sequitur autem in [...]re opinionem Nigidii, qui hunc *Leonem* tradidit à L[...] jussu Junonis in terra Arcadiæ, & regione Nemeæ [...]catum, & deinde in exitium Herculis demissum, qu[...] Hercules jussu Euristhei clavâ quam à Molorcho hosp[...] acceperat, interfecit. Itaq; postea clavâ pro gladio, p[...] pro scuto usum Herculem fuisse. *Leonem* verò à Juno[...] inter sydera relatum: qui ad occasum spectans supra [...]put *Hydra* constitutus est. *Quando igitur Titan*] id est, so[...] descendit pronus, *ab astro Molorcheo*] id est, à *Le[...]* clavâ Molorchi intercmpto. Est autem longè peritum ep[...]thetum. *Et intrat jam limina virginis Astrææ*] id est, Ju[...]stitiæ virginis, quæ *Astræa* dicta cœlum petiit; sed, ut dic[...] Ovid. *Ultima cœlestum terras Astræa reliquit.* Tunc sci[...] *pubes*] i. juvenes pubescentes & *senectus cana*] i. sen[...] canescentes, *lætetur virgine*] sc. Mariâ, quia sc. tunc transi[...] ad superos, & petivit *regna Olymp.*] i. cœlestia. *Ogdoa[...]* describit festum Nat. D. Virg. dicens, *Ut*] id est, postqua[...] *tertia ogdoas*] i. octava aut tertius octonarius numeru[...] Est enim ὀγδοὰς ἀδ☉ numerus oct. quo ter replicato p[...]

Ogdoas.

Assum-

sumptionem, habetur natalis Virginis, *fluxerit jam toto* ..e, *iterum* (scilicet est) *Festa dies*] quia *natalia virginis* ..strant *aras virginis*, *ignibus*] scilicet luminibus. *Sa*..rdos *offert nova liba*] id est, libamina. *Libra*] scil. sig..m redit, *properans*] id est, festinans, *æquare noctes di*..bus] quia paulò pòst est æquinoctium autumnale. Unde ..aro, *Libra die noctisque pares ubi fecerit horas. Ager* ..icenus *exultat*] scilicet festo solenni. *Adria*] id est, mare ..driaticum, *vehit puppes Illyricas & Chaonias*] id est, Epi..otitas, id est, vehentes Illyricos & Chaonas, seu Epiro..s Lauretum visentes. *Thusci adsunt cum mercibus*] id est, ..bus venalibus. *Umbri, &c.*] *In sublime jugum*] ubi ædes ..st divæ Virginis. *Et cùm Thessalicas*] describit festum ..*præsentationis* ejusdem Virginis, quod celebratur cùm sol ..bit cursu breviori, quia tunc bruma est. *Sagittas Thes*..*licas*] i. *Sagittarium* signum, quod Chiron Thessalicus ..nstituere dicitur: quia tunc *Clausa sacris penetralibus*] ..l. templi: *Gynacei*] id est, secreti virginum. Est enim ..γυναικεῖον (id est, *Gynæceum*) locus ubi mulieres versantur, *Gynæceum* ..*Clausa hausit deam toto corde, oblita proprios parentes*] ..ia soli contemplationi divinæ vacabat, *nil terrenum sa*..*piens*. Hoc autem festum celebratur undecimo Calendas ..ecembris. *Et cùm semiferi fugiens Chironis, &c.*] De..scribit festum *Conceptionis* ejusdem divæ Virginis, sequens ..dinem Calendarii, non rei gestæ; quia prius concepta, ..àm præsentata fuit. *Et cùm sol fugiens ab arcu Chiro*..*nis*] scil. Sagittarii. *Semiferi*] id est, Centauri. *Centauri* *Centauri.* ..im sunt populi Thessaliæ, qui primi equos illic ascen..runt: unde procul visi, crediti sunt umbilico tenus ..qui. Unde fabula orta, ut infernè equi, supernè homines ..icantur. *Languet*] quia parum habet caloris. *Ad limina* ..*glacialia*] id est, ad ingressum frigidi *capri*] i. *Capricorni*: ..*hyberni*] id est, hyemalis signi, *tum* scilicet *& mas, & fœ*..*mina induat ornatas vestes*] id est, ornent se, & *celebrent* ..*lætitiâ*] scil. *cum*, id est, lætentur: *diem quo pater*] sc. Joa..chim, ut potior est sententia, *annosus*] id est, vetulus, *im*..*misit semina sacro*] id est, prævento ab originali macula. ..*alvum conjugis*] scil. *Annæ gravidæ*: *Etenim illa dies fecit*

 primordia]

primordia] id est, conceptum, *sanctæ Nymphæ*] id est sponsæ altissimi Patris, *& vetuit descendere in nostras sordes*] scilicet originalis peccati, in quod omnes de viri semine nati descenderunt.

Cùm volat imbrifera lampas Phœbea sub urnâ,
Ad vernos reditura dies, jam proxima veri,
Ite nurus omnes, sacros altaribus ignes,
Thura focis, faculas manibus date, ducite pompam:
Attulit in templum nova dona puerpera virgo.
Quando gregis princeps, aurato vellere fulgens,
Incipiet Zephyris aperire tepentibus annum,
Et dare majores luci quàm noctibus horas,
Aliger occultam redeat paranymphus in ædem,
Et nova miranti referat mandata puellæ:
Festa dies Tuscis populos de collibus omnes
Cogit, & Arnicolas vocat ad Florentia templa.
Tum quoque, sed tenui virgo prius intervallo
Nupsit, & hæc tenoris lux est celebranda puellis,
Quando sub extrema Cancri testudine Phœbus
Volvitur, & revehit vicina Canicula morbos,
Thure piam celebrate diem: redit hospita mater
In proprios à matre lares: altaria circum
Primitias Cereris geminas suspendite matri.
Iste dedit Pollux, vigilans qua in montibus olim
Fecerat ad pecudem caulas, dum nocte serenâ,
Militiam coeli, sparsósque examinat ignes.
His quoque plura dedi: sed carmina plura referri
Non sinit extremum deponens vespera solem.

Cùm volat] Docet quando celebrandum sit festum *Purificationis*, aut veriùs *Præsentationis* & *Apparitionis* Christi, quo præsentatus à diva Virgine in templo. Ordo est, *Cum lampas Phœbea*] id est, sol, *volat sub urna imbrifera.*] Id est, sub Aquario adhuc existens. *Reditura ad dies vernos*, qui incipiunt in Martio. *Jam proxima veri*] scilicet existens. *O nurus*] id est, nuptæ omnes ite, *date sacris altaribus ignes*, *date focis thura*, *date manibus vestris faculas, ducite pompam*] id est, lætas supplicationes, seu processiones. *Quia virgo puerpera*] i. quæ vir-
go

go permanens puerum pepererat, *attulit in templum nova dona*] quia puerum, qui datus est nobis, hoc est Deum incarnatum, & de Virgine natum: quæ duo maximè sunt nova, nec priùs visa, nec deinceps videnda. *Quando gregis princeps*] Describit festum *Annunciationis*, & *Incarnationis* dominicæ, quod in Maria celebratur, sole existente in principe gregis, id est, Ariete. *Paranymphus*] id est, pronubus Gabriel Archangelus: *Aliger*] quia alati pinguntur, Angeli. *Miranti*] quia turbata est in sermone ejus, Luc. cap. 1. *Nova mandata*] quia, *Ecce, concipies in utero, & paries filium.* *Arnicolas*] id est, Arnum amnem colentes, cujus accolas quidem Fluentinos volunt appellandos: unde non semel pro Florentia Fluentia, & pro Florentinis Fluentini leguntur. Id autem festum Florentini præcipuè celebrant. Non est autem legendum *arvicolæ* quasi arva colentes: quia illi ubique sunt; *Arnicolæ* in Thuscia tantùm. *Tum quoque*] Tangit festum nuptiarum; quia priùs nupserat. Nam cùm esset desponsata missus est Angelus, &c. *Tenui*] id est, modico: *intervallo*] id est, spatio temporis. Est autem spondaicus versus: *& hac lux*] scilicet nuptiarum: *Puellis teneris*] nubere sperantibus. *Quando sub extrema Cancri*] Disertè docet festum quod visitationis nomine celebratur sexto nonas Julias, potiùs dicendum reversionis, quia statim, ut concepit, abiit cum festinatione in montana, & mansit illic menses tres, usque post nativitatem divi Joannis præcursoris Domini. *Quando igitur Phœbus*] id est, sol volvitur *sub extrema testudine Cancri*] id est, extremâ parte, quia testudinata videtur: *Et Canicula*] scilicet cœlestis. *Vicina*] id est, mox oritura, revehit morbos, *celebrate diem piam*] id est, pii officii thure, *quia mater*] id est, prægnans virgo, quæ etiam ab Elizabetha mater vocata est, quia dixit, *Unde mihi hoc, ut mater Domini mei*, &c. quod de ea potiùs quàm de alia prægnante dicitur: quia per eum quem gestabat certa erat etiam partu futura mater. *Hospita*] scil. Maria redit à *matre*] scil. Joannis: *in proprios lares*] i. suas ædes; *suspendite* ergò *circum altaria gemina matri*] scil. Mariæ & Elizabethæ: quia à quibusdam vocatur festum Elizabethæ.

Paranymphus.

Arnicolæ.

Pri-

Primitias Cereris] id est, novas fruges, quæ nunc matura sunt. *Ista dedit Pollux*, &c. *dum examinat ignes*] id est, dum virtutem scrutatur astrorum. *Vespera*] id est, *vesperus*, aut *vesper*, aut *hesperus*, & *vesperugo*, stella illa vespertina quæ mane *Lucifer* dicitur.

ECLOGA IX.

De moribus curiæ Romanæ post religionis ingressum edita, Inscriptáque, FALCO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Faustulus expertus Romani frigida tractûs
Pascua, pastorum mores exponit iniquos.

Faustulus & Candidus.

CAndide, quo casu patriis procul actus ab oris
Hæc in rura venis? hic pascua nulla, nec amnes,
Nec liquidi fontes, nec ovilia tuta, nec umbræ:
Et tamen assiduos gregis hæc pascuntur in usus.
Cand. *Faustule me noster Corydon, qui plurima quondam*
His armenta locis habuit, magnamque peculî
Congeriem fecit pecori, me credere adegit
Esse salutares istis in montibus herbas.
At postquam segnes agros, & inertia saxa
Vidimus, & siccis arentem fontibus undam,
Pœnituit longæq; viæ, patriæq; relictæ.
Faust. *Postquam te incolumem saltus intrare Latinos*
Contigit, antiqui potes hæc mea tecta subire
Jure sodalitii; sunt hinc mihi pauperis agri
Jugera pauca, meæ vix sufficientia vitæ.
Quicquid id est commune puta. Tibi forsitan ulla
Prospera sors aderit: fortuna simillima vento est:
Caricea succede casæ, dum præterit æstus,
Dum grex in gelida procumbens ruminat umbra;
Pone pedum, discumbe parùm; recreabere potu:
Potu opus est; potu iste gravis compescitur æstus:

Pocula

Pocula prende ; fluet meliùs post pocula sermo.
Cand. *Pocula quis tantâ demens æstate recuset ?*
Faust. *Vina sitim minuunt, animique doloribus obstant ;*
Vina ut amicitias ; vires ità corporis augent.
Cand. *Hæc parit ora bonos (si patria vina) racemos.*
Faust. *Funde iterum : Potare semel, gustare. Secundus*
Colluit os potus. Calefacta refrigerat ora
Tertius. Arma siti bellúmque indicere quartus
Aggreditur. Quintus pugnat. Victoria sexti est.
Septimus (Oenophili senis hæc doctrina) triumphat.

Candide] Inscribitur hæc ecloga *Falco*, quòd composita est in gratiam Falconis Simbaldi patricii Romani, Protonotarii, Apostoliciq; fisci custodis, de quo in epigrammatis mentio frequens : estque de moribus curiæ Romanæ. Inducitur autem *Candidus* persuasus à Corydone cum pecore Romam proficisci, relictis patriis pascuis: cujus incœpti eum serò pœnitet. Occasione cujus multa dicuntur in detestationem avaritiæ Romanæ curiæ. *Hæc in rura*] id est, Romana : Præteribo enim quæ nota sunt. *Jure antiqui sodalitii*] id est, sodalitatis, & hospitalitatis. *Fortuna simillima vento est*] id est, maximè incerta, & inconstans. *Cariscea casa*] id est, tectæ caricæ, quæ est herba acuta : Maro ; *Et carice pastus acutâ*. *Pone*] id est, repone : aut depone, ut quiescas. *Pedum*] id est, virgam pastoralem quâ pedes ovium capiunt, & dirigunt : invitat autem ad potandum, nec abnuit *Candidus* : ut siqua petulantius in curiam Romanam dicta sint, à potis dicta censeantur. *Animiq; doloribus obstant*] Und *Bacchus*, *Lyæus*, quòd curas solvat, & *Liber*, quod ab eis liberet, dictus est. *Vina ut amicitias*] quia compotando trahitur magna familiaritas, Comicus : *Qui compotrix ejus est*. Solomon & Cicero comparant vina & amicitias in hoc, quòd utraque, quò veteriora, eo meliora putentur. *Hæc ora*] id est, regio, parit bonos racemos, *si* hæc *vina* sint *patria*, id est, in hac patria nata. Unde *Faustulus*, potui magis quam verbis intentus, inquit, *Funde iterum*] quia *Potare semel est gustare*] id est, pitissare duntaxat. *Secundus potus*] id est, haustus, *colluit*] id est, irrigat penitus os. *Tertius* refri-

refrigerat ora calefacta. Quartus aggreditur indicere siti adhuc prædominanti *bellum. Quintus pugnat. Victoria est sexti*] scil. *haustûs. Septimus triumphat*] scil. de siti. Hæc doctrina est senis *Oenophili*] id est, amatoris vini; ut priùs docuimus.

Cand. *Res est consiliis secura fidelibus uti:*
Utile doctrinis præbere senilibus aures.
Victa sitis, mens ægra manet, curæque supersunt.
Faust. *Ut sedata sitis, sic mens sedabitur ægra:*
Funde merum; bibe: Cardiaco medicina dolori hæc:
Utitur ad curas isto medicamine Roma.
Cand. *Omne opus, atque labor vult intervalla: quiescat*
Obba parùm; contra muscas impone tabellam.
Non madet imbre dies, nec habet nox humida rorem,
Crescere nec duris possunt in cotibus herbæ:
Importuna fames, labor improbus, aëris ardor
Conficere gregem macie: vix debile corpus
Spiritus æger agit; vacuâ cute porrigit ossa
Clunis, & exilis cava contrahit ilia venter.
Hic aries, qui fronte lupos cornúque petebat,
Nunc ove debilior, pavidóque fugacior agno est.
Hæc mihi (sed nimium me ardentia vota ferebant)
Omnia divino prædixerat omine cornix:
Vix egressus eram limen, cùm tristia portans
Auguria, à dextra venit, tegetisque sinistra
Culmine consedit, pressóque minaciter ore
Vociferans, iter auspicio prohibebat aperto.
Heu pecus infelix, quod lacte & prole solebas
Affluere, in nostris licuit dum pascere campis!
Gramina dum quæris, succi plus perdis eundo,
Quàm referas pastu. Simul hîc tabescimus ambo:
Tu tenui victu, curis ego victus amaris.

Res est consiliis] Graphicè docet, quid curæ valeant. *Quia victa sitis*] sc. est, sed *mens ægra manet, curæque supersunt.* Ad quod Faustulus. *Ut sedata sitis est, sic mens sedabitur ægra. Cardiaco medicina dolori hæc*] Hæc medicina, sc. frequens potus est, medicina dolori. *Cardiaco*] i. cordis, quem qui patiuntur, nimiùm sitiunt. Unde Juven.

Cardiacus dolor.

Cardia

Cardiaco nunquam cyathum missurus amico. Dicitur autem ἀπὸ τῆς καρδίας, Quod Græcè dicitur cor. Quiescat obba] Obba. id est, lagena lato fundo. Unde à Persio dicitur sessilis obba. Impone tabellam contra muscas] Tege nè à muscis inquinetur. Importuna fames] quæ importuna est de via fessis: Labor improbus] id est, assiduus, & ita improbandus. Maro, Labor omnia vincit improbus, & aëris ardor Confecêre gregem macie] id est, emaceraverunt: sed plus est confici macie, quàm macerari: quia quod conficitur, deficit. Venter exilis] quia vacuus. Divino omine] id est, à diis portento, aut divinandi vim habente. Maro, Sæpe malum hoc nobis, si mens non læva fuisset, De cœlo tactas memini prædicere quercus: Sæpe sinistra cavâ prædixit ab ilice cornix. A dextra venit] Cicero tamen, lib. 1. de divin. scribit corvum à dextra, à sinistra cornicem facere ratum, unde hîc potiùs videtur dicendum, à læva: verùm addit, tegetisque sinistra Culmine consedit] ubi sc. visa est: Et quia sola, infausti est augurii, ut Plin. docet. Teges] dicitur Teges. tugurium. Vociferans] Est enim infelicis garrulitatis avis auspicio aperto] id est, manifesto. Prohibebat iter] id est, profectionem. In nostris] scil. Mantuanis. Quàm referas pastu] id est, è pascendo; est enim Nomen. Simul hic tabescimus ambo: Tu] scil. infelix pecus, tabescis, scilicet tenui victu, id est, penuriâ victûs, & inediâ: Ego] scilicet tabesco victus curis amaris.

O Nostræ regionis opes! O florida prata!
O campi virides! O pascua læta, ferâxque
Et nunquam sine fruge solum, currentia passim
Flumina per villas, rivi per rura, per hortos!
Hinc pecus, hinc agri pingues, sub sydere Cancri,
Cùm tritura sonat passim, cùm Junius ardet,
Arva virent, textæ lento de vimine sepes
Poma ferunt, redolent ipsis in vepribus herbæ.
O nemorum dulces umbræ, mollesque susurri,
Quos tecum memini gelidis carpsisse sub umbris,
Turturis ad gemitus, ad hirundinis ac Philomelæ
Carmina, cùm primis resonant arbusta cicadis!
Aura strepens foliis moto veniebat ab Euro

Et

Et baccata super tendebat brachia cornus.
Ipse solo recubans pecudes gestire videbam,
Atque alacres teneris luctari cornibus agnos.
Post somnos, per gramen humi nunc ore supino,
Aut flatu implebam calamos, aut voce canebam:
Pectore nunc prono nutilantia fraga legebam.

Faust. *Vivere tum felix poteras, diciq; beatus:*
Sed bona, quod nondum fueras expertus acerbam,
Vilis erat tibi, teque ideo fortuna reliquit.
Quando iterum veniet, (veniet si forsitan unquam)
Sicut capreolis sursum nitentibus hærent.
Stipitibus, vites, stringuntque tenaciter ulmos;
Sic illam tu prende manu, neu desere prensam:
It, redit, effigiem mutat, nec imagine constat,
Par Lamiis, quas nocte ferunt errare per umbras.
Mobilis ut facies; ita mens deludere gaudens,
Quod dederat tollit: pensi nihil: omnia casu
Qui nimiùm metuunt sapiuntve, repellit, & odit.

O nostra] Continua sunt verba *Candidi.* Nam Faustulu[s] se Latinum significavit, atque in sua patria esse. Omn[ia] autem usque adeò facilia sunt, ut vel minima exposit[io] videatur inanis: nihil tamen est abjectius dictu, qua[m] huic stylo congruat *Areæ virent*] Virgilius; *Ut quantu[m] longis carpent armenta diebus. Exiguus tantum gelidâ ro[s] nocte reponat. Sepes poma ferunt*] Miram narrat fertil[i]tatem, sed non raram Italiæ, ubi in unius hortis, poma vitem, fruges, & legumina non semel uno anno colliga[s]. *Redolent ipsis in vepribus herbæ*] Id quoque verum est, qui[a] rosæ nascuntur. *Mollésque susurri*] scil. fontium & apum. Maro: *Sæpe levi somnum fundebat inire susurro.* Est au-

Susurrus. tem *susurrus* raucum & lene murmur. *Gelidis sub umbris*] Idem, *Hîc inter flumina nota, Et fontes sacro[s] frigus captabis opacum. Turturis ad gemitus*] quia eju[s] cantus est gemitus. Idem, *Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo. Ad hirundinis ac Philomelæ carmina*: Ha[æ] enim aviculæ dulciter canunt. Maro: *Hinc alta sub rup[e] canit frondator ad auras*: quod de Philomela intellig[i] posse docet Servius. *Cum primis*] Idem: *Sole sub arden[ti] resona[nt]*

...ant arbusta cicadis. *Ab Euro*] id est, Oriente. *Cor-...s baccata aut brachia baccata*] id est, baccis ornata, ...c est, cornis. Idem. *Victum infelicem baccas, lapido-...que corna Dant rami.* Et in eodem 3. Æneid. *Bacca-...imque jugis Naxon.* *Solo recubans*] Idem. *Recubans sub ...gmine fagi.* *Gestire*] id est, gestu alacritatem prodere, ...t voce. Idem. *Nec calamis solum aquiparas, sed voce ...agistrum.* *Rutilantia*] quia matura. *Fraga legebam*] ...em: *Qui legitis flores, & humi nascentia fraga.* *Vi-...re tum felix poteras, dicique beatus*: sed *bona fortuna ...at tibi tamen vilis*, quòd nondum fueras expertus ...*erbam.* Id vero verius est. Unde dici solet. *Dulcia non ...eruit, qui non gustavit amara* Et sic, *Dulcia non sa-...iunt, cui non gustantur amara.* Et ideo, quia despecta tibi ...it fortuna, *reliquit te.*] Id quoque moraliter: quo ...udet præsenti uti fortunâ: quia multis dilatio nocuit. ...de Lucan. *Tolle moras: nocuit semper deferre paratis.* ...*ando iterum veniet*] scilicet fortuna. *Veniet si forsitan ...unquam*] Bona *Parenthesis*: quâ incertitudinem fortunæ ...nificat. *Sicut vites hærent stipitibus*] id est, palis, hoc ..., ad palos. *Capreolis*] id est, cordulis quibusdam ad hoc ...is. *Nitentibus*] i. tendentibus sursum. *Sic prende ma-...*] illam, scilicet fortunam: *neu*] id est, neve *desere ...ensam*] i. semel comprehensam. *Fortuna it & redit, & ...tat effigiem, nec constat imagine*] i. nec servat semper ...ndem imaginem; *Par*] id est, similis, *Lamiis*] i. mu-...ibus quæ se transfigurare dicuntur: *Pensi*] i. excogi-...i & deliberati nihil, scilicet, *habens Omnia casu*] scil. ...iens: *repellit, & odit, Qui nimium metuunt*] Unde ...tum à Marone, *Audaces fortuna juvat*; aut ut alii le-...nt, *Audentes. Ve*] pro *vel*, *qui nimium sapiunt*] quia, ut ...ilosophus docet, quanto plus est sapientiæ, tanto mi-...s fortunæ; quia sapientes sunt prudentes, omnia pro-...cientes priusquam eveniant, & ità pauca eis à casu & ...tuna obveniunt.

Baccatus.

Capreolus.

...d. *Delicias patrii quoties reminiscimur agri,*
...re tot ærumnas animo non possumus æquo.
...d quo mente feror? Casu afflictatus acerbo,

Unde

Unde magis crucior, felicia tempora volvo.
Majus adest, florent vites, humilesque genistæ,
Jam spicata seges, malus jam punica multo
Flore rubet, redolent sepes albente sabuco
In patria, per rura Padi, per pascua Minci:
Hic verò nec dum incipiunt pubescere montes.
Quod si vere solum torpet; Quid frigora brumæ
Solstitiúmque feret, gelidis cùm terra pruinis
Albicat, & rubido cùm cœlum incanduit æstu?
Sunt tamen hîc armenta quibus cutis uvida, cervix
Non signata jugis gemino frons ardua cornu
Luxuriánsque toris pectus; nisi pabula carpant,
Non erit hâc tanta humectum pinguidine corpus.

Faust. *Hæc armenta quibus caput à tellure levatur*
Altiùs, & cui sunt longa internodia crurum.
Cuncta vorant, herbas primùm, mox ore supino
Arboreas frondes, summæque cacumina sylvæ:
Hoc imbelle pecus, quod humi nascentia tantum
Gramina decerpit, vacuis jejunat in arvis.

Cand. *Quid verbis opus est? Cunctis animantibus una est*
Conditio. Semper majora minoribus obsunt:
Agna lupo, mites aquilis sunt præda columbæ;
Innocuos delphin venatur in æquore pisces.
Unde fit hoc? certè res prodigiosa videtur.
Hæc loca si procul hinc videas è rupibus altis,
Pingue solum, & multo vestitum gramine dicas:
Quò magis appropriâs, tanto magis omnia sordent.

Faust. *Hoc est Roma viris, avibus quod noctua: trunco*
Insidet, & tanquam volucrum regina, superbis
Nutibus à longè plebem vocat: Inscia fraudis
Turba coit, grandes oculos mirantur, & aures,
Turpe caput, rostrîque minacis acumen aduncum;
Dúmque super virgulta agili levitate feruntur
Nunc huc, nunc illùc aliis vestigia filum
Illaqueat, retinent alias lita vimina visco,
Prædáque sunt omnes utrubus torrenda salignis.

Deliciæ patrii] Permanet querulus *Candidus*, ut tan-
perveniat ad mores curiæ Romanæ notandos.

...gis crucior] quia summum infelicitatis genus est, *Fuisse felicem.* *Malus*] scilicet mensis floridus. *Jam spicata*] id est, in spicas formata. *Malus punica*] id est, quæ aurea mala fert. *Sabuco pro sambuco albente*] scil. floribus, cùm acinos nigerrimos habeat. *Per pascua Minoi*] pro Minois per Apocopen, aut Synæresin. *Pubescere*] id est, frondescere. *Quod si vere*] id est, verno tempore: de quo dictum est, Nunc omnis parturit arbos. *Torpet*] constrictum frigore jacet. *quid frigora bruma*] scilicet *ferent? Quid solstitium?* scil. æstivale *feret?* Bruma inquam, gelidis cùm terra pruinis Albicat: Solstitium autem, rabido cùm cœlum incanduit æstu. *Cutis uvida*] id est, glabra & nitida: Horatius; Me pinguem & nitidum & bene curatâ cute vises. *Cervix non signata jugis*] id est, quæ nondum portaverit jugum. *Luxuriánsque toris pectus*] quod indicium bonum indicat. Virgilius Allegoricòs autem vult divites omnia ingurgitare, ut docet manifestè *Faustulus.* Unde addit *Candidus*, *Semper majora minoribus obsunt: ...gna est lupo præda, mites columbæ sunt præda aquilis. Delphin*] quia *Balænas & Cete* alere dicitur, quia intrat eorum ea, & egreditur, cum sequentes pisciculi in alvum Balænæ demittantur. Unde quidam latronem appellant: *venatur*] id est, insidiis capit, quia nihil est pernicius eo. Multa autem per Allegoriam dicuntur. *Hoc est Roma viris*] id est, captatrix. Ostentat enim se placidam & opulentam: & adventantes in ediâ confici sinit. *Quod nocƭua avibus*] quæ admirationi est eis, & ità circumvolantes capiuntur aut visco, aut reti. *Lita*] id est, illita, à lino: *Vimina*] id est, Virgulæ aut pertice parvæ. Sunt præda torrenda *veribus*] alii verubus legunt: sed & Maro *veribus* dixit, *Pars in frustra secant, veribúsque cremantia figunt. Salignis autem*] i. salicibus: quia talibus utuntur rustici.

Cand. *O bellum hoc! Poterit dici nihil aptiùs unquam:*
Sed procul (en!) coluber tortos in pulvere gressus
Flectit, & exertis sitiens ferit aera linguis.
Faust. *Candide, quæ moneo memori sub pectore serva:*
Quando inter sylvas graderis, defende galero

Lumina: namque rubi prætendunt spicula longis
Dentibus, & curvus discerpit pallia mucro.
Nec depone pedum, multâque armare memento
Cote sinum, ne te subito novo opprimat hostis;
Et perone pedem tegito. Spineta colubris
Plena hominum vitæ morsu insidiantur amaro,
Et nunc longa dies æstu facit acre venenum.
Mille lupi, totidem vulpes in vallibus istis
Lustra tenent, &, quod dirum ac mirabile dictu est,
Ipse homines (hujus tanta est violentia cœli)
Sæpe lupi effigiem moresque assumere vidi,
Inque suum sævire gregem, multâque madere
Cæde sui pecoris. Factum vicinia ridet,
Nec scelus exhorret, nec talibus obviat ausis.
Sæpe etiam miris apparent monstra figuris,
Quæ tellus affecta malis influxibus edit.
Sæpe canes tantam in rabiem vertuntur, ut ipsos
Vincant cæde lupos: & qui tutela fuerunt,
Hostiles ineunt animos, & ovilia mactant.

O bellum hoc!] Assentatorum more, ut Persius indicat, laudat dictum *Faustuli*; quod tamen hic amicè fieri potest; verùm ostendit colubrum insidiari cantantibus. *Exertis linguis*] ab ex & sero. Maro. *Et linguis micat ore trisulcis.* Galerus. *Defendet galero*] id est, largo pileo rustico. *Curvus mucro*] id est, pugio spinarum. Pedu. *Nec depone pedum*] id est, baculum pastoralem. *Multâ cote*] id est, duris lapidibus. *Novus hostis*] id est, improvisus, & inexpectatus serpens. Pero. *Et perone*] id est, calceamento rustico, crudo corio crura ambire solito. Spinetum. *Spineta*] id est, loca spinis & vepribus consita. Maro: *Nunc virides etiam occultant spineta lacertos.* *Sæpe lupi effigiem*] Maro in pharmaceutria: *His ego sæpe lupum fieri & se condere sylvis Mœrin, &c.* Id autem Arcadibus dictum est evenire solitum: sed sic intelligo lupos fieri, ut socii Ulyssis facti sunt, & ursi, & leones ac porci, quòd eorum mores assumpserunt: unde furaces, & rapaces significat. Sed ad fabulam quoq; respicit; nam effigiem dicit & mores. Augustinus docet in Italia visum esse quibusdam, quod in asinos essent versi, & ita

subirent

pirent oneta, à conjugibus impoſita more aſinorum. *malis influxibus*] malis influentiis. Acri profectò aceto inſpergit Romanos, quaſi verò cœlum id faciat. *Canes ilia mactant.*] Nota allegoria in prælatos, qui ſubditos ſpoliant.

Fama eſt, Ægyptum coluiſſe animalia quædam:
Et pro numinibus multas habuiſſe ferarum:
Iſta ſuperſtitio minor eſt quàm noſtra: ferarum
Hic aras habet omne genus contraria certè
Naturæ res atque Deo, qui dicitur olim
Præpoſuiſſe hominem cunctis animalibus unum.
Sæpe etiam morboſa æſtas, & peſtifer annus
Ingruit: & paſſim languens pecus omne per arva,
Sternitur: extinctus dum ballat ad ubera matris
Agnus obit, moritur duro ſub pondere taurus
Nec modus eſt morbo, non eſt medicina veneno,
Sed vicina domus vicino à limite mortem
Haurit, & aſſiduè ſumunt contagia vires.
Iſta feras rarò peſtis rapit: utile ſemper
Fert pecus, extinctas caulas epulantur atroci
Dente lupi, noſtráque feræ jam jura epuleſcunt.
Can. *Heu, heu! Quam præceps miſerum me inſania traxit!*
Credere fallaci gravis eſt dementia famæ
Romuleos colles. Tyberim, Romanáque tecta
Audieram: & ſtudio mens eſt accenſa videndi,
Ducendique bonis in tot præſtantibus ævum.
Acceſſi cum parte gregis: tentoria demens,
Trans juga ſumma tuli, mulctralia, cymbia, ahena,
Et Cacabos et quo formatur caſeus, orbem
Fagineum, impenſam, atque operas amiſimus omnes.

Fama eſt, Ægyptum] Docet omne genus ferarum habere aras ſuas Romæ, id eſt, omne genus vitiorum eſſe in honore & pretio: quod Juvenal. Sat. 1. graphicè docet, aſſerens; non niſi flagitioſos exilio & carcere dignos, ſublimari, & ideo inquit, *Aude aliquid brevibus Gyaris aut carcere dignum. Si vis eſſe aliquid. Fama eſt, Ægyptum*] Idem docet Juven. Sat. *Quia neſcit, Voluſi Bythinice, qua-*

illa demens Ægyptus portenta olim? Crocodilon adorat Pars hac: illa pavet saturam serpentibus Ibin, &c. Multas ferarum] id est, multas feras. *Ista*] scil. Ægyptiorum superstitio: Superstitiosorum & delirantium religio minor est, *quàm nostra*] id est, Romana. Quia ferarum Hic aras habet omne genus.. *Præposuisse*] ut in Paradiso. Gen. 1. *Dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & universis animantibus, quæ moventur super terram. Sæpe etiam morbosa æstas*] hoc quoq; verum. *pecus omne*] id quia pastor dicit: sed & homines plurimi pestilentiâ absumi illic quotannis solent. *Dum balat*] id proprium est ovis, ut boare bovis, & mugire tauri: *moritur duro sub pondere taurus*] Hæc omnia nimis graphicè habentur Georg. 3. Ecce autem duro fumans sub vomere taurus considit, &c. *Nec modus*] id est, finis est morbo *non est medicina veneno*] id est, infectioni venenosæ. Ib. *Quæsitæque nocent artes: cessere magistri Phillyrides Chiron; Amythaoniúsque Melampus. Ista feras raro pestis rapit*] id quidem verum; & tamen non ità multiplicantur, ut pecudes. *Opulescunt*] id est, opulentæ & divites fiunt; ut feræ sit Nomen] Nam si *ferè* scribitur, refertur ad lupos. *Credere fallaci gravis est dementia famæ*] proverbiale: sensus autem est, se tractum famâ quæ erat, omnes qui Romam accederent, ditari illùc suo pecore commigrasse, & cum armis pastoralibus, quæ graphicè enumerat. *Muctralia*] vasa in quæ lac trahitur & mulgetur. *Cymbia*] vasa in morem cymbarum, in quæ transfunditur lac. *Ahena*] id est, lebetes ex ære factos, *& cacabos*] aliud genus vasis, quidam *caldaria* vocant. *Et quo formatur caseus, orbem*] i. vas rotundum quo imprimitur. Unde à forma *formaginem* vocat Apuleius. Unde Gallicum vocabulum. Hunc ut charum ostendat *fagineum*] i. ex fago commemorat tornatum. *Impensam*] sc. pecuniam. *Atque operas amisimus omnes*] quæ erat vox corvi aliquando Romæ venum expositi.

Quid faciam? quo me vertam? Sperata negantur
Pabula: tot casus, tot ubiq; pericula cogor
In veteres remeare casas; & cœpta fateri
Consilia (egressa malis, iterumq; per æstus,

Et

Et montana pati longos per saxa labores,
Heu pecus infelix ; ô lævo sydere pastor
Huc avecte ! Fuit multo præstantius istud
Ignorâsse solum, patrióque in limine tutos
Consumpsisse dies, gelidis senuisse sub antris,
Atque Padi circum ripas, Athesisve per agros,
Aut ubi per virides campos & pascua nota
Mincius it, vel quà vitreo natat Abdua cursu,
Consedisse, gregem pavisse salubribus herbis.
Fauft. *Te tua credulitas, & me mea fallit in horas,*
Vidi ego supremæ qui prosperitatis habebant
Culmina, dum laudata petunt cecidisse, nec unquam
Emersisse malis. Facit experientia cautos.
Hi prius explorant, & non laudata sequuntur
Omnia ; laude carent quæ sunt meliora : fuerunt
(Non ego) quæ famam retinent, ac nomina servant,
Cuncta suis pollent vicibus. Luna, Adria, Troja,
Salvia, quas nobis memorabat sæpius Umber,
Nomine sunt solo, delevit cætera tempus.
Si minor est patriæ (forsan modò) gloria nostræ,
Res tamen est melior : laudatæ gloria Romæ
Quanta sit, in toto non est qui nesciat orbe :
Fama quidem manet, utilitas antiqua recessit
Illi, prisca quibus maduerunt pascua, fontes
Nunc humore carent, venis aqua defuit haustis.
Nulla pluit nubes, Tyberis non irrigat agros,
Tempus aquæductus veteres contrivit ; & arcus,
Et castella ruunt : procul hinc, procul ite capellæ ;
Hîc jejuna fames & languida regnat egestas.

Quid faciam] Desperantis vox. *Et cœpta fateri Consiliis egressa malis*] quod summè dolendum innuit Virgiliana Juno, Æn. 1. *Mene inceptis desistere victam? O Lævo*] id est, sinistro & inimico *sydere pastor huc avecte*] potiùs quam *advecte* dicit, quia à bonis pascuis ad sterilia migrâsse dolet. *Istud*] scilicet sterile & sceleratum. *Patrioque in limine tutos Consumpsisse dies*] repete, Fuit multò tutius. *Athesisve per agros*] qui fluit ex Tridentinis Alpibus. Tridentum alluit, & Veronam dividit.

Lævus *Athesis*

Minicius. Abdua.

Minicinus] fluvius Mantuanus, non longè à Mantua in Padum fluens, sæpe commemoratus. *Abdua*] qui à Strabone *Adua* dicitur, fluvius ex Verbano lacu ortus, in Padum quoque incidit. *Verbanus* autem, ut *Larius & Benacus*, ex Alpibus ortum habet atque incrementum. *Consedisse*] à consido, id est, locum habitationis cepisse: ut Æn. 1. *Vultis & his mecum pariter considere regnis?* *gregem pavisse*] repete, ut dixi. Fuit multo salubrius. *Tua credulitas*] docet non facilè credendum. *In horas* & non *oras*, legendum. Sed secundum Vallam, quia non ponitur nota incrementi, potiùs diceret *in horam*. *Vidi ego*] à certitudine argumentatur, quia Plus valet oculatus testis unus, quam auriti decem. Ordo est: *Ego vidi eos qui habebant culmina*] id est, summitatem, *suprema*] id est, summæ prosperitatis: Alludit ad rotam fortunæ; *Cecidisse, dum petunt laudata*] quia sæpe, quæ bona & læta, vertuntur in pejus. Unde dici solet, *Dum bene vertant.* *Nec unquam*] scilicet postquam semel inciderant, *emersisse malis*] id est, caput extulisse è malis, quibus obruti erant. *Facit experientia cautos*] & ideò senes difficulter inducuntur ad credendum. Quia multam experientiam fraudis habent. *Hi*] scilicet cauti, *Explorant*] i. exquirunt & examinant priùs. *Et non sequuntur omnia laudata*] sed quæ compararint bona: quia sæpe *laude carent quæ sunt meliora*] scilicet laudatis. *Non ego*] i. fateor *fuerunt*] scilicet multa *quæ retinent famam, ac servant nomina*] cùm nihil habeant rei. Sed *cuncta pollent suis vicibus*] vicissitudinibus: Unde Comicus, *Omnium rerum vicissitudo est.* *Luna, Adria, Troja, Salvia*] hæ urbes quas *Umber*] sc. doctus ille, cujus sæpe meminit, memorabat nobis hoc semper, nè contra decorum plus quàm ut pastori competat sapere dicatur. *Sunt*] sc. nunc *solo nomine*] quia tempus delevit cætera, quia omnia senescunt, & labascunt in tempore. Unde *tempus edax rerum, &c.*

Luna.

Luna] civitas olim Hetruriæ, ad Macram fluvium, de qua Lucanus. *Hos propter placuit Thuscos de more vetusto, Acciri vates, quorum qui maximus ævo; Aruns incoluit desertæ mœnia Lunæ.* Interiit enim nunc, sed regio adhuc *Lunensis* nominatur.

Adria]

[..]bia] quoque urbs *Italia* fuit, quæ mari, cui vicina est, nomen dedit: quod *Adrianum* seu *Adriaticum* dicitur, & [inte]rdum etiam *Adria* genere masculino, mare ipsum [q]uod superum vocant, quia Orientem versus in qua ora Ve[ne]tiæ sunt. *Troja*] notior est, quàm ut de ea quicquam dicendum sit. *Deleta est Salvia*] ut aliæ multæ: ut *Saguntus*] in Hispania. *Carthago* in Africa, *Corinthus* in Peloponneso, &c. *Si minor est patria* (forsan modo) *gloria nostra*] Ergò & *Faustulus* se Mantuanum indicat: qui ait, *Res tamen est melior. Illi, prisca, &c.*] Per *fontes* beneficos; in Poëtas intelligit; ut *Mæcenatem*, *Augustum*, *Messalam*, *Pollionem*, & similes. *Aquæductus veteres*] manifesta est Allegoria. *Hic jejuna fames & languida regnat egestas*] Selecta & apta epitheta: Nam ideo fames, quia jejuna; & ideo languidus quis ferè, quia egenus. Egestas n. languorem parit, sicut & inedia: ut patet in apologo, quem Livius recitat de membris, quæ in ventrem conjuraverunt. *Adria.*

Hic tamen (ut fama est, & nos quoque vidimus ipsi)
Pastor adest, quadam ducens ex alite nomen,
Lanigeri pecoris dives, ditissimus agri,
Carmine qui priscos vates atque Orphea vincat,
Orphea, qui traxit sylvas & saxa canendo.
Hic alios omni tantum virtute Latinos
Exuperat quantum Tyberim Padus, Abdua Macram,
Lenta salix juncum, tribulos rosa populus algam,
Credimus hunc illi similem, cui Tytirus olim
Bis senos fumare dies altaria fecit.
Hic ovium custos, ipse vigilantior Argo,
Daphnide nec solùm, sed eo, qui dicitur olim
Admeti pavisse greges per Thessala rura,
Ductor & omne pecus Solymi curare magistri
Dignus, & antiquo dignus succedere patri,
Qui fuit Assyrii pecoris post retia pastor.
Iste potest servare gregem, depellere morbos,
Humectare solum, dare pascua, solvere fontes,
Conciliare Jovem, fures arcere luposque.
Si favet iste, manet: quod si negat iste favorem,
Candide, coge pecus, melioraque pascua quære.

Hic tamen ut fama] Huc tendit principale institutum, ut videlicet falconem Sinibaldum à largitate laudet, aut ad eam invitet, cujus gratia videtur tota ecloga composita. *Ut fama est*] quæ sæpe mendax. Unde maro, *Tam ficti pravique tenax, quam nuntia veri:* ideo addit, *Et nos quoque vidimus ipsi.* *Pastor adest*] aut quia etiam imperatores vocant pastores, ut sermo sit pastoralis; aut quia datarius, & ut dicunt eleemosynarius est, & ita multorum pastor. *Quadam ducens ex alite nomen.* Dicitur enim Falco, quod & avis notæ nomen. *Lanigeri pecoris dives.* Maro in Bucol. *Quàm dives nivei pecoris, quàm lactis abundans! Ditissimus agri*] Idem Æn. primo. *Huic conjux Sichæus erat, ditissimus agri Phœnicum.* *Carmine qui priscis vates atque Orphea vincat*] More Maroniano principem ab exercitu separat ut egregium significet. Nam Orpheus unus priscorum est vatum: sicut Æneid. primo: *Reliquias danaûm atque immitis Achilli*: ubi Achilles non excluditur à Danais, sed excellere atque egregius esse significatur. *Orpheaque in medio posuit, sylvasque sequentes.* *Et saxa*] quod Amphioni ascribit Horatius, dicens in arte poetica, Sylvestres homines sacer interpresque deorum, Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus, Dictus ab hoc lenire tigres rabidosque leones, Dictus & Amphion, Thebanæ conditor urbis. Saxa movere sono testudines & prece blandâ Ducere quò vellet, *&c.* *Tyberim Padus*] est enim Padus longè maximus fluviorum Italiæ quinque ostiis in mare Adriaticum prorumpens. Unde Georg. 1. *Fluviorum rex Eridanus &c.* *Abdua*] fluvius latus, de qua jam dixi. *Macram*] fluvium exiguum, cujus meminit Lucilius, dicens, *Nullusque vado qui Macra moratur Alnus.* Macri autem campi sunt in medio Bononiæ & Ravennæ, & aliarum civitatum, per quas iter Romam. *Lenta salix juncum*] scil. exuperat. *Populus*] arbor frequens ad Padum, *Algam* herbam, quam projicit aqua, quæ ad populum sæpe jacitur Maro. *Projecta vilior alga.* *Credimus hunc illi*] scil. Augusto Cæsari. *Cui Tityrus*] id est, Maro: *Bis senos*] ut in eclog. 1. *Hic illum vidi juvenem, Melibœe, quotannis, Bis senos cui nostra dies altaria fumant.* *Ipso vigilantior Argo*] cui tamen

centum

...rum erant oculi, quorum in duntaxat somnum accepe-
... Verùm *Falco* quoque pervigil est avis. Unde in epi-
...mmatis alludit de eo ad summum Pontificem ; *Ludere*
...*ris, pastor potes otia curis: Falco tuis Argi more guber-*
...*oves. Daphnide*] quem tamen Theocritus & Maro do-
...ssimam, & divinandi peritam inducunt. *Nec solùm*] scil.
...*phnide doctior*, sed eo scil. *Apolline Nomio*, qui ob inter-
...ctos Cyclopas novem annis spoliatus divinitate, pavit
...menta Admeti regis Thessaliæ juxta Amphrysum, ut alibi
...ximus. *Per rura* ergo *Thessala*] i. per Amphrysum. *Omne*
...*cus*] i. totam Ecclesiam catholicam : *magistri Solymi*] i.
...ierosolymitani, videlicet Petri : *& dignus succedere pa-*
...*i*] scil. Petro papæ qui pater dicitur, qui scil. pater fuit.
...*astor pecoris Assyrii*] i. Judaici, & totius Ecclesiæ, quæ
...rima fuit in Assyria. *Post retia*] i. relictis retibus factus est
...iscator hominum. *Conciliare Jovem*] aut Deum, aut sum-
...um Pontificem. *Si favit iste, mane*] Omnem ergò spem in
...*alcone* collocandum censet : quod ut significet, hoc ar-
...mentum excogitavit.

ECLOGA X.

De fratrum Observantium & Non observantium con-troversia, post religionis ingressum, inscripta Bembus.

JOANN. MURMELII argumentum.

Nunc veræ & falsæ discrimina religionis
Narrat, ovesque pias Carmeli separat hœdis.

Candidus, Bembus, Batrachus, & Myrmix.

M*Axima pastores agitat discordia Bembe,*
Qui Solymos colles Galilæâq; rura colebant.
Batrachus hinc, Myrmix illinc certare parati,
Judice te: paucis, si non audire recusas,
Et nisi te revocant majora negotia, dicent.
Tu pater es vatum, tu scis componere lites.

Ger-

Jurgiáque, & blandis convitia tollere verbis,
Te quoque Pierios fama est potasse liquores,
Et vidisse deas, quibus est custodia sacri
Fontis; & Eurotæ campos, ac Phocidis arva,
Ipse ubi fronde sua tibi tempora cinxit Apollo,
Dona dedit, citharam, nervos, & eburnea plectra.

Bemb. *Dicite, quandoquidem tepidos admovit ad ignes*
Nos hyberna dies, dum non sinit ire per agros
Bruma gregem, flatu Boreas dum sævit acuto,
Dum riget omne solum, tectis dum plurima pendet
Stiria, dum torpent sub aquis glacialibus amnes.
Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant.

Maxima pastores] Hac ultimâ eclogâ, quam, ut superiorem, in religione composuit, agitur *Carmelitarum fratrum Observantium*, quorum partes, *Batrachus* agit, & *Non-observantium quos Myrmix*, defendit, controversia: fictis non abs re contendentium vocabulis. Nam Μύρμηξ formica dicitur, cui ferè similem habent *Carmelitæ de observatione* interiorem tunicam, quia piceam, aut, ut dicunt, griseam; βάτραχος autem rana quæ nigra est, ut *Non observantium* tunica. Maro: *It nigrum campis agmen.* Præterea, ut in fabulis est, ranæ elegerunt regem, ut *Observantes* sub uno communiter vivunt patre. Formicæ autem in una quidem domo multos habent magistratus, ut *Non-observantes* diversas habent culinas Litem proponit *Candidus*, per quem ferè autorem intelligo. *Pastores*] id est, *Carmelicolas*, aut fratres de *Carmelo* professos. *Solymos*] id est, *Hierosolymitanos*. *Tu pater es vatum*] Fortè *Generalem Ordinis* hoc nomine appellat, *qui pater est vatum*, quia *Carmelitarum*; qui filii olim erant prophetarum, & prophetæ, qui & vates dicuntur. *Tu scis componere*] id est, finire: ut, *Ante diem clauso componet vesper Olympo.* Et in Bucolicis: *Non nostrum inter vos tantas componere lites.* Unde qui pacto litem terminant, se composuisse, aut compositionem fecisse dicunt. *Pierios liquores*] id est, haustus musicos, quibus Poëta evaserit. *Et vidisse deas*] id est, Musas: quibus visis, & ab eis ad *Hippocrenem* ductus Hesiodus, Poëta evasit. Unde Ovid. Ecce deas

eas vidi, non quas præceptor arandi Viderat. Ascræas ...m sequeretur oves. Neutro autem modo dicit se Persi... evasisse poetam in principio sic : *Nec fonte labra prolui ...aballino, Nec me in bicipiti somniâsse Parnasso Memini, ...t repente sic poëta prodirem.* *Et Eurota campos*] Eurotas fluvius est Laconiæ laurifer : Unde illic Phœbus fingitur docuisse lauros. In Bucolicis Maro : *Omnia quæ Phœbo quondam meditante beatus. Audiit Eurotas, jussitque ediscere lauros, ille canit.* *Ac Phocidis Arva*] in quibus Parnassus est mons, totus Musis consecratus. Ovid. Separat Ænios Actæis Phocis ab Arvis, Terra ferax. Et paulò pòst: *Mons ubi verticibus petit arduus astra duobus, Nomine Parnassus, superátque cacumine nubes.* *Fronde suâ*] id est, lauro, Maro in Buc. *Phœbo sua semper apud me Munera sunt lauri.* *Dona dedit*] scil. suam citharam, quam à se inventam Orpheo dedit. *Nervos*] i. chordas, & *eburnea plectra*] id est, lyram heptachordam, quam invenit, cùm tetrachorda Mercurii dicatur. Horatius in arte : *Nè forte pudori sit tibi Musa lyræ solers, & cantor Apollo.* *Dicite*] Sic Palæmon Maronianus : Dicite quandoquidem in molli consedimus herba. Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos. Quod hic ex industria mutat, quasi per legem *Amœbæi* carminis contrarium dicens : *Tepidos admovit*] Persius : *Admovit jam bruma foco te, Basse.* *Sabino*] *Boreas*] ventus Septentrionalis, dictus rex Thraciæ, quòd illinc ubi regnat ad nos veniat, flatûs est acuti. Unde Maro, *Et Boreæ penetrabile frigus adurit.* *Dum riget*] sc. gelu. *Stiria*] gutta in longum congelata. *Torpent*] stagnantium more. *Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant*] Unde Cicero principio tertii Offic. Publium Scipionem dicere solitum scripsit Cato, nunquam se minùs otiosum esse, quàm cùm otiosus ; nec minùs solum, quàm cùm solus esset Magnifica verò vox, & magno viro ac sapiente digna, quæ declarat illum, & in otio de negotiis cogitare, & in solitudine secum loqui solitum. Ubi scias velim otiosum dici, qui muneribus publicis vacuus operam dat rerum cognitioni ; unde poetica studia otia vocantur. Non ergò otiosus nihil agit, sicut cessator.

Myrm.

Myrm. *Pastores, genus infelix, æstate vagamur*
Pro grege solliciti: sed, cùm nos frigidus imber
Continet in stabulis, lites & jurgia surgunt.
Batr. *Qui veteres audent ritus mutare suóque*
Arbitrio & nullis ducunt sub legibus ævum,
Hi sunt ô Myrmix, qui bella domestica gignunt.
Bemb. *De veteri ritu, qua consuetudine patrum*
Rixa igitur vobis? Leges moresque parentum
Batrache dic; dic Cur nostrum venistis in orbem
Ex phœnice solo? Nos pascua vidimus illa:
Vidimus herbosos felici uligine campos.
Vertice Carmeli vitreis uberimus undis
Fons cadit, & rauco densum nemus irrigat amne.
Vidimus & Jordanis aquas, ubi maximus olim
Pastor oves mergens, scabiem recitavit avitam,
Amnis hic à Libano veniens, Galilæa per arva
Transit & ampla lacu consurgit in æquora magno.
Unda coit rursum; rursum mare fundit apertum,
Urbs ubi Romani de nomine dicta Tiberi
Unda coit rursum tandem Jerichunte relictâ
Intrat in infames Asphalti gurgitis undas.
Hinc satis est, nos oram omnem vidisse probatum:
Dicite & hinc tandem vestras demergite lites.
Myrm. *Batrachus audaci semper sese ingerit ore,*
Et mihi se præfert magno temerarius ausu.
Batr. *Non ego me ingessi: processi à judice jussus.*

Pastores, genus infelix] proponit *Myrmix* litem, detestans eò quod qui *De observatione* non sunt, quia molliorem ducunt vitam, vellent in suo statu sine controversia & molestia permanere: Contrà, *De observatione* vellent omnes sui similes esse. *Æstate vagamur pro grege solliciti*] Allegoricos, pro victu. *Sed tum nos frigidus imber. Continet in stabulis*] Maro Georg. 1. *Frigidus agricolam si quando continet imber.* Non exire autem stabulis, tunc dicit ibidem sic: *cùm propiùs stabulis armenta tenerent. Lites jurgia surgunt*] Argutè: quasi in odium jurgiorum, litem refugit. Unde Batrachus, *Qui veteres audent ritus mutare, &c. Hi sunt, ô Myrmix, qui bella*

lla domestica gignunt] quasi dicat, Non nos sumus in culpa qui velimus in pace sine injuria vivere; sed qui ordini, & professioni nostræ injuriam inferunt per novos ritus: interloquitur autem *Bembus*, significans se peritum locorum, & observationis veteris, ut idoneus comprobetur judex arbitrarius. *Leges moresque parentum*] id est, patrum & majorum tuorum, ad quos revocare vis. *Dic cur nostrum venistis in orbem?*] id est, in Europam. *Ex Phœnice solo*] id est, ex Galilæa, quam *Phœnices* secundum Strabonem habitant, & quæ est in *Phœnicia*. *Nos pascua vidimus illa*] Ut pastoralem agere rem videantur, & non impertinentem ad Bucolicum carmen, dicit *pascua*, non *claustra*: *Felici uligine*] Uligo, inquit Servius, est naturalis terræ humor ab ea nunquam discedens: unde uliginosus ager semper humidus est; humidus, aliquando siccatur. *Vertice Carmeli vitreis uberrimos undis Fons cadit*] id est, defluit. *Ubi maximus olim pastor*] Non tam de *Helisæo*, qui illîc *Naaman Syrum* à lepra mundavit, quam de divo *Joan. Baptistâ* loqui videtur, qui scabiem avitam, i.e. originalem maculam resicavit baptizando. *Amnis hic*] i.e. *Jordanis*. *Libanio veniens*] per duos fontes qui dicuntur, *Jor.* & *Dan.* uude *Jordanis* nomen. *Rursum mare fundit apertum*] scilicet Tiberiadis, de quo Joan. 6. Abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis. *De nomine dicta Tiberi*] pro *Tiberii*, scil *Tiberias*. *Tandem Jerichunte relictâ*] Declinatur hæc *Jerichus*, hujus *Jerichuntis*; sicut *Amathus Amathuntis*, & multa alia. *Intrat in infames Asphalti gurgitis undas*, Asphaltus est, quod mare mortuum vocant, in quod urbes ille quinq; infames obsorptæ sunt igni & sulphure propter abominabile crimen, quod ab illarum una *Sodomiticum* vocant. *Hinc*] i. ex his quæ dixi, *satis probatum est, nos vidisse omnem oram*] i. regionem illam. *Dicite ergo & demergite*] i. obruite: *& sopite*] hoc est, finite tandem: *hinc*] i. de hac re vestras lites. *Et mihi se præfert magno temerarius ausu*] Volunt enim, *De observatione*, ut sunt præstantiores haberi. *Processi à judice jussus*] dixerat enim judex *Bembus*, *Batrache, dic*, &c.

Uligo. *Asphaltus.*

Bemb.

Bemb. *Pone pedum Myrmix, & tu quoq; Batrache: Non est*
Orandum armatis manibus sed mentibus aquis.
Batrache, dic: Myrmix animi compesce furorem
Interea, ut venias magis ad responsa paratus.
Qui furis insanit: qui verò insanit, amaro
Impatiens animo, nec corde, nec ora gubernat:
Quicquid ait, vanum est; quicquid molitur, ineptum.

Batr. *Bembe, genus nostrum generisque ex ordia dicam.*
Venimus Assyriis, ut Candidus inquit, ab oris:
Est pater Helias nobis, qui sustulit armis
Pastorum genus omne malum, qui traxit Olympo
Flammigeros ignes qui ascendit in æthera curru.

Bemb. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago:*

Batr. *Pastores alii, quotquot per rura vagantur*
Omnia, sunt rivi nostris à fontibus orti.
Nos dedimus leges, pascendi ostendimus artem.
Quò magis hi peccant, qui, cum sint ordine primi,
Primatum amittunt studia inconsulta sequendo.
Nos radix, alii rami: sed nos quoque rami,
A veteri radice patrum jam ætate caduci.
Tradidit Helias certam pastoribus artem,
Quâ curare greges, quâ noxia pabula fas est
Discere, & occultos imbres, ventosque latentes:
Quive salutaris foret, & qui pestifer annus,
Signa dedit; nihil obmisit quod ovilia tangat.
Sed fons ille fluens Carmeli à rupibus altis,
Tam nitidus quondam, tam dulci limpidus undâ.
Tramite mutato (patet id) modo currit in austrum:
Sed potiùs (extat adhuc vetus alveus) ibat ad ortum.
Hi cursus fecere novos: liquêre priores;
Quos dederat rivo veterum prudentia patrum.

Pone pedum Myrmix] Quia acris lis est; ne ex verbis ad verbera prorumpant, monet tela deponi: pro quibus pastores pedum habent. *Et tu quoque Batrache*] Bonâ phantasiâ priorem compellat eum, qui *De observatione* non est, quasi ardentior sit ad arma. *Non est orandum*] i. e. causæ non sunt ab oratoribus dicendæ coram judice armatis manibus: id enim vetant leges. *Sed mentibus aquis*] Quia

ia disturbatis animis, facilè veritas læditur. *Batrache*] Repetit & confirmat quod suprà dixit. *Ut venias gis ad responsa paratus*] Bona admonitio, quia ardens irâ rarò se pugnant ut decet, intenti ad ingerenda ciùs convitia: ut patet apud Virgilium in Palæmone. *ec corda nec ora gubernat*] Unde Horat. *Ira furor brevis : animum rege, qui nisi paret, Imperat. Quicquid molir*] id est, cum molimine & difficultate conatur attenre. *Bembe, genus nostrum*] ut gratiam & benevolenam judicis captet, compellat eum proprio nomine, olliceturque exequi ipsius jussa. *Venimus Assyriis, ut andidus inquit, ab oris.* Dixerat enim, *Qui Solymos coles, Galilæaque rura colebant.* Judæa enim in Assyria est, cujus caput olim Babylonia. *Est pater Helias nobis*] scilicet Thesbites, de quo 3. & 4. Regum abundans mentio fit. *Qui sustulit armis*] Nescio an legendum sit, *arvis*: Quòd si legendum est *armis*, intelligam *de armis zeli*, ut *ignibus cœli*, quibus armatus, duas quinquagenas sustulit. *Qui traxit Olympo Flammigeros ignes*] ut 4 Reg. 1. *Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos.* Idem 3. Reg. 18. *Invocavi ignem qui devoravit holocaustum. Qui ascendit in æthera curru*] ut habetur 4 Reg. 2. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago*] Quia monasticæ vitæ princeps est Helias, & sanctis literis perquam illustris. *Propago* autem quando *progeniem* significat, primam corripit; quando *vitem*, producit. *Pastores alii*] id, ut dixi, divus Hieronymus quoque sentit. *Nos dedimus leges*] quia primi fuerunt, qui religiosorum more simul viverent & monasticam vitam in Carmelo agerent. *Pascendi ostendimus artem*] i. normam simul vivendi. *Quo magis hi*] qui nova instituta appetunt; & vetera quæ digniora & meliora sunt, immutare volunt. *Primatum amittunt*] quia dicunt se ultimos medicantium approbatos, cùm primi sint qui jussi sunt in solido statu permanere. *Sequendo studia inconsulta*] i. inconsultorum, quibus novitas placet. *Sed nos quoq; rami, A veteri radice*] i. pullulavimus à patribus nostris: sed alii quasi per imitationem collateraliter, nos per propagationem

gationem ex vera radice: *caduci ætate*] i. e. antiquitate à prima perfectione decidentes: quod dicit, propter *N*[illegible] *observantes*. *Tradidit Helias certam pastoribus artem*] [illegible] est, formam rectè vivendi, exemplo vitæ suæ reliq[illegible] *Quid curare greges*] ut rem pastoriam (ut dixi) age[illegible] censeatur omnia ad pastores refert, ostendens officia pa[illegible] storis ovium, cùm *Allegoricos* intelligat animorum. P[illegible] storum enim est, curare greges, vitare pabula noxia; qu[illegible] certis diebus saltem abstinent à carnibus: *& occultos im*[illegible] *bres*] id est, infectiones: *& ventos latentes*] murmur[illegible] ni fallor, intelligit. Maro autem in Georgicorum prim[illegible] dat verorum ventorum prognostica: *nihil omisit*] mo[illegible] suo *Positione* in *obmisit* primam producit, cùm Horatius, [illegible] ferè alii *omisit*, primâ brevi scribant. *Sed fons ille fluens* *Allegoricòs*, vita religiosa. *Tam limpidos*] id est, purus [illegible] clarus. *Tramite mutato (patet id) modo currit in Austrum* id est, in meridiem, qui amantibus, in Italia præsertim [illegible] est pestifer: quia corrumpit etiam obsonia. Juven. *Tam* *hic properat velut urgeat Auster*. Horatius i *Præsentes A*[illegible] *stri coquite horum obsonia, &c*. *Allegoricos*, vult bona insti[illegible] tuta esse inversa atq; deprivata. *Sed priùs ibat ad ortum* scil. solis, id est ad Orientem: quia Eurus & Boreas sal[illegible] bres sunt venti. *Allegoricos* intelligit, ad cœlum. *Ext*[illegible] *adhuc vetus alveus*] per quem scilicet fons ille fluere so[illegible] lebat: id est, adhuc reperiuntur reliquiæ veteris religioni[illegible] *Extare* enim est, *superstitem esse* aut *superstare*, dum reliqu[illegible] occiderint. *Hi*] scil. novi qui *Non observant*.

Myrm. *Quid tibi, sive novo currat, seu tramite prisco,*
Dummodo fœcundis humectet pascua lymphis?
Et quid de cœli quereris regione? per Austrum
Solis iter: melior vitis, quæ respicit Austrum,
Et melior legitur Libycis de collibus uva.

Batr. *Et melior taxus Boream quæ respicit: ergò*
In Boream meliùs poterat decurrere rivus,
Pastores: Et cur [illegible] *pecoris male sani relictâ,*
Sermonem de vite facis; quæ si legibus iisdem
Grex & vitis eant: nec quod discrimen in undis,

Grami-

Gramineq; & ventis nosti, & quàm noxius Auster
Sit pecori. Disce à Roma: si innoxius Auster,
Cur mutinensis agri pecudes sunt vellere fusco?
Cur clitumnus habet niveas? Cur Mantua molli
Lanitio excellit; veronáq; proxima Manto?
Unde hæc multiplici rerum variantia formâ?
Non aliunde nisi à cœlis, à gramine & unda.
Bemb. *Candide utrumq; pedum procul hinc (rogo) protinus*
Inter eos hodie video bellum acre futurum. (aufer;
Clam cape, & auferto: subter sarmenta reconde.

Quid tibi] Rusticè respondit *Myrmix*, ut doceat, *Non observantes* ferè doctos esse, & non literis, sed perditis studiis vacare. *Quid tibi*] id est, ad te: sicut in Evangelio; *Quid tibi & mihi, mulier? Dummodo fœcundus*] id quidem verum, si eam fœcunditatem pariat quam Batrachus desiderat. *Per Austrum solis iter*] quia semper est in Zodiaco: *melior vitis*] scilicet est, quæ respicit Austrum; quia respicit solem incumbentem: Unde dictum est, *Deniq; apertos Bacchus amat colles. Et melior legitur Lybicis de collibus*] id est, *Lybiam*, hoc est, meridiem respicientibus; aut revera de Lybicis intelligit, ob eandem rem. *Et melior taxus*] Docet *Batrachus*, non esse responsum ad rem; quia licet ad Austrum versa vitis sit melior, non tamen continuo melior est pecori *Auster*: quàm *Eurus* sicut licèt taxus, quæ frigora, secundum Maronem, amat, (dicet autem 2 Georgicor. *apertos Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi*] præstantior est ad *Boream*: non statim tamen ad *Boream* est melius pecus. *Sermonem de vite facis*] Argute taxat eos ebriositatis & vitiositatis: quia ex abundantia cordis os loquitur. *Quasi legibus iisdem*] scilicet pascuis iisdem. *Grex & vitis eant*] Quod esse negat; quia sæpe ubi major vini copia, minor est pecorum: inuens per hoc, vini copiam officire castitati Religiosorum. Nam *venter mero æstuens facile dispumat in libidinem*, ut autor est Hieronymus. *Nec quod discrimen*] id est, quæ differentia, scilicet *sit*, *& quam noxius*] id est, noxius *Auster* sit pecori. *Disce à Roma. Si innoxius Auster*, &c.] id quidem manifestum, quia eo flante varii ge-

merantur morbi. *Cur mutinensis agri pecudes sunt vellere fusco*] i. e. subnigro. *Cur Clitumnus habet niveas?*] scilicet pecudes; sed & juvencos ac tauros, quibus in triumphis utebantur. Unde Maro Geor. secundo. *Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus Victima, sæpe tuo perfusi flumine sacro, Romanos ad templa deûm duxere triumphos.* Clitumnus autem fluvius est in Metania quæ pars est Umbriæ partis Thusciæ: de quo fluvio dicit Plinius in naturali historia, *quòd animalia quæ eum potaverint, albos fœtus procreant.* *Cur mantua molli lanitio excellit?*] Est tamen in Euganeis mollior, sed vicini sunt: *Veronáque proxima Manto*] i. e. Mantuæ urbi. Usurpativè dixit Manto, quia non utimur nisi in Nominativo, Accusativo, & Vocativo in *o*, & Genitivo in *ûs*, à Græcis in *o* longum exeuntibus, ut Manto, Mantus. *Candide utrumq; pedum*] quia deposuerunt pedum, i.e. baculum pastoralem, sed non longè à se rejecerant: nè à verbis ad verbera pervenirent, monet sedulus pastor Bembus secretè Candidum, ut utriusque pedum *subter sarmenta recondat*] Sarmenta autem, quia non omnes Gallicum noscunt, sunt putamina & resectamenta vitium.

Batr. *Bembe mihi tecum sermo est: dum viximus unà,*
Dum commune pecus nobis fuit, heu! mihi quantum
Dedecus, (heu!) quot sunt pecudes incommoda passæ!
Non mersare gregem fluvio, nec vellera certis
Temporibus (sicut mos est) tondere licebat:
Nudabant spineta pecus, nudata secabant
Terga rubi, scabie cutis aspera, tabidus humor
Pestis, & in totum serpebant ulcera corpus:
Multa igitur refert pecudes quæ pabula carpant,
Flumina quæ potent, & quâ regione morentur.
Dic mihi, dic Myrmix, Priscum cur lana colorem
Perdidit? hæc gregibus quidnam nova vellera fecit?
Cur pecus est nigrum quod erat melioribus annis
Clarum? Immutarunt mutati vellera humores.
Bembe ad te redeo, paucis absolvere nitar.
Sed quo digna omni tua sit sententia laude,
Vera loquar: Tu jura tenes; ego facta docebo.

Judi-

Judicium reddit verum enarratio vera.
His animadversis, ægrotos damna ferentes
Venimus ad fontem; rivúmque à vertice summo
Scrutari mihi cura fuit: Tu, provide Myrmix,
Interea nidos avium, vel dorcada parvam
Venabare, tua quæ dona darentur amatæ.
Myr. *Bembe, vides ut aperta in me convitia torquet?*
Auguror ista manu lis est, non ore agitanda;
Mos mihi non linguâ, maledicta refellere dextrâ.
Cand. *Batrache nè verum taceam, linguosior æquo es.*
Jurgia bilem acuunt, convitia pectus acerbant.
Non tibi cum puero res est, nec homuncio Myrmix
Res male tuta viros lingua irritare proterva.
Batr. *Da veniam Myrmix; amitam proferre volenti*
Nescio quis mihi misit in os malus error amatam.
Myrm. *Do veniam, cave ne rursum me voce lacessas.*

Bembe, mihi tecum sermo est] Quasi dicat, in hoc homine nihil video rationis. *Dum viximus unà*] id est, priusquam per reformationem (ut aiunt) à *Non observantibus* sejuncti sumus. *Heu! mihi quantum dedecus, (heu!) quot sunt pecudes incommoda passa!*] quasi dicat, maxima & innumera. *Nec mersare gregem fluvio*] id est, debitam curam animis adhibere. *Nudabant spineta pecus*] id est, mundanæ cogitationes & conversationes: nam litera ut dicunt, aperta est. *Tabidus humor*] vitium carnis. *Multum igitur refert*] id est, distat & ad rem facit, *quæ pabula*] De spiritualibus, intelligit. *Priscum cur lana colorem perdidit?*] Quia prius, ut ex aulæis comprobaverunt, *Observantes* usi sunt vestibus piceis, seu griseis, qualibus adhuc in nonnullis utuntur fratres illiterati, quos *Conversos* vocant. *Nova vellera*] quia nunc nigra sunt intrinsecus indumenta, quod factum dicunt, ut unius videantur gregis. Quia enim piceus color (ut in fratribus D. Fracisci videmus) tam varius est, concluserunt in nigrum immutare, quem *De observatione Italica* respuunt putantes natalem & sine fuco factum magis congruum religioni: quod & Maro censui, dicens, *Nec varios discet* men-

mentiri lana colores. Veritas enim præstat mendacio. *Quod reat melioribus annis clarum*] Si de exteriore loquitur, non videtur procedere: quia omnes adhuc candidam servant chlamydem. Dicamus ergo *clarum*] id est, subnigrum qui respectu planè nigri clarus est. *Vellera*] vulgò gemino *V* scribitur: quia tamen à *velando* venit, potest simplici scribi. *Vera loquar*] Oratoriè juxta Rhetorum præcepta præ se fert fiduciam. *His animadversis*] scilicet malis quæ pecori obvenerant. *Venimus ad fontem*] scilicet religionis. *Vel dorcada*] Dorcas, Græcum est: Latinè caprea dicitur, id est, capra sylvestris. *Tu provide*] Ironicôs id refert: *tua quæ dona darentur amata*] Id amarè sed utinam non verè. Unde Myrmix, *Bembe, vides, &c. Mos mihi non linguâ, maledicta refellere dextrâ*] id autem acerbius contra se fatetur Myrmix, id est, non observans, ut se longe à Dominico consilio abhorrere significet, qui auferenti pallium docet potiùs tunicam addere, quam in pugnam procedere, aut litem inutilem fovere. Verùm quia neutrum decent convitia, accedit *Candidus* livoris expers: *linguosior*] id est verbosior, *æquo*] id est, quam æquum & honestum est. *Jurgia bilem*] id est, choleram, quæ stomachum movet. Quia sermo durus suscitat furorem. *Nec homuncio Myrmix*] id jucundè: quia *Myrmix*, ut dixi, formica interpretatur, cui robor pro modulo corporis maximum inest, quia grana majora se infert interdum, & ova sua se quoque majora transfert. *Viros*] quasi dicat animosos, & mares animos. *Amitam proferre volenti*] *Amita* patris est soror, ut *matertera* matris: cui honestiùs quàm amatæ mittantur munera. Cætera nota, ut hæc ferè nota putem.

Batr. *Alveus excelsa saliens de rupe, lacunam*
Foderat, & clausis ripas æquaverat undis.
Gurges erat textu sylvarum umbrosus opaco:
Densaq; sepierant tristem spineta lacunam.
Mille venenorum species in gurgite vidi,
Mille secus ripas in opaco margine, mille
Per nemus ad lymphas sinuoso serpere gressu.

Ob

Obstupui, & rapido rediens ad ovilia cursu,
Incipio paleas furcâ versare tricorni:
Ecce! caput tollit coluber, linguaq; trisulcâ
Sibilat, inflantur fauces, nepa livida tendit
Bachia; ventrosus profert vestigia bufo;
Vipera per stipulam ingrediens strepit, O loca dixi,
Non pecori tantùm, verùm & pastoribus ipsis
Noxia! mox grege diviso, de sedibus illis
Pascua quæsitum tristis meliora recessi,
Pérq; iter antiquum fontis nova flumini duxi
In campos, ubi prima suos aurora colores
Explicat, & croceos Phœbi redeuntis ad ortus.
Hic mihi fœcunda pecudes, hæc pascua læta,
Et sine labe liquor, dulces sine crimine lymphæ:
Hæc loca primævi sunt quæ coluere parentes.
Signa casæ superant, puteus, cariosaq; ligna
Fixa solo, sejuncta pedum discrimine septem,
Et focus, & lacerâ quæ cingitur area sepe.

Alveus excelsa] Docet *Batrachus*, quid in fonte videret, dicens. *Alveus*] id est, rivus saliens de excelsa rupe, *foderat*] scil. precipiti casu, *lacunam*] id est, receptaculum aquarum & sordium. *Gurges*] id est, vortex aquarum. *Spineta*] id est, spinæ densæ. *Sepierant*] id est, sepimento quodam clauserant. *Ego vidi mille species venenorum*] id est, pravarum traditionum, & malorum morum. *Ad*] i. juxta, *lymphas*] id est, aquas: id est, vidi fontem primæ religionis penitus infectum. *Obstupui, &c. Furcâ tricorni*] id est, tria cornua habenti, *Nepa livida*] id est, scorpius habens venenum lividum sub cauda. Sed hic dicit *livida Brachia*] id est, chelas liventes. *Ventrosus*] id est, habens magnum ventrem. *Bufo*] id est, rana venenosa. *Vipera*] id est, aspidum pessima, sic dicta, quòd vi pariat, quia non potest edere fœtus suos, quos ore concipit, & patrem concipiendo necat; sed ipsi vicini partui, aut jam maturi ad partum dentibus secant ventrem maternum, atq; ita vipera neq; patrem neq; matrem vidit unquam incolumem: quod benignitatæ naturæ in nos efficitur ne tam noxia pestis multiplicitur. *Pascua quæsitum tristis meliora recessi*]

recessi] *Quæsitum*, supinum, i. ut quæram, aut quæsitum meliora pascua. Unde docet *observantes* discessisse propter pravos. *Non observantium* mores, *Perq; iter antiquum* juxta traditionem primorum patrum. *In campos ubi prima suos*] i. e. orientem versus, sicut priùs dictum est, ortum] *Croceos ortus Phœbi*] scil. solis. *Hæc loca prima sunt quæ coluere parentes*] Manifesta est ergò *Allegoria*. Nam per orientem, eorum puram & salubrem significat vitam. per meridionalem plagam & austrum, vapidam & mollem; ut ventus ille plumbeus & tepidus est. *Lignea casa*] scil. pastoralis, *cariosâq; ligna Fixa solo, sejuncta pedum discrimine septem*] Tantum enim spatii cellis singulis congruit, & *focus* scil. communis, quo ignis fovetur: *& area*] i. locus spatiosus in medio claustri; circum quem porticum deambulacra faciunt. *Cingitur sæpe lacera*] *Allegoricè* significat claustrorum muros, dirutos, & pervios *Non observantibus* factos.

Myrm. *Cura viris levibus rerum solet esse novarum:*
Propterea certè nova pascua quæris & omnes
Fingis inauditos, & vis novus autor haberi.
Batr. *Cura viris gravibus rerum solet esse suarum;*
Propterea Myrmix nimis à gravitate recedit:
Hæc novitas non est novitas, sed vera vetustas:
Religio & pietas patrum instaurata resurgit,
Quam tua corrupit levitas & nota tuorum
Segnities. Igitur, si quis labentia tecta
Erigat, & sterilem qui mansuefecerit agrum,
Judice te, damnandus erit. Non ponitur arbor
Altera, sed veteri inseritur bona virgula trunco:
Segne prius lignum, nostro sit fertile cultu.
Myr. *Quamvis pingue tuo pecori sit gramen, & unda*
Defæcata; tamen multæ cum matribus agnæ
Interiêre: lupi & pastæ meminêre volucres.
Batr. *Hæ fateor, quæ dira tuæ contagia pestis*
Accepêre, etiam procul aspicientibus obsunt:
Tantùm virus inest, vestri vis tanta veneni.
Propterea magis atque magis discedere, semper
Est animus: patitur pecus hæc incommoda nostrum
Sola;

Sola, quod in vastam nondum discessit eremum,
Nec satis à vobis procul in deserta recessit.
Myr. *Batrache, de gregibus mentiris plurima nostris:*
Certè alienarum tibi cura superflua rerum,
Et temere assumis partes censoris iniqui.
Cur mihi, qui pasco cujum pecus, ista tueri
Non licuit? Solísne domus mea cognita vobis?

Cura viris levibus] Quanquam id strenuè cavet *Batrachus*, nè res novas dicatur molitus; tamen cum aliud non posset, id falso objicit *Myrmix*. *Et vis novus autor haberi*] Hoc eis objicitur, quia ad reformationem alios vocant aut compellunt. *Cura viris gravibus*] Subtilis responsio, diverbium diverbio retundens. *Hac novitas non est novitas*] id est, quam dicis esse novitatem, non est novitas, sed vera vetustas. Unde manifeste dicit, *Religio & pietas patrum instaurata*] id est, in statum & formam priorem reducta (unde veriùs dicitur *instauro* quàm *restauro*) *resurgit*. *Et nona tuorum*] scil. confratrum. *Qui mansuefecerit agrum*] Redit ad translationem propter sæpe dictam causam, nè videlicet non pastoralis agatur res. *Segne*] i. tardum & infœcundum, quamvis pingue. Docet etiam inter eos, qui se observantes dicunt, adhuc esse morbidos, & multos interiisse: ad quod *Batrachus*, *Ha fateor*] fateor, quòd hæ oves interiêre, *quæ dira tua contagia pestis Accepere*] i. quæ infectæ ad nos venerunt, nec se purgari permiserunt. *Tantum virus*] i. venenum. *Quod in vastam nondum discessit eremum*] i. quòd nondum penitus à communione vestra discessit. Dicitur autem *eremus* sine asperatione, genere fœminino, & mediâ longa; quæ tria inverti solent. *De gregibus mentiris plurima nostris*] cùm aliter se purgare nequeat, ad convitia resurgit. *Cur mihi qui pasco cujum*] Dictum id puto pro *Cujumcujum*, i. cujuscunq; pecus. *Ista tueri*] i. prospicere quæ tu mihi objicis. *Solísne domus mea cognita vobis*] i. videtis vósne soli infectionem (ut dicitis) domûs meæ, quam nos ignoramus?

Batr. *Æthiopes una quoniam nigredine sordent,*
Ille color nulli vitio datur: omnibus idem
Vultus, & alterius siquis reprenderit ora,

Et sua damnaret Pecori, pecorisq; magistris
Fæx eadem, scabies eadem, cutis & color idem.
Bemb. *Parcite, jam satis est lis intellecta, diesq;*
Inclinata cadit jam post juga summa ruit sol.
Audite ô magni generis longæva propago,
Lite super vestra quæ sit sententia nostra.
Myr. *Batrache, me audaci toties sermone lacessis:*
Batr. *Non ego, sed non æqua magis te causa lacessit:*
Judiciumq; timet sibi mens male conscia justum.
Can. *Quando inimicitias tempus deponere rursum,*
Vestra novas lites vecordia suscitat: ergò
Perpetuis hac vita odiis æterna manebit.
Quæ nos debilitas capitis quæ insania vexat?
Non pudet his uti tanto sub judice nugis?
Ergo animis auditi æquis, odiisq; sepultis,
Ultima dociloqui quæ sit sententia Bembi.
Bemb. *Ferte per antiquos patrum vestigia gressus,*
Et veteres servate vias: revocate vagantes
Per valles & saxa greges, per lustra ferarum;
Figite in antiquis iterum magalia campis.

Æthiopes una] Graphicè docet quare illi non videant suam deformitatem suaq; vitia: quia omnes tales sunt. *Ille color*] id est, niger. *Fæx eadem*] id est infectio. Quia verò ad manifesta usq; convitia processum est: nè ultrà progressio fiat, dicit Bembus. *Parcite*] i. e. abstinere à conviciis; quia lis est jam satis intellecta, diesque inclinata cadit. *Audite O magni generis longæva propago*] quia eos ab antiquitate laudat, timet jamdudum Myrmix causæ suæ unde non attendit ad judicem, sed ad convitia dicta, dicens, *Batrache me audaci toties sermone lacessis*] i. provocas ad iram. *Non ego*] scilicet, te lacesso. *Sed magis*] i. e. potius, *lacessit te causa*] scilicet, tua *non æqua*] i. e. iniqua: *Judiciumque timet sibi mens malè conscia justum*] Multæ & egregiæ ubique sunt sententiæ, quas memoriæ commendasse profuerit. Interloquitur *Candidus* qui director videtur utrorumq; litigantium; quia pro eis judicem delegit. *Quando*] Ordo est, *quando tempus*] scilicet est, *deponere inimicitias*, tunc sc. *vestra vecordia*] id est, perversitas

...sitas cordis *suscitat rursus novas lites. Ergo*] indignanter ... dicit. *Non pudet his uti tanto sub judice nugis?*] Magni ...it autoritatem judicis, ut sententiæ ab eo datæ majus ... pondus. *Ergo*] quia id decentius & honestius est, quam ...diis progredi. *Animis audite æquis, odiisq; sepultis*] i. e. ...opitis & oppressis. *Ultima*] id est, ut dicunt, *definitiva* ...*tentia*. Est autem hæc, *Ferte per antiquos, &c.* id est, ...cedite more majorum vestrorum. *Revocate vagantes per ...illas*] i. e. qui aberrant à Carmelo, qui mons est; id est, ... vera Religione in Carmelo institutâ. Intelligere autem ...otes molliter viventes. *Et per saxa*] id est, dura & as...era mundanarum curarum, *& per lustra ferarum*] id est, ...panaria: quia meritrices *lupæ*, quæ feræ sunt, dicuntur; ... *lustra* ob id etiam *lupanaria*. Seclusâ autem Allegoriâ ...emotiora, manifestè vult errantes in perniciosis institu...is & moribus ad rectam reduci Religionem, quæ antiqua ...st. Unde concludit, *Figite in antiquis iterum magalia ...amplis*] *Magalia* (ut dixi) & *mapalia* Pœnorum linguâ ...unt *tuguria*, & quasi pastorales casæ. Vult ergò, præsta...re, in antiqua vivere paupertate, dummodo sancta majo...rum suorum servent vestigia.

FINIS.

William Thompson

Index digeſtus juxta ſeriem Alphabeti, continens Vocabula difficiliora quæ in *Badiani* Commentariis ſparſim exponuntur.

Cime

Pileol

INDEX.

FINIS.

5/59

N/-

A–L[8]

Lacks B1 & L8 (blank?)

side-notes cut into

Not in Wing

Not in CL Supp!

Should be between

S 4788 & 4789